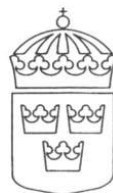

Riksdagens protokoll

1993/94:29

Onsdagen den 24 november

Kl. 9.00 – 15.23

Protokoll
1993/94:29

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 18 november.

2 § Anmälan om ny ordförande i Europarådets svenska delegation

Talmanen anmälde att Europarådets svenska delegation den 17 november utsett *Birger Hagård* (m) till ny ordförande efter Ann-Cathrine Haglund (m).

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1993/94:KU9

Finansutskottets betänkande 1993/94:FiU2

Skatteutskottets betänkande 1993/94:SkU13

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1993/94:SfU3–SfU5 och SfU8

Trafikutskottets betänkanden 1993/94:TU2–TU4

Näringsutskottets betänkande 1993/94:NU5

Meddelande om samlad votering

Talmanen meddelade att utrikesutskottets betänkande UU7, konstitutionsutskottets betänkande KU10, skatteutskottets betänkanden SkU3 och SkU5, justitieutskottets betänkanden JuU5 och JuU6, lagutskottets betänkanden LU5, LU6 och LU10, kulturutskottets betänkanden KrU4, KrU6, KrU7, KrU8 och KrU9, jordbruksutskottets betänkanden JoU4, JoU7 och JoU8 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande AU8 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Avskaffande av ekonomiska sanktioner mot Sydafrika

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU7 Avskaffande av ekonomiska sanktioner mot Sydafrika (prop.
1993/94:47).

Anf. 1 INGER KOCH (m):

Fru talman! Den 8 oktober antog FN:s generalförsamling enhälligt en resolution, som innebar att alla förbud eller restriktioner mot Sydafrika när det gäller handel, investeringar, finansiering, resor och transporter upphävdes. Ett undantag gjordes: det tidigare rekommenderade oljeembargot föreslogs upphöra att gälla när det inrättade övergångsrådet blivit operationellt.

Detta historiska beslut hälsades med kraftiga applåder från de närvarande deltagarna i församlingen. Vad vi applåderade var naturligtvis att den nu pågående demokratiseringsprocessen i Sydafrika – genom besluten i det sydafrikanska parlamentet att allmänna och fria val skall hållas den 27 april nästa år och genom inrättandet av ett övergångsråd – nu i praktiken har avskaffat apartheidsystemet.

Det är ett oerhört destruktivt system, som har förorsakat landets svarta befolkning svåra lidanden och skapat stora ekonomiska och sociala skillnader mellan landets olika invånare.

Som ett bevis på sina stora och avgörande personliga insatser för att göra dessa beslut möjliga och för sina ansträngningar att åstadkomma en fredlig övergång till demokrati i Sydafrika kommer president de Klerk och Nelson Mandela i år att tilldelas Nobels fredspris.

Överenskommelsen om upprättandet av övergångsrådet, som träffades den 7 september i år i Sydafrika, ledde till att den svenska regeringen beslutade att avskaffa handelsförbudet mot Sydafrika fr.o.m. den 13 september.

I det betänkande som vi nu debatterar tillstyrker utskottet förslaget i regeringens proposition om att också upphäva lagen om förbud mot investeringar. För att den nu påbörjade demokratiska utvecklingen skall lyckas är det nödvändigt att omvärlden är beredd att genom ekonomiskt samarbete bidra till att revitalisera den sydafrikanska ekonomin.

Genom dagens beslut kan nu även Sverige lämna sitt bidrag till den ekonomiska utveckling som är nödvändig för att stabilitet och fortsatta framsteg på vägen mot demokrati under fredliga former skall kunna garanteras. Sveriges exportråd kommer nu att med stöd av regeringen upprätta ett handelskontor i Johannesburg. Detta bidrar också aktivt till att stärka våra handelsförbindelser.

Men redan 1991 startade Näringslivets internationella råd managementutbildning för svarta småföretagare i Sydafrika. Den första utbildningskonferensen hölls i Sverige med deltagare från tjänstesektorn och handeln. År 1992 flyttades utbildningen till Sydafrika, och under de två senaste åren har man i samarbete med Swedecorp utbildat 240 deltagare.

Detta är ett bra exempel på hur vi genom att stödja och uppmuntra den fria småföretagarverksamheten i Sydafrika bidrar till ett pluralistiskt samhälls framväxande.

Fru talman! Vägen mot demokrati är ofta svår och dramatisk, men den 17 oktober togs ytterligare ett steg mot demokrati i Sydafrika. Då undertecknades avtalet av landets politiska majoritet, i vilket bl.a. de s.k. svarta hemländerna upplöses och landets svarta majoritet ges politiskt inflytande efter 300 år av vit dominans.

Genom denna överenskommelse kommer också en ny försvarsmakt och en ny polisstyrka att skapas. Alla de olika militära och paramilitära styrkor som kontrolleras av en politisk organisation skall smältas samman till en nationell styrka. Den skall innefatta både ANC:s och PAC:s väpnade grenar.

USA:s beslut att nu slopa sina sanktioner mot Sydafrika innebär också att lån ur den internationella valutafonden blir möjliga att ge även till Sydafrika.

Fru talman! Alla dessa faktorer inger ändå hopp om att vi snart kommer att få uppleva ett Sydafrika byggt på demokratiska principer. Det är med särskilt stor glädje som jag nu yrkar bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Anf. 2 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Få platser på jorden har som Sydafrika, årtionde efter årtionde, fångat vår uppmärksamhet och väckt – också i våra svenska sinnen – starka känslor av avsky för förtryckarna och respekt och beundran för dem som stått rasister och bödlar emot och aldrig gett upp i kampen för mänskligt värde och frihet!

När jag som student bestämde mig för att engagera mig politiskt i den liberala student- och ungdomsrörelsen var det inte minst de unga liberalernas oreserverade motstånd mot alla diktaturer – vilken färg deras fanor än bar – som avgjorde mitt politiska val.

De unga liberalerna ställde redan då, utan sidoblickar på västvärldens s.k. ekonomiska och militärstrategiska intressen, rasistregimen i Sydafrika vid skampålen och begärde de svenska medborgarnas och statsmakternas engagemang och medverkan i kampen för de förtrycktas frihet.

När Ola Ullsten frågade mig om jag ville bli handelsminister i hans regering, nämnde han särskilt att uppgiften att sätta stopp för svenska nyinvesteringar i Sydafrika ingick i uppdraget. Det målet sökte regeringen i första hand uppnå genom en överenskommelse med det svenska näringslivet. När den vägen visade sig vara oframkomlig tillkom lagen om investeringsförbud i Sydafrika. För den lagen röstade alla partier i riksdagen, med undantag av Moderata samlingspartiet.

Genom beslutet om investeringsförbud kom Sverige att gå i spetsen för ekonomiska sanktioner mot apartheidregimen. Sverige kom att återopas som exempel av dem som i andra länder ville medverka till att ekonomiskt isolera Sydafrika. Den svenska lagen studerades flitigt, bl.a. av dem som i den amerikanska kongressen tog initiativ till och genomdrev beslut om ekonomiska sanktioner.

År 1987 tillkom beslutet om svenska handelssanktioner mot Sydafrika. Det beslutet hade inte varit lika lätt att vinna gehör för. När kravet på sådana sanktioner först ställdes av Folkpartiets partistyrelse vann det anslutning inom Centern men mötte motstånd både från den socialdemokratiska regeringen och från Moderata samlingspartiet.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Avskaffande av
ekonomiska
sanktioner mot
Sydafrika*

För socialdemokraternas del gällde motståndet främst om sådana sanktioner var förenliga med svenska åtaganden enligt GATT. När regeringen kommit till klarhet på den punkten kunde riksdagsbelutet fattas med bred majoritet, dvs. av samtliga partier med undantag av Moderata samlingspartiet. Breda majoriteter i riksdagen har också stött andra former av sanktioner, som t.ex. avbrytandet av idrottsutbyte med Sydafrika.

Det är väsentligt för mig att få understryka att sanktionspolitiken aldrig har varit ett självändamål. Sanktionernas syfte har varit att skada apartheidregimen, att isolera den internationellt och undergräva dess trovärdighet, också bland den del av den vita befolkningen i Sydafrika som har gett den sitt stöd.

Men för oss som har stött sanktionspolitiken har det alltid stått klart att den direkt och indirekt också har drabbat de breda befolkningsgrupperna i Sydafrika. Det har inte gått att förhindra. Därför har också en grundläggande förutsättning för sanktionerna varit ANC:s klara ställningstagande för sanktionspolitiken.

Kampen mot apartheidregimen har först och sist förts av de breda befolkningsgrupperna inom Sydafrika. Det är deras kamp – en kamp som krävt alldeles för många offer – som nu krönts med framgång. De svartas ledare har visat ett mod och en resning som väckt en hel världs beundran. En man – Nelson Mandela – står som symbol och samlingspunkt för alla dem som, ofta efter outhärliga lidanden, äntligen vunnit avgörande framgångar. Till det glädjande hör att också vita liberaler medverkat i denna kamp.

Sanktionspolitiken har varit omvärldens sätt att markera sitt avståndstagande från apartheidregimen och ge ANC och andra som motsatt sig regimen sitt stöd. På så sätt har sanktionspolitiken bidragit till friheten för de förtryckta. Vi som ställt upp för denna politik kan i dag känna en inre glädje över detta.

Nu behövs inte sanktionerna längre. Demokratin, och frihetssträvandena i Sydafrika går segrande fram! Sydafrika – detta stora, underbart vackra, land med sina många fantastiska människor – har övervunnit mörkret och kan gå en ljusnande framtid till mötes.

Men Sydafrikas väg till inre fred, demokratisk stabilitet och ekonomiska framsteg – framsteg som nu kan komma alla medborgare till del – förblir lång. Sveriges engagemang för Sydafrika får därför inte ta slut med det beslut vi i dag skall fatta om upphävandet av sanktionspolitiken. Nu är tiden inne för oss att konstruktivt medverka till att bygga ett nytt och bättre Sydafrika! (Applåder)

Anf. 3 INGER KOCH (m) replik:

Fru talman! Vi kan naturligtvis här diskutera vad som har lett fram till dagens demokratiseringsprocess i Sydafrika. Jag är helt övertygad om att den inre utvecklingen varit helt avgörande för apartheidsystemets sammanbrott. Huruvida sanktionspolitiken har påverkat eller inte får historien utvisa.

Det är i dag viktigt att vi glädjer oss åt den utveckling som nu sker och ser framåt: Hur kan vi på bästa sätt stödja den process som nu rullar på?

Anf. 4 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Det är mycket positivt och på många sätt glädjande att vi nu har kommit fram till det datum, eller den dagen, när vi kan avskaffa de ekonomiska sanktionerna mot Sydafrika. Det är också positivt att de två som är ledare för den nu pågående demokratiska processen i Sydafrika har utsetts till årets fredspristagare, dvs. Nelson Mandela och F. W. de Klerk, vilket Inger Koch också nämnde. De männen behöver verkligen välgångsönskningar och stöd för att lyckas i sitt svåra arbete.

Vi har under många år med vemod och avsky kunnat följa apartheidpolitikens negativa konsekvenser. Många människor i Sydafrika har levt och lever ännu som flyktingar i sitt eget land. Spädbarnsdödligheten, som är ett mått på ett lands välfärd, har t.ex. varit flera gånger högre för den svarta befolkningen än för den vita.

Mänskliga rättigheter och situationen över huvud taget för den svarta befolkningen har inte varit och är fortfarande inte vad den borde vara. Som jag uppfattar situationen är den demokratiska tråden mycket skör. Men där finns också en kraft och en vilja att åstadkomma en demokratisk stat och att ta sig igenom den på många sätt jobbiga process som man nu är inne i.

Därför är det bra att just nu kunna häva de ekonomiska sanktionerna. Som jag ser det måste ett upphävande av sanktionerna mot Sydafrika kopplas till just utvecklingen mot demokrati, och i detta fall ANC:s egen önskan. Det är bra att vi i Sverige har kunnat motstå de påtryckningar från olika håll som velat upphäva sanktionerna vid en tidigare tidpunkt.

Att de ekonomiska sanktionerna hävs kan stärka landets ekonomiska tillväxt och utveckling men också ge ökat utrymme för näringsliv samt innebära kulturellt och på annat sätt utvecklande utbyte.

Fru talman! Det är bl.a. genom ekonomisk tillväxt som de stora sociala behoven kan tillgodoses och förväntningar på bättre levnadsvillkor mötas. Men för det krävs också en annan människosyn, som handlar om människors lika värde.

Fru talman! Tiotusentals människor har mist livet i politiskt våld i Sydafrika. Det måste bli ett stopp för det. Jag tycker att det är bra att vapenembargot mot Sydafrika kvarstår. Det finns tillräckligt med vapen i det landet. Man jag kan inte låta bli att i sammanhanget uttrycka min förvåning över att Zulufolket får ha vapen när det inte är tillåtet för den övriga befolkningen.

FN har en nyckelroll i valarbetet i Sydafrika. Vi i kds anser att FN verkligen måste ta på sig den rollen med allt vad det innebär. Valet, som vi alla ser fram emot, måste bli lugnt och utföras på ett demokratiskt, värdigt och moget sätt. Det gäller också hela den procedur som leder fram till valet. Det kommer att krävas många människor för valarbetet. Vi i Sverige måste vara beredda att ställa upp vare sig det gäller att utbilda eller övervaka. Men FN måste ta på sig en samordnande roll i det arbetet. Här handlar det verkligen om förebyggande arbete.

Fru talman! Den civiliserade och demokratiska världen måste ge de demokratiska krafterna den moraliska stöd som krävs så att destabiliserande extrema krafter inte får den styrka och utbredning de så hett önskar.

Genom ekonomiska medel stöder Sverige valprocessen fram till den 27

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Avskaffande av
ekonomiska
sanktioner mot
Sydafrika*

januari 1994. Men samtidigt måste vi nu planera för hur vi skall stödja den sköra demokratin i fortsättningen. Vi som under många år på olika sätt försökt stödja den demokratiska processen har även efter valdagens fastställande ett moraliskt ansvar att utveckla något vettigt av det satsade engagemanget och de satsade ekonomiska medlen.

Mordet på ANC-ledaren Chris Hani, som blivit något av fredens och frihetens symbol i Sydafrika, visar hur skör demokratin är och hur svårt det är att få en grogrund för den där den tidigare inte funnits. Marken måste nog förberedas för att demokratin skall få ett fotfäste. Här har vi fortfarande en mycket stor uppgift att påverka demokratiprocessen. Det är viktigt att vi blir lika aktiva i den uppgiften som vi tidigare varit när det gällt att införa och vidmakthålla de sanktioner som vi i dag föreslår skall avskaffas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Fru talman! Som bl.a. framgått av Alf Wennerfors och Peeter Lukseps särskilda yttrande till utrikesutskottets betänkande kan man diskutera om den förda sanktionspolitiken varit framgångsrik. Jag tror att den varit det ur politiskt synpunkt och att den definitivt åstadkommit en "wind of change" och att vi är där vi är i dag.

Men som f.d. sydafrikansk företagare kan man konstatera att sanktionspolitiken medfört en arbetslöshet som nästan kan ha äventyrat den demokratiska processen. Mitt företag tvangs att slå igen, vilket ställde en arbetsstyrka på 3 000 anställda på bar backe. Då förstår man de problem som sanktionspolitiken medfört.

Vad som vid den tiden speciellt upprörde mig var följande. Den väl fungerande fackföreningen – vilket var en fördel framför andra sydafrikanska företag – reagerade naturligtvis negativt och åkte till Stockholm för att få tala med sina kolleger inom fackföreningsrörelsen och med regeringen. Man ville över huvud taget inte träffa dem. De fick inte framföra sina synpunkter. De fick åka hem och meddela detta till alla de tusentals anställda som inte hade något jobb. Det var en svår tid.

Jag tror att tiden nu är inne att Sverige och andra länder som har stött sanktionspolitiken lämnar sina bidrag för att få industriinvesteringarna att skjuta fart igen i Sydafrika. Man får inte glömma att dagens arbetslöshet i Sydafrika är astronomiska 40–45 %. Vi mår illa och går i taket när vi hos oss själva har en arbetslöshet på 10 %, men där är den över 40 %. Det är en katastrof. Därför måste vi hjälpa till så mycket vi kan.

När jag i en interpellationsdebatt i vår diskuterade denna fråga kände jag att det fanns en förståelse från regeringen för att hjälpa till med detta. Tyvärr har ingenting hänt. Regeringen visar ingen större dådkraft då det gäller att presentera exportfrämjande åtgärder för Sydafrika. Det verkar som att UD mer bemannas av försiktiga byråkrater än av kreativa marknadsförare.

Resultatet kan man delvis avläsa i att vi ligger hästlängder efter konkurrentländer som t.ex. Finland. Dagens svenska export till Sydafrika är på årsbasis ca 200 miljoner medan den finska är av storleksordningen 1,2 miljarder. Denna skillnad förklaras säkerligen till stor del av att finnarna släppte sina sanktioner för två år sedan. Vi har kommit på efterkälken, vilket inte

minst vår exporterande skogsindustri känner av. Nu gäller det att hjälpa den att komma i fas igen.

Ett ljus i mörkret är att Exportrådet har öppnat ett kontor i Johannesburg i dagarna. Jag tror tyvärr inte att det var Exportrådets eget initiativ, utan UD:s.

Från experthåll framhåller man att det är viktigt att Sydafrika definieras som ett u-land enligt OECD-regler och Helsingforsavtalet och att man kommer under en bruttonationalprodukt på 2695 US-dollar per invånare. Vid detta magiska tal får man nämligen fördel av mjuka lån som löper på tio år utan amortering och ränta. Tyvärr, och egendomligt nog, får mjuka lån inte användas för kommersiella investeringar. Det är just sådana som behövs i dagens läge. Det är bara att hoppas att kohorten av UD:s jurister kan finna en finländsk väg ut ur alla dessa diplomatiska labyrinter som försvårar våra hjälpambitioner.

Egendomligt nog är det lättare att hjälpa ett u-land som Sydafrika med mjuka lån om det gäller infrastrukturella projekt som kraftförsörjning och uppbyggnad av nya telefonnät. Tyvärr hjälper inte detta dem som verkligen behöver det, nämligen småföretagen, utan det är storföretag som ABB och Ericsson som tar hem spelet på samma sätt som t.ex. i Kina.

Swedfund och Swedecorp i all ära, det är dock genom exportkrediter och investeringskrediter från EKN som svenska företag i dag kan få reell hjälp. Tyvärr har regeringen inte lyckats få fart på EKN som snärjer sig fast i konventioner och instruktioner. De har bl.a. ambitionen att inte gå med förlust. I dessa svåra tider med en gigantisk arbetslöshet borde Exportkreditnämnden kunna få ta risker, speciellt som företagen själva har självrisker på 5–10 %.

Jag tror därför att det gäller för Europaministern att titta på dessa saker. Det gäller att inte bara tänka på Europa utan även på Afrika. Det är mycket av snusförnuft som skall gälla när man skall hitta åtgärder som kan få fart på den svenska exporten. UD måste försöka att komma ifrån den snårskog av bestämmelser och konventioner som reglerar stöden till ett u-land. Vi hoppas att Sydafrika kommer att anses vara ett u-land.

Detta är svår materia att hantera. Därför förslår vi i Ny demokrati i vår motion att det görs en snabbutredning av en enmansutredare som kan föreslå åtgärder för att hjälpa den svenska industrin att återetablera sig i Sydafrika. Vi hoppas att utredaren inte blir en trött juridiskt utbildad diplomat utan en ung aggressiv marknadsförare som verkligen vill åstadkomma något. Om Europaministern lyckas med detta hoppas vi att vi även får kalla honom Afrikaminister.

Låt mig slutligen säga några ord om ANC och bidragen dit. Jag har läst i tidningarna att ANC inte har förbrukat 37 miljoner av stödet för 1992/93. Därför finns det kanske risk att även innevarande års stöd fryser inne. Jag kan inte tänka mig ett mer lämpligt sätt att använda dessa ursprungligen öronmärkta ANC-pengar än att hjälpa svenska företag att etablera sig i Sydafrika och på detta sätt skaffa fram nya jobb.

Anf. 6 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Få frågor har väckt det svenska folkets engagemang som motståndet mot apartheidpolitiken. Jag känner personligen många människor

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Avskaffande av
ekonomiska
sanktioner mot
Sydafrika*

som fått sin politiska medvetenhet väckt genom just avskyn mot apartheidpolitiken. Vi har kunnat se hur en politik som syftar till orättvisor mellan människor och där människor inte har lika värde har tillämpats till sin fulländning just i Sydafrika.

Därför har vi i Sverige och runt om i världen arbetat på olika sätt för att motarbeta apartheidpolitiken. Just sanktionspolitiken har varit ett mycket viktigt medel både för att visa vår avsky för Sydafrikas regim och för att konkret visa hur omvärlden tar avstånd från kontakter med ett land som behandlar sina egna medborgare på det sätt som man har gjort i Sydafrika.

Därför är det en stor glädje för mig och Vänsterpartiet – liksom, såvitt jag förstår, även för hela Sveriges riksdag i full enighet – att vi i dag kan fatta beslut om att låta sanktionerna upphöra utom när det gäller olja och vapen.

Nelson Mandelas tal i FN den 24 september och FN:s beslut att rekommendera medlemsstaterna på detta område är viktig vägledning för oss. Jag tror att Nelson Mandela själv inte bara symboliserar motståndet mot apartheid utan även den mänskliga värdighet som har funnits, och finns, i just motståndet.

Det fredspris som man har beslutat tilldela president de Klerk och Nelson Mandela är ett viktigt pris. Det markerar det som Nelson Mandela och ANC gjort, men det markerar framför allt för framtiden hur ett pris inte skall vara en bekräftelse på vad som har gjorts. Det skall vara en bekräftelse på vad som behöver göras i framtiden i Sydafrika för att ena ett folk och få människor med olika etnisk bakgrund att fungera tillsammans.

Det är helt klart att sanktionerna har haft ett stort värde i kampen mot apartheid. Därför är det märkligt att t.ex. moderaterna i sitt särskilda yttrande kan ta upp och ifrågasätta det. Det är väl omvittnat, inte bara från ANC utan även från många andra krafter, hur man har uppfattat sanktionspolitiken som ett stöd emot apartheid.

När vi nu lämnar fasen med sanktionspolitiken för att på ett annat mycket konkret sätt visa vårt stöd för dem som arbetar inne i Sydafrika, utgör valet den 27 april ett viktigt datum. Där kan Sverige, som vi förbundit oss att göra, ställa upp med valövervakare. Men det räcker inte. Vi har viktiga erfarenheter som vi bör dra lärdomar av.

Jag tänker t.ex. på Angola där det också fanns internationell övervakning, men i alldeles för liten skala. Man såg inte heller till att avvärja de militära krafter som var emot valet. Därför är det viktigt att valövervakningen sker på ett massivt sätt och inte bara koncentreras under en kort tid.

Vi har också erfarenheter från Namibia där det fanns 3 000 valövervakare. Om vi skall överföra det till Sydafrikas befolkning landar vi på en siffra på 20 000–25 000. Internationella juristkommissionens slutsats är just att det krävs ett mycket massivt stöd för att valet skall kunna genomföras utan att det blir våldshandlingar.

Erfarenheterna hittills visar att varje steg mot demokrati har följts av våldshandlingar. Processen mot demokrati går inte så enkelt i ett land som är fyllt av våld och motsättningar. Vi vet t.ex. att när man hade tagit viktiga förhandlingssteg mördades Chris Hani på påskafton 1993. Vi vet också att bara sedan 1990 har ungefär 10 000 människor mördats genom politiskt våld. Vi vet att varje steg i processen har följts av politiskt våld. Därför är det

oerhört väsentligt att vi ger vårt stöd till den demokratiska processen och inte stannar upp på grund av det politiska våldet.

Ett annat avgörande sätt för oss i Sverige att visa att vi stöder den demokratiska processen i Sydafrika är att fortsätta stödet till ANC fram till valdagen. Man kan inte betrakta ANC som vilket parti som helst som klarar sig på de reguljära vägarna. Därefter är det självklart att Sverige måste fortsätta stödet i nya former till de organisationer som arbetar för att förbättra människors hälsa, för att ge utbildning och för att på olika sätt hjälpa de fattiga att komma upp till en människovärdig nivå.

Arbetet måste alltså fortsätta efter valet och inte ta slut i och med det. Jag vill understryka vad några gäster som vi hade här i riksdagen förra veckan sade. Det var ordföranden och vice ordföranden från hembiträdenas fackliga organisation, Domestic workers. De betonade att det är nu, i samband med valet och efter valet, som omvärldens stöd till de krafter som vill verka för att demokrati och utveckling kommer till stånd är viktigt. Det får inte stanna vid internationella uttalanden.

Fru talman! Jag vill därmed yrka bifall till hemställan i betänkandet från utrikesutskottet och understryka vikten av att Sveriges stöd till ANC och de demokratiska krafterna i Sydafrika inte avstannar.

Anf. 7 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Sydafrika befinner sig nu i ett kritiskt omvandlingsskede. Många har diskuterat demokratiseringsprocessen. Jag tänkte inte specifikt gå in på den. Jag hänvisar bl.a. till det som Inger Koch har framfört i det avseendet.

Parallellt med demokratiseringsprocessen krävs det nu en ekonomisk omvandling i Sydafrika som har ungefär samma dimensioner som de systemskiften vi ser i Central- och Östeuropa.

Det är alltså inte enbart fråga om en demokratisering, utan om ett skifte av landets ekonomiska och sociala system parallellt med detta. Det innebär att betydande strukturförändringar får göras. Det behövs avregleringar av en genomreglerad ekonomi, det behövs privatiseringar och många monopol behöver brytas upp. Den svarta företagsamhet som har vuxit fram i blygsam omfattning efter att praktiskt taget ha varit icke-existerande behöver få en kraftig stimulans. Vi vet av erfarenheter från hela den tredje världen att det behövs en oerhört stark framväxt av småföretagsamhet för att man skall klara den ekonomiska utvecklingen.

Tidigare redogjordes det för att arbetslösheten i Sydafrika ligger på ungefär 40 %, vilket inom parentes sagt är förhållandet i många u-länder. Om den skall kunna nedbringas krävs det en enorm satsning på småföretagande och nyföretagande, framför allt från den svarta befolkningsgruppen. Det kräver stora omställningar också vad gäller den sydafrikanska staten som hittills i stor utsträckning har monopoliserat väldigt många olika verksamheter.

Den ekonomiska utvecklingen är viktig för att den demokratiska utvecklingen skall fungera. Vi vet att det finns stora förväntningar på demokratin. Många människor har enormt stora förväntningar på att demokratin inte bara skall ge frihet utan också ekonomiska och sociala framsteg. Därför är det så centralt att den demokratiska regering som vi med stor sannolikhet

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Avskaffande av
ekonomiska
sanktioner mot
Sydafrika*

får se komma till stånd efter den 27 april förmår leverera till befolkningen så att förväntningarna kan infrias.

Det ställer också stora krav på att omvärlden inte, vilket det finns en risk för, tillämpar handelshinder och på olika sätt försöker förhindra den export som med nödvändighet måste vara en central del i det ekonomiska återuppbyggandet av Sydafrika.

Den handelspolitik som behövs kommer med stor sannolikhet att bli lik den som finns för övriga Afrika söder om Sahara. Det kommer att ges möjlighet att exportera fritt – inte bara till Europas marknader. Det är angeläget att Sydafrika kommer in i det system som den europeiska gemenskapen har för preferenshandel – det s.k. ACP-systemet.

Sydafrikas omvandling är inte bara av vikt för Sydafrika självt utan också förmodligen för hela södra Afrika. Den kan innebära ett väsentligt tillskott till den dynamik som hittills har saknats i största delen av Afrika. Det kan finnas en chans att det smittar av sig till grannländerna och kanske till hela södra Afrika om Sydafrika får till stånd en kraftfull ekonomisk utveckling. De handelsströmmar och de ekonomiska förbindelser som kan utvecklas kan komma att bli av utomordentligt stor betydelse för detta.

Låt mig avslutningsvis, fru talman, med några ord beröra det särskilda yttrande som Moderata samlingspartiet har gjort till detta betänkande. Där redovisas Moderata samlingspartiets syn på sanktionspolitiken. Jag vill som en personlig reflektion säga att jag själv var med i en Sydafrikakommitté i slutet på 60-talet, och det var då jag kom att engagera mig speciellt i denna fråga. Jag kom till en delvis annan slutsats än vad Hadar Cars gjorde vad gäller synen på sanktioner. Dock vill jag betona att själva målsättningen var densamma.

Anf. 8 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Vi socialdemokrater står också bakom hemställan i utrikesutskottets betänkande. Få frågor har haft ett så stort stöd hos den överväldigande majoriteten av det svenska folket som den svenska Sydafrikapolitiken och de sanktioner som Sverige har stått för.

De sanktionerna har haft en stor betydelse. De har också haft ett brett stöd i Sydafrika. Jag har vid upprepade besök i Sydafrika kunnat försäkra mig om att ANC har haft ett stort stöd i sitt eget land för att föra denna politik, som självfallet har inneburit betydande uppoffringar för människorna i Sydafrika.

Sanktionspolitiken har också varit viktig på det sättet att det har kommit sanktioner från en rad andra länder vid sidan av de sanktioner som Förenta nationerna har beslutat om. Det har också haft betydelse.

Det faktum att Sverige på ett konsekvent sätt har hävdat denna linje har haft betydelse för andra viktiga länders ställningstagande. Jag tänker särskilt på den roll som USA:s sanktioner har spelat. Jag hörde i morse att ett beslut motsvarande det vi är på väg att fatta här kommer att fattas i USA.

Det finns inget annat land än Sydafrika i hela världen där man både i lag och i grundlag har fastställt människors olikheter och att människor inte är jämlika. Detta rasistiska system – apartheidsystemet – har varit unikt. Det har medfört oändligt mycket lidande i Sydafrika.

Riskerna för att den demokratiska processen inte skall kunna fullföljas finns fortfarande, men det har gjorts mycket stora och väsentliga framsteg. Det är viktigt att också understryka att vår vaksamhet måste vara stor.

I utrikesutskottets utlåtande nämns inte bara att det vapenembargo som FN:s säkerhetsråd har beslutat om skall kvarstå. Det finns också ett uttalande om det oljeembargo som beslutats av FN:s generalförsamling. Utskottet förutsätter att regeringen noga bevakar den svenska efterlevnaden av generalförsamlingens rekommendation och har beredskap för att med kort varsel föreslå erforderliga lagstiftningsåtgärder om det skulle visa sig att svenska företag inte hör samman rekommendationen.

Det vore av intresse att få statsrådet Dinkelspiels kommentarer på just denna punkt, framför allt med hänsyn till vissa av de inlägg som har gjorts här i debatten.

Det är kort tid fram till valet i Sydafrika. I går beslutade vi i den svenska AWEPA-gruppen här i riksdagen – den har betydligt mer än 100 medlemmar – att vi skall bevakas inte bara själva valet utan också valrörelsen intensivt.

Den första gruppen svenska riksdagsmän reser till Sydafrika i början av februari. Vi räknar med att kunna ha bevakning under en veckas tid i mars och slutligen strax före valet, på valdagen och dagarna därefter i april. Jag vill gärna utnyttja detta tillfälle till att uppmana dem som är intresserade av att delta i detta viktiga arbete att göra det.

Jag vill fråga statsrådet om vi kan räkna med ett välvilligt ekonomisk stöd.

Slutligen vill jag ta upp frågan om vad som skall hända i fortsättningen. Det är väldigt viktigt att Sverige har en plan och en god beredskap för att sätta in massiva ekonomiska och sociala insatser efter det att en demokratisk regering har kommit på plats. Även på den punkten förväntar jag mig uttalanden från statsrådet Dinkelspiel.

Anf. 9 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! "Ett i det närmaste ofattbart framsteg på väg mot demokrati och apartheidsystemets avskaffande i Sydafrika är den uppgörelse om en övergångsförfattning som regeringen de Klerk och ANC träffade sent på onsdagskvällen" – alltså för mindre än en vecka sedan. Så skrev Västerbotens-Kuriren i en ledare häromdagen. Det är konstateranden som dessa som är bakgrunden till dagens debatt.

Jag har velat medverka i denna debatt inte minst av det skälet att jag många gånger under de senaste två åren har deltagit i debatten kring Sydafrika. Alla vet att jag har ägnat politiken i allmänhet och de ekonomiska sanktionerna i synnerhet stor uppmärksamhet.

Det är särskilt tillfredsställande att konstatera att utvecklingen i Sydafrika nu gjort det möjligt att avskaffa alla ekonomiska sanktioner utom vapenembargot. Det är särskilt tillfredsställande att kunna konstatera att en enig riksdag står bakom dessa beslut.

Om vi ser tillbaka kan vi konstatera att det förvisso har funnits olika uppfattningar om sanktionsvapnets effektivitet. Det har också rått något delade åsikter om exakt tidpunkt för sanktionernas avskaffande. Jag lämnar den diskussionen därhän i dag. Vad som är viktigt att konstatera, då riksdagen

står i begrepp att fatta ett smått historiskt beslut, är att bred enighet alltid har rått om målen när det gäller utvecklingen i Sydafrika. Det vi har velat se håller faktiskt på att ske, efter så många år av apartheid. Det är framväxten av ett demokratiskt Sydafrika, där man just har beslutat om en interimskonstitution. Övergångsrådet kommer snart att tillträda, och man förbereder sig nu för valen i april. Över detta känner vi glädje, samtidigt som vi också känner en viss oro över risken för händelser som kan försvåra processen och förhindra den sydafrikanska demokratins stabilisering.

Jag noterar att utskottet liksom flera talare i dagens debatt ägnar stort utrymme åt utvecklingen av de framtida ekonomiska relationerna mellan Sverige och Sydafrika. Jag välkomnar den inriktningen av diskussionen. Det finns mycket som vi kan och bör göra på detta område, till ömsesidig nytta. Ekonomisk utveckling i Sydafrika är nödvändig för att de sociala problemen skall kunna lösas och för att de politiska framstegen skall konsolideras. Internationellt ekonomiskt utbyte och utländska investeringar kan spela en viktig roll i denna utveckling.

Simon Liliedahl tog upp ett antal frågor i sitt anförande som rörde just biståndet och stödet för en utveckling av våra ekonomiska relationer. Andra talare har också berört detta. Låt mig genast säga att vi, från det ögonblick vi tillkännagav sanktionernas avskaffande, från regeringens sida har verkat för en utveckling av de ekonomiska relationerna, klart och tydligt i ord och handling och genom att avsätta särskilda medel för det kontor som nu upprättas i Sydafrika. Det är vår avsikt att göra så. Jag hoppas att inom de närmaste månaderna, genom besök i Sydafrika tillsammans med företrädare för näringslivet, kunna markera att vi nu är inne i en ny epok, ett nytt stadium, där det gäller att tillvarata de möjligheter som finns att utveckla det ekonomiska samarbetet.

Ansvaret ligger naturligtvis i första hand på företagen själva. Det är en illusion att tro att statsmakterna på något sätt skulle kunna ersätta dem. Men vi kan, genom exportstödjande insatser och exportkrediter, befordra en sådan utveckling. Exportkreditnämnden är öppen. För mjuka krediter finns inga särskilda bestämmelser när det gäller Sydafrika. Här har vi att iakttä alla allmänna internationella överenskommelser, inte minst inom OECD:s ram.

Vi ser nästan dagligen, senast i dagens tidningar, bevis på att svenska företag tar fasta på de möjligheter som öppnas för ökad handel med Sydafrika. Om man, som Simon Liliedahl, jämför med Finland, är det självklart att våra siffror är annorlunda. Det hade varit konstigt om vi hade haft samma export till Sydafrika som Finland, när vi har haft sanktioner intill för kort tid sedan medan Finland avskaffade sina sanktioner för två år sedan. Det hade ju varit brott mot sanktionerna. Låt oss i stället se var vi står om två år, vem som snabbast utvecklar det hela. Det är vad frågan gäller. Än en gång, vi skall satsa hårt på detta.

Simon Liliedahl utbad sig en särskild utredare för att diskutera dessa frågor. Jag skall gärna säga Simon Liliedahl att jag inte tror på utredare, och jag har en känsla av att man inom näringslivet inte heller är trakterad av tanken på att tillsätta utredare för detta ändamål. Det är någon som har sagt: När vår Herre ville att intet skulle ske, så satte han till världen sin första

kommitté. Att nu försena ett aktivt handlande genom ett utredande tror jag vore kontraproduktivt.

Hans Göran Franck tog i sitt anförande upp de särskilda förhållanden som gäller oljeembargot. Först och främst vill jag säga att vi har anledning tro att också oljeembargot kommer att avskaffas inom den allra närmaste tiden. Det är, om jag inte missminner mig, knutet till tillträdet för övergångsregeringen. Men detta är en FN-fråga. Givetvis kommer vi i detta avseende att följa de beslut som FN fattar. Jag vill gärna avge en försäkran att om det skulle visa sig att det finns risk för missbruk så länge sanktionerna är i kraft, kommer vi givetvis att vidta erforderliga åtgärder.

Jag vill också till Hans Göran Franck säga att stödet till ANC kommer att utgå i oförändrad omfattning under detta år. Det förhållandet att det avbröts tidigare påverkar alltså icke omfattningen av stödet.

Fru talman! Om två veckor kommer ANC-ledaren Nelson Mandela och president de Klerk att ta emot Nobels fredspris och även besöka Stockholm. Dessa båda män har spelat en alldeles avgörande roll för de mycket stora framsteg som har gjorts i Sydafrika under de senaste åren. Jag tycker att det är utomordentligt glädjande och passande att vi kan hälsa dem välkomna till Sverige med ett beslut som gör det möjligt för svenska företag att bidra till Sydafrikas ekonomiska och sociala utveckling.
(Applåder)

Anf. 10 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag är nöjd med att statsrådet Dinkelspiel besvarar min fråga om oljeembargot positivt. Det han yttrade här ligger helt i linje med de önskemål och krav som utskottet har ställt på denna punkt om att det skall finnas verklig beredskap och att man skall vaka över att svenska företag verkligen följer vad som beslutas.

En viktig fråga i den debatt som har förevarit när det gäller avskaffandet av sanktionerna, som statsrådet hänvisade till, har varit att sanktionerna skulle avskaffas vid rätt och lämplig tidpunkt. Vi socialdemokrater har gång på gång agerat här i kammaren för att man inte skulle förlägga avskaffandet till en för tidig tidpunkt. Nu har rätt tidpunkt kommit. Jag är tillfredsställd med att vi på den punkten har fått gehör.

Statsrådet tog inte upp den fråga jag ställde om övervakning av valet. Det är viktigt att få höra regeringens syn på detta, framför allt med hänsyn till att vi bl.a. från olika riksdagsledamöters sida gör stora ansträngningar för att vi skall kunna göra en insats på denna punkt.

Statsrådet säger att stödet till ANC skall utgå i oförändrad omfattning under innevarande år. Jag menar att det är viktigt med ett stöd som gynnar den demokratiska processen. Sydafrika befinner sig i en unik situation. Det gäller att stödet under nästa år verkligen blir av det slaget att det gynnar både ANC:s ansträngningar att bilda en ny regering och att genomföra demokrati.

Slutligen vill jag säga att sanktionerna har haft en gynnsam inverkan också för Sveriges anseende i världen. Svenska företag kommer att ha nytta av det goda anseende Sverige har fått genom den sanktionspolitik som bedrivits från svensk sida.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Avskaffande av
ekonomiska
sanktioner mot
Sydafrika*

Anf. 11 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! När det gäller valövervakningen i Sydafrika vet jag att diskussioner pågår. Jag kan inte på rak arm säga exakt var man står i den frågan. Jag tar i den delen Hans Göran Francks synpunkter ad notam.

Det är självklart att det fortsatta biståndet till Sydafrika skall få en utformning så att det befördrar den ekonomiska, sociala och politiska utvecklingen i landet. Men det ligger i sakens natur att jag inte vill föregripa den fortsatta utformningen och inriktningen av biståndet. Det är en fråga som givetvis i första hand faller på biståndsministern och som i sinom tid kommer att redovisas här i kammaren.

Anf. 12 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Till sist vill jag bara säga att jag verkligen hoppas att vi får klara och positiva besked då Nelson Mandela kommer hit. Vi kommer självfallet att hälsa honom välkommen. Det pris som han och F. W. de Klerk har fått är ett viktigt stöd för demokratiprocessen i Sydafrika.

Anf. 13 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Fru talman! Jag tackar utrikeshandelsministern för hans positiva besked om regeringens tänkta insatser för att ge ekonomiskt stöd till Sydafrika. Det får emellertid inte bara bli fråga om ord. Jag vill än en gång peka på att många inom exportindustrin, och inte minst jag själv, känner att Exportkreditnämnden fungerar dåligt i dag. Nämnden är inte beredd att ta risker utan skall gå med vinst. Jag tycker att det är erbarmligt.

Jag hoppas bara att regeringen och Euro-Afrika-ministern kommer att ge nya instruktioner till Exportkreditnämnden. Om detta görs, är jag gärna beredd att ta tillbaka förslaget om en särskild utredare. Jag har kanske provocerat utrikeshandelsministern, men det är viktigare att vidta positiva åtgärder omgående än att kalla på en utredare.

Anf. 14 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Det förefaller som om Simon Liliedahl och jag är eniga i den senare delen. När det gäller Exportkreditnämndens agerande har jag svårt att förstå vad Simon Liliedahl menar. Han säger att Exportkreditnämnden inte tar några risker. Exportkreditnämnden har gått med jättelika förluster genom åren just därför att nämnden har tagit risker. Det är risker som i praktiken har visat sig gå utöver de önskemål som inte minst har framförts från riksdagens sida.

Syftet är inte att EKN skall gå med vinst. Syftet är att EKN skall balansera. Det är en princip som är internationellt erkänd. Inom ramen för detta tas risker. I fråga om Sydafrika är Exportkreditnämnden öppen för att ta risker för att garantera, försäkra, exportkrediter som företagen tar. Om det inte finns några risker, Simon Liliedahl, frågar jag mig varför företagen vänder sig till Exportkreditnämnden för att försäkra sina exportkrediter på Sydafrika.

Anf. 15 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Fru talman! Ser man på Exportkreditnämndens historia framgår det att de jättelika förlusterna berodde på de jättelika åtagandena gentemot de

svenska storföretagen. Vidare åkte nämnden på politiska risker som t.ex. Nordkorea.

Men problemet med Exportkreditnämnden är att nämnden inte har särskilt stort intresse av att ta till vara de små företagens problem. Det är enklare att ge stora krediter till stora företag. Nämnden borde vara litet mer lyhörd mot de små företagen. Jag tror att man skall börja med att stuva om i Exportkreditnämndens styrelse. Där sitter bara byråkrater och representanter för storföretag. Jag tror inte att det finns en enda representant för dessa småföretag som gärna vill komma in i Sydafrika.

Anf. 16 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Jag tror att det finns en grundläggande enighet mellan Simon Liliedahl och mig, nämligen att man bör ägna särskild uppmärksamhet åt små och medelstora företag.

Jag tror också att man med gott samvete kan säga att Exportkreditnämnden i sin verksamhet har försökt att ta sådana särskilda hänsyn, inte minst beaktande att små och medelstora företag ofta har särskilt svårt att komma ut på exportmarknaderna. Men det är ingenting bra som inte kan göras bättre i det avseendet. Jag mottar med glädje konkreta synpunkter, t.ex. det som har framförts om vad som kan göras för att förbättra Exportkreditnämndens verksamhet i det avseendet.

Anf. 17 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Statsrådet Dinkelspiel tog inte upp en sak i sitt anförande som hade varit klädsamt, nämligen att regeringen under våren kom med en skrivelse där man gick händelserna i förväg. Regeringen föreslog att riksdagen skulle avskaffa sanktionerna utan att det fanns beslut i FN och utan att det fanns en majoritet för ett sådant förslag i riksdagen. Det hade varit klädsamt med en kommentar från regeringens sida på den punkten.

Statsrådet Dinkelspiel tog också upp frågan om vikten av att utveckla ekonomin, företagsamheten och speciellt småföretag i Sydafrika. Jag instämmer i att detta är en viktig uppgift. Svenska företag som av lojalitet med beslutet om sanktioner avstod från affärer och faktiskt har lidit och förlorat ett försprång i Sydafrika skall ha vederbörlig hjälp att komma i gång. Jag tror att de har mycket att tillföra i Sydafrika. Jag tror, precis som Hans Göran Franck, att företagen har mycket goodwill att hämta just för att de har respekterat beslutet, till skillnad från en rad andra företag.

Jag är glad att jag kan säga till statsrådet Dinkelspiel att jag instämmer i uppfattningen om att förslaget från Ny demokrati om en särskild utredare – speciellt med tanke på hur Simon Liliedahl presenterade utredaren litet närmare – inte skall bifallas från regeringens och majoritetens sida. Simon Liliedahl beskriver personen som en ung, aggressiv marknadsförare. Det fattas bara *man* – det var precis det som låg i förslaget. Jag menar att de åtgärder som vidtas från svensk sida för att stärka svenska företags möjligheter att bistå i den ekonomiska utvecklingen i Sydafrika är fullt tillräckliga.

Däremot vill jag fråga statsrådet Dinkelspiel om något annat. Han nämner att stödet till ANC fortsätter under innevarande år. Ja, det är helt klart. Det är svårt att ändra något sådant, förutom att regeringen vill avbryta stödet

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Avskaffande av
ekonomiska
sanktioner mot
Sydafrika*

före valet. Kan inte regeringen uttala något om angelägenheten att fortsätta stödet till utvecklingen av den demokratiska processen i Sydafrika? Det trodde jag var en självklarhet för regeringen.

Vidare har vi frågan om valövervakningen. Jag tog upp något om storleksordningen av valövervakningen. Det finns väl någon uppfattning från regeringens sida om hur stor insatsen skall vara? Det går att göra jämförelser med andra länder i södra Afrika, t.ex. Angola och Namibia. Sydafrika skall inte behöva hamna i samma situation som i Angola med ett blodigt inbördeskrig och tusen människor som dör varje dag.

Anf. 18 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Angående den senare delen av Eva Zetterbergs inlägg vill jag säga följande. Jag föredrar att inte uttala mig precist på punkter där jag inte har ett precist svar att ge. Det vore att helt enkelt gå utanför den kunskap jag har i dag om exakt var vi står i denna fråga. Låt oss avvakta den interna diskussionen kring dessa frågor i regeringen, så att vi kan komma med ett klart och precist besked i dessa frågor. Men den principiellt positiva inställningen har jag redovisat i ett tidigare inlägg.

Så till diskussionen om den skrivelse som avgavs i våras. Den avsåg handelssanktionerna. Där gavs inte någon precis tidpunkt för avskaffande, just av det skälet att vi inte hade någon bestämd grund att stå på för att bedöma när den rätta tidpunkten var inne. En av frågorna gällde beslutet om en övergångsregering. De sanktionerna avskaffades i september. Nu diskuterar vi investeringssanktionerna, och de grundas som bekant på en senare proposition till riksdagen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

5 § Kommission om utredningen av mordet på Olof Palme

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1993/94:KU10 Kommission om utredningen av mordet på Olof Palme.

Anf. 19 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det är mycket tillfredsställande att man till slut lyckades uppnå enighet om utskottets utlåtande. Det är välkänt att det funnits ett visst motstånd mot att tillsätta en ny kommission när det gäller mordet på statsministern Olof Palme, men de tveksamheter och invändningar som har funnits har under diskussionerna i utskottet övervunnits. Vi socialdemokrater står helt bakom det utlåtande som nu ligger på riksdagens bord.

Innan det här utskottsutlåtandet tillkom har det gång på gång här i kamraren förekommit debatter i detta ärende. Från socialdemokratisk sida har vi vid dessa tillfällen efterlyst ett ställningstagande från regeringen till ett tillsättande av en kommission.

Utgångspunkten för utskottsutlåtandet är en motion av Kent Carlsson

m.fl. I det här sammanhanget vill jag passa på att uttrycka min högaktning och respekt för det arbete som Kent Carlsson gjort i den här frågan och i många andra frågor i riksdagen.

I betänkandet klargörs med stor tydlighet att det finns behov av en kommission. Det är naturligtvis djupt beklagligt och otillfredsställande att Olof Palmes mördare fortfarande går fri. Att ledande politiker mördas ute i världen är inte unikt, men att det har skett här i Sverige, där demokratin och rättssamhället har haft en stark förankring, är naturligtvis mycket oroväckande.

Att vi inte kunnat få klarhet i motiven bakom mordet har varit en källa till ständig oro hos praktiskt taget hela svenska folket. Det har också försvårat arbetet att vidta bl.a. förebyggande åtgärder, som är behövliga för att skapa rättstrygghet och rättssäkerhet.

Fru talman! Vad gäller utskottsutlåtandet vill jag endast markera några saker som finns i det. För det första har utskottet uppfattningen att uppgiften är att försöka göra bedömningar och värderingar av utredningsarbetet. För det andra är uppgiften att undersöka huruvida det finns delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetat. För det tredje är, som anges som exempel, det s.k. polisspåret i behov av ytterligare uppföljningsarbete.

Syftet med kommissionen är, som det står i betänkandet, att så långt det är möjligt, rätta ut de frågetecken som har förekommit i debatten och i andra sammanhang och att bringa klarhet i dessa frågor, vilket naturligtvis har stor betydelse för förtroendet för rättsväsendet.

I utlåtandet sägs det att själva spaningsarbetet och brottmålsutredningsarbetet kommer att komma in i en mindre aktiv fas. Att ägna sig åt det som de rättsliga instanserna har att arbeta med ankommer ju inte alls på kommissionen. Men det är naturligtvis viktigt att granska de fortsatta planerna för utredningen. Trots allt har vi ju den förhoppningen att det en dag skall vara möjligt att kunna få fast den som mördade Olof Palme.

Socialdemokraterna anser att sammansättning och direktiv överlämnas till regeringen, och självfallet hoppas vi på att regeringen i det här läget fattar ett beslut i frågan så snart som möjligt.

Anf. 20 ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Att mordet på statsminister Olof Palme ännu inte är löst är olyckligt. Det är alltid olyckligt då gärningsmän får gå fria, då vi inte kan hitta dem som ligger bakom olika dåd och angrepp i samhället. Alla ställer vi oss frågor kring vad som egentligen hände, och varför det som egentligen inte fick hända ändå kunde hända.

Mordet på Olof Palme är olyckligt också på ett annat sätt, nämligen att det under årens gång kommit fram alldeles för många frågor och alldeles för många påståenden som inte har besvarats. Det finns spår och ledtrådar som inte har prövats. Det finns människor som har anmält händelser som inte har följts upp. Det finns anmälningar om olika händelser före mordet som aldrig har kommit fram till berörda personer.

Varför, frågar sig människor som hör det. Det har också vi gjort då vi har väckt den motion där vi kräver att en ny Palmekommission tillsätts.

Vi är väl medvetna om att det blir allt svårare att lösa mordet ju längre tid

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Kommission om
utredning av mor-
det på Olof Palme*

som går. Folk minns inte längre exakt vad som hände, och eventuella spår är för länge sedan borta.

Men frågorna kring den nuvarande spaningsutredningen är så pass många och kritiken mot dess arbete hittills är så pass omfattande att vi tycker att det är helt nödvändigt att tillsätta en ny grupp. Allt som kan besvaras måste också besvaras. Alla frågor som kan ställas måste också ställas. Tilltron till att allt har provats får inte ifrågasättas så som nu görs. Ingen människa i det här landet skall tro eller misstänka att ansvariga poliser eller politiker inte vill att alla frågor skall fram i ljuset. Det är självklart att vi vill det.

Den nya grupp som skall sätta sig ner och titta igenom arbetet och fortsätta utifrån de olika spåren bör vara brett sammansatt. Det skall vara människor med olika erfarenheter; politiker, journalister, författare, debattörer och gärna också människor från andra länder. Det är rimligt att inte enbart poliser själva sitter och utreder vad andra poliser har gjort. Andra människor, som står utanför det traditionella rättsväsendet, har också erfarenheter att bidra med. Nya människor kommer att se andra frågor och har andra infallsvinklar. Det berikar arbetet.

Fru talman! För att behålla tilltron till vårt rättssamhälle och för att ännu fortsätta arbetet med att få fast den eller dem som ligger bakom mordet på Olof Palme behövs det en ny kommission. Det gläder oss som har skrivit motionen oerhört mycket att konstitutionsutskottet har tagit den till sig.

I detta anförande instämde Martin Nilsson (s).

Anf. 21 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Några klarlägganden kanske skulle vara på sin plats i detta sammanhang. Låt mig först konstatera att det motstånd som Hans Göran Franck talar om när det gäller att tillsätta en sådan här kommission egentligen aldrig har existerat. Däremot har det funnits många frågetecken.

Man kan konstatera att utskottets majoritet inte var beredd att utan vidare expediera de krav som fördes fram i de nu aktuella motionerna, utan menade att detta är en fråga av så stor betydelse, av så stor dignitet, att den borde vara föremål för en överenskommelse mellan i detta fall oppositionsledaren och statsministern i Sverige. Detta kom också så småningom att resultera i en överenskommelse mellan Ingvar Carlsson och Carl Bildt. I samma ögonblick som bägge gav sin anslutning till att en kommission skulle tillsättas var saken därmed i realiteten också klar.

Man får hoppas att denna kommission, i motsats till tidigare kommissioner, möjligtvis skall komma fram till någonting.

Låt mig dock understryka – det sägs också klart i betänkandet – att det inte på något sätt är fråga om ett operativt arbete från kommissionens sida. Den skall inte lägga sig i vad polisen och de undersökande myndigheterna sysslar med i detta fall.

Den tid som torde bli aktuell att titta närmare på för kommissionen är tiden efter den 4 februari 1987. Men vad den skall göra har varit och är alltför höljt i ett visst dunkel. Detta är en av svagheterna med de krav som har förts fram. Man vill överlämna åt regeringen att utforma direktiven, men man har inte sagt vad kommissionen egentligen skall syssla med.

Det är ett oerhört stort material som kommissionen har att gå igenom, och det är naturligtvis ett arbete som kommer att ta ganska lång tid.

Jag tycker att det är angeläget att slå fast att kommissionen alltså inte på något sätt skall syssla med ett operativt arbete. Det skall sägas, så att svenska folket inte fäster alltför stora förhoppningar vid det som nu skall åstadkommas. Men vi är överens om att kommissionen skall tillsättas. Regeringen får jobba med det hela, och vi hoppas på ett positivt resultat.

Anf. 22 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Fru talman! Det är bra att Ingvar Carlsson och Carl Bildt har diskuterat den här saken och att de stöder detta initiativ. Jag vill ändå i det sammanhanget markera att det inte är detta som är avgörande för oss socialdemokrater i utskottet, utan det är att riksdagen, konstitutionsutskottet, självständigt kan ta ställning i de här frågorna. Vi är inte för våra ställningstaganden beroende av vad andra, utanför vår sfär, kan tycka och tänka.

Jag kan instämma med Birger Hagård när han markerar att kommissionen inte skall syssla med någonting som är operativt. Han hänvisar särskilt till vad polis och åklagare kan göra.

Vi har gått ett steg längre i utskottet. Det är viktigt att markera att kommissionen inte skall syssla med sådant som prövas av rättsliga instanser. Det rör sig om vad exempelvis domstol och andra rättsliga instanser kan ha skyldighet att befatta sig med.

I övrigt hänvisar jag till vad jag sade i mitt tidigare inlägg, och det är utförligare redovisat i materialet.

Ulrica Messing talade om önskemålen i fråga om kommissionens sammansättning. På den punkten har vi i betänkandet sagt att kommissionen bör få "en bred sammansättning av betrodda medborgare. Ett visst parlamentariskt inslag är också av betydelse. Om det skulle visa sig erforderligt, bör även kommissionen ha frihet att ta i anspråk och till kommissionen knyta särskild expertis."

Jag tycker att det är ett tillräckligt ståndpunktstagande, för att regeringen skall kunna tillsätta en bra, allsidig och opartisk kommission.

Hur lång tid detta skall ta beror i viss mån på de resurser som kommissionen får och på vilka som arbetar i den. Men jag kan instämma i vad som har sagts i utskottsbetänkandet respektive nu i debatten, dvs. att det är ett mycket omfattande arbete och att det därför fordras att det bedrivs med både effektivitet och största möjliga snabbhet, för att ett resultat skall nås. Det är angeläget att understryka just det, därför att svenska folket väntar på besked.

Anf. 23 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Hans Göran Franck och jag för en gångs skull är i allt väsentligt överens. Det kan vara en god utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

Anf. 24 ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Birger Hagård säger i sitt anförande att kommissionen inte skall lägga sig i polisens arbete. Självfallet skall den göra det. Den kan inte

gå in och hjälpa till med arbetet i den praktiska verksamheten, men det är därför vi tillsätter en kommission. Den skall hjälpa till med att se olika saker i polisens arbete och kanske hitta andra ståndpunkter. Det är helt självklart att den inte skall syssla med operativt arbete.

Jag tror inte att vi kan ha för stora förhoppningar, eftersom det har gått så pass lång tid efter mordet. Men vi måste alltid ha förhoppningar om att utredningar och kommissioner leder någonstans. Vi kanske inte får svar på alla frågor, men möjligen på en del av de frågor som är obesvarade. Det är det som är så otroligt viktigt.

Anf. 25 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! För undvikande av alla missförstånd, skall det ändå slås fast ytterligare en gång att kommissionen på intet sätt skall syssla med något operativt arbete. Det är sådant som åligger polis och åklagare. Den första utredningsfasen är slut vid årsskiftet, och Riksåklagaren har inte bedömt det som något hinder att kommissionen tillsätts. Men den skall alltså inte ägna sig åt något som helst operativt arbete. Det är angeläget att slå fast det. Den skall i övrigt se vilka bedömningar som har gjorts av det material som finns tillgängligt i olika sammanhang. Det kanske kan komma ut någonting därav – det vet vi inte ännu.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

6 § Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Litauen

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1993/94:SkU3 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Litauen (prop. 1993/94:7).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

7 § Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Irland

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1993/94:SkU5 Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Irland (prop. 1993/94:12).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

8 § Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1993/94:JuU5 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag (prop.
1993/94:14).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

9 § Teleavlyssning och teleövervakning

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1993/94:JuU6 Teleavlyssning och teleövervakning (skr. 1993/94:46).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

10 § Ändringar i lagen om internationell järnvägstrafik

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU5 Ändringar i lagen om internationell järnvägstrafik (prop.
1993/94:16).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

11 § Referensränta vid konsumentkrediter

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU6 Referensränta vid konsumentkrediter (prop. 1993/94:55).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

12 § Övergångsbestämmelserna till upphovsrättslagen

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU10 Övergångsbestämmelserna till upphovsrättslagen (prop.
1993/94:49).

13 § Officiell namnlängd m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1993/94:KrU4 Officiell namnlängd m.m.

Anf. 26 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Fru talman! Den här frågan har vi ägnat stort intresse i kulturutskottet. Jag har för egen del roat mig med att titta på hur det egentligen var. Vi noterar i utskottet att motionen är sådan att vi hoppas att den kommer att bifallas, dock inte riktigt i den form som motionären har tänkt sig.

Motionären pekar nämligen på att vi har varit litet oaktsamma med vårt kulturarv. Vi har tagit bort namn, namnsdagar och dagar som har en klar förankring i svensk historia och svenskt kulturliv. Samtidigt har vi, tycker utskottet, alltför ofta förändrat de här förutsättningarna.

Jag skall först citera några rader ur betänkandet, sedan ge några exempel på hur det var förut i almanackan och på hur det skulle kunna bli.

Vi skriver i utskottsbetänkandet på sidan 4:

”Utskottet delar motionärernas uppfattning om det kulturhistoriska värdet av den gamla namnlängden från tiden före 1901 års revision. Den påminner om gamla kulturtraditioner och är på sitt sätt ett kulturminne som är värt att bevara.”

Litet längre fram skriver vi att det historiskt värdefulla som ”kommer till uttryck på så många sätt, enligt utskottets bedömning också kan väntas medföra att uppmärksamheten riktas mot den gamla namnlängden och de kulturtraditioner som ligger bakom denna”. Det här har vi citerat från ett tidigare utskottsbetänkande.

Den gamla namnlängden innehåller dock bl.a. fullständigt obegripliga namn. Det är ändå bara drygt 90 år sedan som man när man skulle döpa och namna sina barn hade att välja om det skulle bli Nicanor eller Hyginus – som hade namnsdag den 11 januari – eller Arcadius, Marcellus, Priska, Polykarpus, Krystostomus, Blasius, Malakias, Eufrosyne, Agabus, Eukarius, Hilaris, Tertullianus, Apalonius, osv.

Det var för att bidra till underhållningen som jag läste upp den här listan. Det är inte de namnen som motionären – eller utskottet – vill bevara. Där emot vill vi bevara en del namn som vi i Sverige under historiens lopp haft med i namnlängden för att hedra vissa personer; vi har ju haft ett stort antal dagar som har helgats vissa personer.

Just när utskottet arbetade med det här och sade att vi skulle behandla motionen i positiv anda kom Svenska Akademien och lade sig i debatten. På s. 3 i utskottsbetänkandet skriver vi: ”I dagarna har Svenska Akademien informerat om att den beslutat ge ut en almanacka, grundad på den traditionella namnlängden - - -.”

Litet längre ned säger vi att vi har funnit att ungefär ett fyrtiotal namn

har flyttats från sin hävdvunna plats. Vi skriver: "Akademien framhåller att namnlängden tillhör vårt kulturarv. Att låta almanackans namnlängd variera med namnmodet är enligt akademien inte rimligt och kräver ständiga revisioner." Jag tolkar det så att det helt eniga utskottet delar den uppfattningen.

Det är en lång rad namn som helt har uteslutits eller som enligt utskottets uppfattning – och i det här sammanhanget också Svenska Akademiens – litet ohistoriskt har flyttats till dagar där de inte alls hör hemma. Jag har svårt att förstå varför det skall drabba mycket kända namn som Börje och Svante, varför det skall drabba historiskt viktiga namn som Paulus och Matteus, varför det skall drabba namn som är viktiga i svenskt kulturliv som Esaia och varför det skall drabba Engelbrekt med sin historiska förankring. Det är drygt 40 sådana namn som man har handskats med på det viset.

Med den här argumenteringen har ett enigt utskott bestämt sig för att klart uttala att det som motionären – och Svenska Akademien – pekar på bör komma till uttryck, låt vara att utskottet avstyrkt motionen; det kan kanske förvåna motionären. Det beror på att motionären vill att vi skall ta in den officiella namnlängden i statskalendern, och det kravet har utskottet ingen förståelse för.

Med detta yrkar jag, fru talman, bifall till utskottets hemställan.

Anf. 27 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Låt mig uttrycka min tacksamhet gentemot utskottet. Det är kanske inte så vanligt att man instämmer i ett avslagsyrkande på en motion som man själv har författat, men jag tycker att jag kan göra det i det här fallet. Kravet i klämman på motionen – att vi skulle få en auktoritativ namnlängd i statskalendern – var måhända inte alldeles välbetänkt. Men vem vågade hoppas på att utskottet över huvud taget skulle inta en så välvillig hållning som det ändå har gjort till motionen?

Jag betraktar den utveckling som vi har sett på senare tid som en förflackning av vårt kulturarv. Jag är glad åt att kunna konstatera att Svenska Akademien uppenbarligen också har satt vissa frågetecken inför den och att man nu har beslutat sig för att ge ut en almanacka, som för övrigt såvitt jag förstår borde ligga på bokhandelsdiskarna i detta ögonblick eller i varje fall kommer att göra det inom någon vecka.

Det är positivt att man tar tag i den här saken, och jag är glad över det arbete som utskottet har lagt ned på denna enligt min mening inte alldeles oviktiga fråga och inte minst för det arbete som Göran Åstrand har gjort för att komma fram till ett resultat. Tack, goda utskott! Låt oss fortsätta i våra strävanden att bevara det svenska kulturarvet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 21 §.)

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

Officiell namnlängd m.m.

14 § Tornedalsfrågor

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1993/94:KrU6 Tornedalsfrågor.

Anf. 28 BRUNO POROMAA (s):

Fru talman! Till det betänkande som riksdagen nu behandlar har fogats en motion av mig och Ewa Hedkvist Petersen, på vilken kulturutskottet föreslår avslag.

Det är en ärligen återkommande motion som riksdagen nu på förslag av ett enhälligt utskott kommer att avslå. Därför finner jag det meningslöst att yrka bifall till motionen. Det finns inga som helst förutsättningar, anser jag, att vinna den här stora församlingens förståelse för den här frågan, då jag efter så många år inte vunnit förståelse hos utskottets ledamöter.

In i det sista har jag varit tveksam, om jag över huvud taget skulle begära ordet i den här frågan. Men eftersom detta är sista gången som jag för min del har möjlighet att föra fram den här frågan i den här församlingen har jag, för att freda mitt samvete, i sista stund anmält mig till talarlistan.

År efter år har jag motionerat om att vi tornedalingar – i likhet med samerna – skulle få ett kulturellt erkännande som en etnisk minoritet i det svenska samhället. Språket är den viktigaste kulturbäraren. Vi har ett eget språk, ett eget modersmål – tornedalsfinskan eller *Meän kieli* som vi kallar det. *Meän kieli* är också mitt modersmål, och jag har i likhet med många andra tornedalingar under min skolgång bittert fått ta emot bestraffning för att jag exempelvis under rasterna i skolan använde det språk som mina föräldrar hade lärt mig.

Det var den tidens etniska rensning – Tornedalen skulle av säkerhetspolitiska skäl försvenskas till vilket pris som helst. Man var nämligen rädd för ryssen. Det är tydligen svårt för dem som inte upplevt dessa bestraffningar att förstå den förnedring som skolbarnen i Tornedalen utsattes för. Jag har själv fått hämta björkris för att bli slagen med samma ris. Jag har fått stå med händerna uppsträckta tills orken inte längre räckte till. Många gånger har jag blivit inlåst i klassrummet efter skolans slut. Brottet var att jag talat det språk som mina föräldrar hade lärt mig, nämligen *Meän kieli*.

Genom det här trycket från majoritetskulturen har många tornedalingar haft problem med sin identitet. Det har i vissa fall gått så långt att man velat förneka sitt ursprung genom att byta traditionella finskklingande efternamn till nya svenska. Jag har själv ett sådant efternamn, som översatt till svenska skulle bli Svedjemark eller Renmark.

Ingen organisation eller institution har någonsin försvarat den tornedalska kulturen och det tornedalska språket. Det är först nu under de senaste åren som det skett en nytändning för den tornedalska medvetenheten. Svenska Tornedalingarnas Riksförbund – Torniolaksolaiset arbetar nu med utgångspunkten att tornedalingarna är en inhemsk minoritetsgrupp. En aktiv verksamhet pågår inom olika kulturområden på svenska och tornedalsfinska om, av och för tornedalingar.

Den negativa självuppfattningen har nu på mycket kort tid förändrats.

Allt fler tornedalingar känner stolthet över sin kultur, och en tornedalsk identitet håller nu på att formas. Vi har, som jag ser det, i vårt land två inhemska minoritetsgrupper, nämligen den samiska och den tornedalska. Till skillnad från de samiska organisationerna har STR-T inte blivit erkänd som organisation för en inhemsk minoritet. Vår organisation intar även i jämförelse med invandrarorganisationerna en s.k. marginell ställning. Kulturbärarna existerar och minoriteten finns, men dess offentliga existens kräver enligt min mening samhällets erkännande. Det är därför som jag under den allmänna motionstiden år efter år har motionerat om ett erkännande av STR-T.

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ställa något yrkande, men jag vill ändå för utskottet deklarera att jag inte mer har möjlighet att återkomma i den här frågan. Jag betraktar därför med viss bitterhet alla mina tidigare ansträngningar som ett misslyckande.

Anf. 29 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! När jag var ny i riksdagen gick min första utskottsresa med kulturutskottet till just Tornedalen. Jag måste erkänna att det för mig var en betydelsefull resa. Den gav mig nya kunskaper. Jag förstod hur människorna i Tornedalen har känt inför den behandling som de har varit utsatta för.

Jag har också här i riksdagen kunnat följa Bruno Poromaa's engagemang i frågan. Jag beundrar det engagemanget. Det är tråkigt om Bruno Poromaa tycker att han har misslyckats. Jag anser tvärtom att vi alla år från år har blivit mer och mer insatta i tornedalingarnas problem.

Jag kan inte hålla med Bruno Poromaa om att riksdagen inte har gjort någonting. Statens kulturråd har ju på olika sätt engagerat sig och stöttat verksamheten. Presstödsnämnden finns med. Länsstyrelsen får pengar som vidarebefordras, och Glesbygdsmyndigheten är engagerad.

Det är viktigt att påpeka att det i dag finns generösa regler när det gäller hemspråksundervisningen i Tornedalen. Det gör att de barn som i dag går i skolan verkligen kan känna att de har ett eget modersmål, ett eget hemspråk.

Vi i kulturutskottet är eniga om att den här frågan är viktig. Vi vill se till att man i Tornedalen kan bevara sitt språk och sin kultur, men vi har inte kunnat gå motionärerna helt till mötes. Vi har sagt att vi med största intresse kommer att följa den här frågan. Även om Bruno Poromaa själv inte är här nästa år under den allmänna motionstiden lovar jag honom att de som finns i kulturutskottet kommer att bevaka tornedalingarnas frågor och se till att stödet inte blir sämre utan att det tvärtom på olika sätt kan ökas.

Det är ett enigt utskott som står bakom den hemställan som jag nu vill yrka bifall till.

Anf. 30 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Ingegerd Sahlström lämnar samma redovisning som hon lämnade förra året. Jag finner inte denna redovisning tillfyllest. Man har inte officiellt gett tornedalingarna ett erkännande som en inhemsk minoritet. Det är märkligt.

I Norge finns det en likartad minoritetsbefolkning: kvenerna. Norska stor-

tinget har erkänt kvenerna som ett minoritetsfolk. De uppbär också ett statligt anslag för sin verksamhet för att den kulturella mångfalden skall bevaras.

Ingegerd Sahlström säger att kulturutskottet skall följa frågan. Hur länge skall man följa denna fråga? Skall man göra det tills Sverige kulturellt sett har blivit fattigare, genom att Sverige förlorar det språk som fortfarande finns i den delen av landet? Jag befärar att vi inom en mycket nära framtid är tvungna att ta till ett tredje språk, nämligen engelskan, för att kunna kommunicera över det som kallas världens fredligaste gräns.

Anf. 31 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kan inte hålla med Bruno Poromaa när han säger att det tornedalska språket kanske kommer att försvinna. Jag tror inte det. Jag tror mycket mer på tornedalingarna än vad Bruno Poromaa ger uttryck för.

Som jag påpekade tidigare är språkundervisningen i skolan en viktig del för att språket inte skall försvinna, och det sätts in en hel del pengar för att man skall kunna bevara och utveckla kulturen.

Jag tycker att utskottet i alla fall kan få ett litet plus för det uttalande som vi har gjort när det gäller radiosändningarna på tornedalsfinska. Jag hoppas att de nu kommer att utvecklas och få mer tid i olika sammanhang.

Anf. 32 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Tycker inte Ingegerd Sahlström och de övriga i kulturutskottet att de tornedalingar som under sin skolgång blev så förnedrade skulle kunna kompenseras på något vis? Det skulle vara en mycket billig kompensation att erkänna dem som en inhemsk minoritet.

Anf. 33 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag förstår problematiken, Bruno Poromaa. Jag förstår bitterheten bland dem som har varit utsatta för en mycket grym behandling. Det är väl att det i dag inte är på det viset. Vi erkänner ju tornedalingarna som en ursprungsbefolkning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

15 § Bibelfråga

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1993/94:KrU7 Bibelfråga.

Anf. 34 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Bibeln ses av många människor som den viktigaste boken. Den finns i hela världen. Den läses i hela världen. Den stöder och hjälper människor. Den är i ordets rätta bemärkelse internationell. Även budskapet är internationellt och allmängiltigt.

Det här är faktiskt en viktig bakgrund till det politiska ställningstagande

som vi nu skall göra. Bibeln ger i litterärt högtstående texter livsråd. Den förmedlar kunskaper om och förståelse för hur människor hade det i det gamla Isarel. Herr talman! Den ger perspektiv på relationen mellan människor, mellan människor och samhälle och mellan människor och Gud.

Det är inte en bok som behöver förklaras eller urskuldas. Då världen var ond beskrivs den som ond. Då synen på brott och straff var grym beskrivs den som grym. Då synen på kvinnan var förnedrande beskrivs den som förnedrande.

Allt detta, vilket alla i kammaren vet, bildar bakgrund till det som sedan kom: Kristus och evangelierna. Man kan inte förstå evangelierna, och kristendomen, om de inte får skildras mot bakgrund av det samhälle som skildras i Gamla testamentet.

Jag, som också har en förankring i kyrkomötet, har under årens lopp haft förmånen att få delta i ganska många debatter kring detta ämne. Vi har i alla fall i kyrkomötet, och även tidigare här i riksdagen, bortsett från något enstaka undantag, varit eniga om att det är så här man skall se på kristendomen. Det går inte att plötsligt komma med något slags urskuldande på det sättet att man i ett förord tar avstånd från vissa delar, texter och budskap.

Utan bakgrunden i Gamla testamentet är det alltså svårt att förstå kristendomens markering av t.ex. begrepp som barmhärtighet och ödmjukhet, synen på rättfärdighet och den, jämfört med Gamla testamentet, helt annorlunda synen på kvinnans ställning.

Herr talman! Mot denna bakgrund har vi i utskottet helt enigt – vi har varit eniga i flera år – sagt att vi icke kan bifalla en motion om att det skall vara förord eller kompletteringar till Bibeln kring det som har påtalats, t.ex. den förnedrande kvinnosynen.

Vi har dock sagt att i likhet med tidigare Bibelutgåvor kommer det nu att finnas ordförklaringar. Bibelkommissionen som har uppdraget att arbeta med detta, kommer naturligtvis från sina utgångspunkter – teologiska och språkliga – att göra kommentarer. Med detta låter sig utskottet nöja och tycker att det är precis så det skall gå till.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 35 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Bibeln är en viktig del av vårt kulturarv. Den läses av miljoner människor runt om i världen, precis som Göran Åstrand tog upp i sitt anförande. Bibeln är också en helig skrift för miljoner människor i världen. Även för mig är det en helig skrift. Jag läser i den mycket gärna och ofta. Men det betyder inte att varje ord i bibeln är heligt. Det betyder inte att varje del och varje uppfattning som där kommer fram är helig. Bibeln är tillkommen i en annan tidsepok i en annan kultur och för därför med sig värderingar från den tidsepoken.

Vi klagar ofta över problemet med fundamentalister inom islam. Men vi vet likväl att det även inom kristendomen finns många fundamentalister som gärna åberopar varenda ord i Bibeln som heligt och som ett rättesnöre även i vår tidsepok.

I Bibeln finns det många uttryck för en kvinno- och människosyn som är helt främmande för de flesta av oss. Det finns exempel på att en far kan sälja

sin dotter, att trollpackor kan brännas, att den som inte är oskuld vid giftermålet kan stenas, att fiender kan störtas i graven, att barnet kan agas av kärlek och att kvinnan är oren vid menstruation efter barnsbörd. Listan kan göras mycket längre. De flesta av dessa exempel kommer från Gamla testamentet eller den hebreiska bibeln, som judarna föredrar att kalla den. Dessa exempel förekommer dock inte bara i Gamla testamentet. De förekommer också i Nya testamentet. Särskilt betydelsefull har kanske Paulus fras blivit om att kvinnan skall tiga i församlingen.

Det är viktigt att ta upp dessa frågor, eftersom effekterna av den kvinno- och människosyn som kommer fram på många håll i Gamla testamentet men även i Nya testamentet lever kvar i vår tid. Den lever kvar i värderingar hos många människor. Jag behöver bara nämna motståndet mot kvinnliga präster som ett exempel. Ett annat exempel är den fruktansvärda avart som finns inom vissa sekter, där man anser att aga av barn inte bara skall tillgripas när man inte kommer på något annat sätt att uppfostra barn utan att det är förenligt med Guds kärleksbud.

Det här är något av bakgrunden till motionen. Vi vet att förslaget om ett förord om kvinnosynen i Bibeln länge har drivits, framför allt ifrån kvinnornas alternativa kyrkomöte. Fristående forskare såsom Birgitta Onsell har gjort ett betydelsefullt arbete för att visa på problemen, om man tolkar Bibeln väldigt exakt.

I utskottsbetänkandet står att man har för avsikt att i Bibelkommissionen belysa vissa generella problem för textförståelsen, vilka har sin grund i bl.a. en annan kulturs människosyn. Jag har föreslagit ett förord eller att man på annat sätt skall markera dessa problem när det gäller tolkningen av Bibeln. Jag tycker att det som står i utskottets skrivning är mycket positivt. Min uppfattning är att vi på olika sätt bör få fler människor att läsa Bibeln och att ta del av dess budskap. Man skall kunna ta till sig budskapet utan att för den skull ta till sig och åberopa kulturellt bestämda uppfattningar om kvinnan, människor, fiender osv. Jag tycker att det jag kan utläsa i betänkandet om hur Bibelkommissionen i uppslagsdelen skall belysa dessa frågor är positivt.

Herr talman! Jag hyser stor respekt och högaktning för den kunskap och kompetens som finns hos Bibelkommissionen. Jag har personligen lärt känna dess ordförande Bertil Hansson. Jag vet att han har visat intresse och förståelse för de synpunkter som jag har lyft fram i motionen. Jag ser fram emot att Bibelkommissionen, förutom sitt viktiga översättningsarbete, kommer att göra en kommentar som förhoppningsvis också kommer att inrymma just de frågeställningar som jag efterlyser. Därigenom tror jag att Bibelarbetet och Bibelstudiet snarare kan berikas än utarmas.

Anf. 36 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Nu har Eva Zetterberg i stort sett tagit tillbaka sina förhoppningar, eftersom hon tycker att kulturutskottets besked till henne var tillräckligt. Därför kanske man inte skulle behöva yttra sig mera i den här debatten. Jag vill ändå säga några ord.

Den kvinno- och människosyn som Eva Zetterberg aktualiserade tror jag är viktig att få belyst på något sätt. Det gläder mig att Eva Zetterberg nu är nöjd med vårt förslag. Jag tycker inte att det räcker med att man redovisar en

människo- och kvinno- och kvinnosyn, som Eva Zetterberg har skrivit. Det finns mycket annat i Bibeln som behöver förklaras. Det gäller t.ex. den tekniska utvecklingen. Det gäller naturligtvis kvinno- och kvinnosynen, men även frågor om brott och straff. Om man skall ha ett heltäckande förord finge man väl skriva att, om det står åsna i Bibeln skall det jämföras med moped i våra dagar. Det är därför helt omöjligt att i ett förord täcka in vad människor kan ha behov av att känna till som bakgrund när de läser Bibeln. Därför är uppslagsdelen bra. Redan nu finns det sådana uppslagsdelar i flera Bibelutgåvor, och de är intressanta.

Egentligen tycker jag att det som Eva Zetterberg efterlyser är ett förlagsärendet. Det finns flera bokförlag som kommer att ha möjlighet att ge ut Bibeln. Förlagen kan då göra tillägg om de inte är nöjda med vad Bibelkommissionen kommer att skriva. Problemet är att om man skulle göra en tolkning, som jag tror att Eva Zetterberg och jag är överens om, skulle en hel del av de människor som är aktiva som förkunnare i våra kyrkor inte kunna använda den boken. Det som står i ett förord som Eva Zetterberg och jag skulle gilla, skulle inte stämma med deras kyrkosyn eller teologiska syn.

Som kyrkomusiker i Svenska kyrkan har jag lyssnat på tusentals betraktelser med Bibeln som utgångspunkt. Min erfarenhet av hur pass olika tolkningar man kan göra är därför ganska stor. En av kyrkans allra viktigaste uppgifter är att göra Bibelns budskap begripligt för de människor som lyssnar i den tid det förkunnas. Lyckas man inte med det, är kyrkans uppgift inte särskilt stor. Med den utbildning och den debatt som Eva Zetterberg och vi andra här för kan vi hålla dessa ärenden aktuella. Vi får hoppas att den kunskap om människosyn, teknisk utveckling osv. som man behöver ha innan man skall tolka kommer att hållas levande.

Värderade talman! Eftersom Eva Zetterberg inte har yrkat något annat än bifall till kulturutskottets betänkande nöjer jag mig med detta och yrkar själv bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 7.

Anf. 37 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Liksom Carl-Johan Wilson har jag erfarenheten att jag har tagit del av många predikningar. Jag vet att Bibelns budskap kan tolkas och användas på de mest intressanta sätt. Jag menar att frågan är hur man skall skildra kvinno- och människosynen. Tanken med ett förord är att man mycket kortfattat skall kunna lyfta fram det här just för att den som inte är en särskilt van Bibelläsare ändå skall bli intresserad och inte tappa perspektivet och genast bli avskräckt av de olika exemplen i Gamla testamentet.

Det var alltså min ursprungliga tanke. Men med tanke på att Bibelkommissionen arbetar med det här och i stället har velat använda möjligheten till en kommentar och till att gå in i detaljer, tycker jag att det i dag känns fel att stödja tanken med förord. Jag vill gärna se resultatet av vad Bibelkommissionen har kommit fram till. Men precis som Carl-Johan Wilson lyfte fram: Det är fullt möjligt för varje bokförlag som ger ut Bibeln att självt ha med ett sådant förord. Sedan är det upp till förkunnarna själva i vilken mån man vill ta in det. Till slut är det ju ändå den enskilda läsaren som väljer att läsa det som står där och som också själv tänker och ser i vilket sammanhang texterna har framkommit.

Anf. 38 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Nu gör Eva Zetterberg samma sak igen. Först fortsätter hon sin kritik och sedan, i slutet av sitt inlägg, tar hon tillbaka den och låter den inte få någon följd i hennes förslag. Jag vill bara kommentera det som Eva Zetterberg sade om att folk skulle bli inskolade om de läser förordet först. Jag undrar hur många bibelläsare som börjar med att läsa förordet. Det kan inte vara en promille av läsarna som tar del av det. Den viktigaste uppgiften för att hålla de här sakerna levande är att de som använder Bibeln i undervisning av något slag, antingen i skola eller i kyrka, vidarebefordrar informationen.

Skulle vi, som Eva Zetterberg av och till föreslår, ha med en markering i ett förord så skulle det avskräcka de grupper för vilka ett sådant här förtydligande inte stämmer med deras teologiska uppfattning. Bibeln skulle bli en bok som man inte skulle använda. Det är vad vi vill förhindra genom att Bibelkommissionens utgåva skall vara så neutral så att alla de som i Sverige hanterar Bibeln i förkunnelse eller utbildning skall kunna använda den. De tillägg som behövs skulle kunna göras antingen förlagsvägen eller i den egna förkunnelsen. Men nu tror jag att vi är tillräckligt överens för att talmannen skall kunna förklara debatten härmed avslutad.

Anf. 39 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Debatten var avslutad, men eftersom Carl-Johan Wilson ser motsättningar där det inte finns några vill jag göra en kommentar. Jag har lyft fram frågan, men i och med att Bibelkommissionen skall göra kommentaren avser jag, i gammal god svensk tradition, att se vad resultatet blir innan jag går vidare med frågan.

Det är självfallet så, Carl-Johan Wilson, att alla de som använder Bibeln i undervisning har möjlighet att lägga fram budskapet. Vi skall inte förstora frågan om just ett förord eller kommentarer. Det är i den praktiska användningen man kan visa och lyfta fram vad Bibelns grundbudskap går ut på, och det är den väsentligaste uppgiften.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

16 § Pliktexemplar av dokument

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1993/94:KrU8 Pliktexemplar av dokument (prop. 1993/94:10).

Anf. 40 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag skall göra någonting som jag helst hade velat slippa, nämligen att i egenskap av utskottsordförande yrka avslag till ett moment i ett enhälligt betänkande. I betänkade nr 7 har utskottet i moment 2 hemställt att riksdagen skall anta regeringens förslag till lag om ändring i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, alltså upphovsrättslagen.

Ändringen avser 22 a § denna lag och ändringen innebär att en hänvisning till lagen om pliktexemplar av skrifter, ljud- och bildupptagningar byts ut mot en hänvisning till den nya lagen om pliktexemplar av dokument. Ändringen skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1994.

På grund av förbiseende har det först nu uppmärksamrats att 22 a § i upphovsrättslagen enligt riksdagens beslut 1992/93 LU:44, riksdagsskrivelse 1992/93:413, upphör att gälla den 1 januari 1994.

Herr talman! Mot denna bakgrund ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan såvitt avser moment 2 och utgår från att ett enligt utskott står bakom detta.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

17 § Biblioteksersättningen

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1993/94:KrU9 Biblioteksersättningen (prop. 1993/94:54).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

18 § Godkännande av konventionen om biologisk mångfald

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1993/94:JoU4 Godkännande av konventionen om biologisk mångfald (prop. 1992/93:227).

Anf. 41 SINIKKA BOHLIN (s):

Herr talman! Beslutet från Förenta nationernas konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro framhåller att mänsklig verksamhet måste bygga på de ekologiska grunderna och anpassas till de ekologiska ramarna. Vid konferensen enades de deltagande staterna om den s.k. Riodeklarationen och om ett handlingsprogram, Agenda 21, samt ett icke bindande auktoritativt uttalande om principer för en global enighet om skötsel, bevarande och hållbart utnyttjande av skogar. Två konventioner undertecknades, en om biologisk mångfald och en om klimatförändringar. Konferensen tilldrog sig ett intresse utan motstycke i internationellt samarbete. En politisk enighet om allvaret i världens miljösituation och behovet av kraftfulla åtgärder manifesterades.

Nu gäller det att förverkliga det som man var överens om. Förväntningarna på de olika nationerna och deras nationella strategier är stora.

I samband med propositionen om godkännande av konventionen om bio-

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Godkännande av
konventionen om
biologisk mångfald*

logisk mångfald har jordbruksutskottet behandlat en socialdemokratisk partimotion från allmänna motionstiden.

I motionen föreslås en rad åtgärder för uppföljning av FN:s miljökonferens UNCED i juni 1992. Vi socialdemokrater finner det anmärkningsvärt att regeringen trots den tid som förflutit inte har vidtagit några åtgärder av det slag som föreslås i motionen, bl.a. en uppföljningskommission, initiativ till europeiska konferenser samt användning av militära resurser för miljööndamål.

Sverige och socialdemokratin har alltid varit en drivande kraft vad gäller miljöfrågor globalt inom FN, men även ur ett europeiskt perspektiv. Med den nya borgerliga samlingsregeringen har allt internationellt och europeiskt arbete att driva frågorna i stort sett upphört. Ett svenskt agerande inom FN lyser med sin frånvaro. Detta är förödande för Sverige som nation. Och vart tog initiativen att utveckla det europeiska samarbetet vägen? Då menar jag inte de pågående förhandlingarna om ett medlemskap i EG, utan att få till stånd en bredare uppföljning med deltagande parlamentariker och representanter från icke-statliga organisationer och andra delar av samhället.

I motionen krävs också en nationell plan för hur konventionen om biologisk mångfald skall kunna uppfyllas. Under innevarande höst har en proposition med förslag om en nationell strategi för biologisk mångfald avlämnats. I propositionen presenteras en mycket allmänt hållen strategi för biologisk mångfald. Preciserade mål och prioriteringar saknas. Men den debatten kan vi spara till ett senare tillfälle.

I propositionen om konventionen aviseras även en proposition om uppföljning av UNCED. Eftersom en del av de frågor som motionen tar upp således kommer att behandlas av riksdagen i andra sammanhang, har vi socialdemokrater nöjt oss med ett särskilt yttrande med en kommentar att regeringens senfärdighet på området är olycklig.

Anf. 42 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Regeringen har på ett föredömligt sätt med propositionen om ett godkännande av konventionen om biologisk mångfald och även på andra sätt visat att man är beredd att ta ett konkret och tydligt ansvar när det gäller att följa upp konferensen i Rio om utveckling och miljö. Detta har också blivit utskottets korrekta bedömning.

Med detta yrkar jag bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 4.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

19 § Svensk verksamhet i Antarktis

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1993/94:JoU7 Svensk verksamhet i Antarktis (prop. 1992/93:140).

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som vi socialdemokrater har fogat till det här betänkandet, vilket handlar om svensk verksamhet i Antarktis.

I stort sett är vi överens med regeringen och utskottsmajoriteten. Men på några punkter har vi en avvikande mening.

Den första punkten där vi har en avvikande mening gäller skadeansvaret. Vi vill att ansvaret för skador regleras i protokollet. Det finns nämligen bara en generell skrivning nu.

Detta är ju ett arbete som måste fortsätta. Vi vill därför att riksdagen skall uttala att regeringen bör fortsätta att aktivt driva den här frågan. Utskottsmajoriteten tar för givet att det blir gjort. Men liksom i det förra ärendet vågar vi inte ta saker och ting för givna när det gäller Miljödepartementet. Senfärdigheten är alltför påtaglig. Ett exempel är alltså den här propositionen. Det är ju två år sedan protokollet i fråga skrevs under. Det tar två år att få den här anpassningen antagen i Sverige. För att vi skall kunna vara säkra på att detta blir gjort tror jag nog att det är nödvändigt att riksdagen gör nämnda tillkännagivande.

Beträffande den andra punkten där vi har en avvikande mening anser vi att Miljöskyddskommittén skall ta med den här lagstiftningen i sitt fortsatta arbete med anpassningen av lagstiftningen till en ny miljöbalk. Det är helt korrekt att Miljöskyddskommittén själv kan ta upp frågor om vilken lagstiftning som skall anpassas. Vi anser att det är nyttigt att även den här lagen ingår i miljöbalken. Därför är det värdefullt att riksdagen gör en sådan markering, vilket vi också har framfört i vår reservation.

Den fråga där vi nog är mest oense gäller vilken tillståndsmyndighet vi skall ha. Regeringen har, enligt propositionstexten och 28 § i den aktuella lagen, för avsikt att utse Polarforskningssekretariatet till tillståndsmyndighet. Detta är inte odiskutabelt, vilket framgår av remissinstansernas uttalanden. Att regeringen inte heller tycker att det är odiskutabelt kan möjligen utläsas av propositionen. Vi tycker att det är underförstått att miljökonsekvensbeskrivningar som görs av Polarforskningssekretariatet skall granskas av Naturvårdsverket. Lennart Daléus kan kanske bekräfta att den tolkningen är riktig.

Polarforskningssekretariatet är inte, som man skulle kunna tro, en myndighet som särskilt mycket ägnar sig åt forskning. Verksamheten utgörs till större delen av den logistiska verksamheten – det gäller då transporter och byggnader. Tillståndsmyndighet för den verksamheten borde vara Naturvårdsverket.

Ytterligare en sak som får mig att tveka inför Polarforskningssekretariatet är det faktum att både forskare och tjänstemän där som leder exempelvis turistexpeditioner använder sig av amerikanska fartyg för att komma undan de hårdare svenska kraven. Det tyder väl på att man inte är särskilt angelägen om att se till att de hårdare svenska kraven verkligen finns med vid tillståndsgivningen.

Nu är man tydligen överens om att Naturvårdsverket inte har de resurser som behövs för att klara tillståndsgivningen omedelbart. Därför är det vårt förslag att man följer upp verksamheten under en femårsperiod för att se

vad som händer. I samband med den uppföljningen vill vi att man också överväger om det ändå inte är Statens naturvårdsverk som bör överta ansvaret för tillståndsgivningen.

Med detta yrkar jag, som sagt, bifall till vår reservation.

Anf. 44 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Vad det nu är fråga om är godkännandet av miljöprotokollet beträffande Antarktisfördraget och att i svensk lag reglera det svenska agerandet när det gäller vistelse eller verksamhet i Antarktis.

Regeringen har i samband med sin proposition klarat ut tillsynsfrågor och markerat sin benägenhet att följa hanteringen av tillstånden och av lagstiftningen, inte minst genom att hänsyn tas till det som kommer fram i t.ex. Miljöskyddskommittén. Det är bra att det finns en bred enighet när det gäller detta arbete.

Jag yrkar bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 7.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

20 § Miljöskyddslagstiftning m.m.

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1993/94:JoU8 Miljöskyddslagstiftning m.m.

Anf. 45 MAX MONTALVO (nyd):

Herr talman! Lagstiftningen beträffande miljöskyddsåtgärder är viktig. Vi vet ju alla hur viktigt det är att ha en bra miljö. På den punkten har vi inget att invända, tvärtom.

Men utskottets svar på vår motion tycker vi är litet lustigt. Utskottet säger: "Sammanfattningsvis kan konstateras att gemensamma regler och insatser på en hög ambitionsnivå är nödvändiga för att skapa en god livsmiljö för alla."

Vi hakar upp oss på att man talar om gemensamma regler. Vi upplever nämligen inte att vi i Sverige har regler som är gemensamma med andra länder. Vi i Sverige vill ju gärna vara steget före och vara ett slags pionjärer. Därför ifrågasätter vi om detta är ekonomiskt riktigt i nuvarande läge.

Vi instämmer i det som sagts. Men miljöavgifterna och annat som vi har tagit upp tidigare här visar att vi skall lägga tyngre bördor på våra företag än som sker utomlands. Vi anser att detta är fel i nuvarande läge. Vi måste se miljöpolitiken i ett ekonomiskt perspektiv för att få en viss balans där också. Det är inte bara fråga om att miljöfrågorna måste hävdas i alla sammanhang – om så sker, går det hela överstyr.

Risken finns att vi får se allt fler företag flytta sin produktion utomlands – t.ex. till öststaterna, där det är billigt att producera varor. Vi vet ju alla att miljöproblemen är globala problem. Vi får alltså tillbaka skiten. 80–85 % av vatten- och luftföroreningarna kommer ju från annat håll. Det finns därför

anledning att ana att en del av föroreningarna kommer även från de fabriker som flyttats till utlandet. Därmed är problemet alltså inte löst. Vad som inträffat är i stället att vi har förlorat arbetstillfällena.

För att klara den svenska miljöskulden behövs ekonomiskt stabila företag i landet, så att vi får tillräckliga medel för att vidta åtgärder. Annars kan vi aldrig nå en lösning där. Vi får nog lov att ha ett ekonomiskt perspektiv tillsammans med miljöperspektivet för att nå någon vart i framtiden.

Vi anser vidare att avgifterna för miljöprövningar måste stå i rimlig proportion till den faktiska kostnaden. Där har det varit litet si och så på vissa håll. Man har tagit ut alldeles för höga avgifter. Det har inneburit problem.

Jag yrkar bifall till min reservation.

Anf. 46 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Regeringens miljöarbete präglas av en tydlig, offensiv ambition att vilja gå före på miljöområdet, att ta ett ansvar nationellt och internationellt. Man tar steg som ligger i vad man kan kalla framkanten av miljöområdet och har i själva verket detta som ett vapen i det internationella arbetet. Man visar att Sverige behövs i det internationella miljöarbetet just som en pådrivande kraft. Samtidigt sätts detta in i ett sammanhang där man förstår sambandet mellan ekologi och ekonomi.

Det här har utskottet på ett korrekt sätt iakttagit, fångat upp och ställt sig bakom. Lika tydligt och på ett riktigt sätt har utskottet hänvisat mycket av det fortsatta miljöarbete som tas upp i de frågor som finns i de aktuella motionerna till det arbete som nu bedrivs inför en ny miljöbalk med en sammanfattad och skärpt miljölagstiftning. Hela den ambitionen återspeglas i utskottets betänkande.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 8.

Anf. 47 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Vi tycker att det är bra att man står i täten, Lennart Daléus, men man får inte sänka Sverige ekonomiskt på grund av för stora ambitioner, att vilja lyckas med allt. Det viktiga, som Lennart Daléus själv nämnde, är att arbeta internationellt och få med sig andra länder så att vi har samma standard. Det är det väsentliga.

Anf. 48 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Ett offensivt svenskt miljöarbete är inget problem. Det är en möjlighet.

Anf. 49 JOHN ANDERSSON (-):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas också en motion som undertecknad har skrivit om allemansrätten och de många frågekomplex som finns kring denna. Precis som förra året är jordbruksutskottet mycket kallsinnigt. Man avfärdar min motion rakt upp och ner. Jag har väldigt svårt att förstå det. Jag tycker att det borde finnas anledning att se på det ena och det andra kring allemansrätten; rätten att utnyttja vår natur, hur man gör det och vilka problem det kan komma att föra med sig i framtiden.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Miljöskyddslag-
stiftning m.m.*

Allemansrätten är inte lagreglerad. Det är en gammal sedvanerätt. Det enda ställe där det finns något angett om allemansrätten är i naturvårdslagen. Där står att naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas. Den är tillgänglig för alla enligt allemansrätten.

Det enda jag kan läsa ut av detta är att det är en nationell tillgång. Jag kan inte finna att det på något ställe står att det är en internationell tillgång. Jag tycker att de senaste årens utveckling och tendenser gör att det finns all anledning att se till att vi inte fullständigt tappar kontrollen över hur vår natur nyttjas.

Jag var tämligen ensam från början om att peka på det här problemet. Till min glädje är det nu allt fler som börjar uppmärksamma detta. Senast är det Björn O. Gillberg som går så långt att han säger att allemansrätten är ett miljöhot. Han säger att det i det tätt befolkade Europa finns miljoner människor som vill få uppleva den nordiska naturen och dess vildmarker. Men våra marker tål inte obegränsad vildmarksturism. Det har inte heller varit meningen att allemansrätten skall få exploateras av ansvarslösa kommersiella intressen.

Nu har bl.a. tyska företag etablerat sig i den här branschen, och de utnyttjar den svenska allemansrätten. I Tyskland marknadsförs vildmarksresor och sagoresor till Sverige som kompletta paket. Man tillhandahåller allt. Inte en krona spenderas i Sverige, utan allt tillhandahålls från Tyskland.

Enligt uppgifter i den här artikeln som Björn O. Gillberg har skrivit har enbart i Årjängs kommun i Värmland ca 2 000 tyska kanotister kommit till kommunens sjöar och vattendrag. Det är resor organiserade av tyska företag. Vi ser liknande utveckling då det gäller bärresorna till Norrland. Polska företag säljer licenser för bärplockning i Norrland, till resor och allt som följer med detta.

Jag skulle vilja ställa frågan till i första hand utskottets ledamöter: Hur länge tror ni att människorna, framför allt de som bor i glesbygd och även markägare, stillatigande kommer att se på den här utvecklingen?

Redan har detta, såvitt jag vet, lett till vissa åtal. En fortsatt utveckling på det här området kommer att medföra att det inte finns någon möjlighet att reglera den här utvecklingen.

Jag har mycket svårt att förstå den kallsinnighet som utskottet redovisar i detta betänkande. Enligt mitt sätt att se borde det verkligen vara på tiden att man tittar på hela detta frågekomplex. Det kanske blir en omöjlighet för Sverige att i framtiden införa någon reglering eller vidta åtgärder som begränsar den kommersiella framfarten i vår natur, vilket vi just nu får se med hänvisning till allemansrätten.

Anf. 50 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Allemansrätten har för det första ingenting med EG-frågan att göra. Det är det viktigt att slå fast.

För det andra är rättigheterna och skyldigheterna enligt allemansrätten knappast rättigheter och skyldigheter av sådan karaktär att de bör detaljregleras. Det skulle vara direkt olyckligt.

För det tredje, herr talman, finns det i dag mycket tydliga och markerade

möjligheter att beivra missbruk av allemansrätten på olika sätt med rättsliga åtgärder.

För det fjärde har vi John Anderssons fråga, hur länge befolkningen som berörs av utnyttjandet av allemansrätten stillatigande kommer att åse situationen. Jag vet inte, herr talman. Men jag tror att de klokt kommer att försöka finna en bra balans mellan en sund och livaktig turistnäring och en sträng och tydligt markerad omsorg om naturen och vår miljö. En sådan omsorg visar John Andersson också mycket tydligt engagemang i.

Anf. 51 JOHN ANDERSSON (-) replik:

Herr talman! Nu nämnde jag faktiskt aldrig EG i mitt anförande. Det kanske bara var ett antagande som Lennart Daléus gjorde, men jag nämnde som sagt inte EG. Det är helt möjligt – oavsett om vi går med i EG eller inte – för andra länder att använda vår allemansrätt i kommersiellt syfte. Vårt land är ju unikt på det här området. Jag vet inte om det över huvud taget skulle vara möjligt för t.ex. Lennart Daléus att anordna resor och evenemang i Tyskland eller i andra länder, stå för allt, bara skicka dit folk och få de tyska markägarna och befolkningen att acceptera detta. Här i Sverige är det fullt möjligt.

Folk från andra länder kan starta företag och arrangera resor i Sverige med utnyttjande av allemansrätten, som innebär att man kan vandra var som helst oavsett vem om äger marken, plockar bär, osv. Den rätten har varit självklar för oss här i Sverige.

Hur skall vi kunna hantera detta, om den utveckling som vi nu ser fortsätter? Allt talar ju för det. Av egen erfarenhet vet jag att sådan här verksamhet har ökat från år till år. Hur länge som helst kommer inte glesbygdsbefolkningen och markägarna att acceptera den här utvecklingen. Det kan Lennart Daléus vara fullständigt övertygad om.

Det enda sättet att hantera frågan är att vi inte lagstiftar om själva allemansrätten men på något sätt gör den reglerad, så att vi kan stävja det kommersiella utnyttjandet av allemansrätten, allra helst det som styrs utifrån.

Anf. 52 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Vi har uppenbarligen samma engagemang för frågan, så det är inte bekymret. Men det måste finnas någon balans och sans i argumentationen. Det är riktigt att när tyskar åker till Årjäng, plockar blåbär och paddlar kanot innebär det ett slitage på den miljön, lika väl som det innebär slitage när svenskar åker till Årjäng och plockar blåbär. Att vara mottagare av resor kanske inte är helt unikt för Sverige. Såvitt jag vet går ett icke obetydligt antal charterresor till Medelhavsområdet, där den mycket sårbara Medelhavsmiljön påverkas inte minst av svenska turisters agerande och beteende. Det måste ändå finnas någon rimlig balans i resonemanget.

Låt oss enas, John Andersson, om att det som detta slitage skall mötas med är en sund syn på turistnäringen, hur den skall kunna utvecklas på ett miljöriktigt sätt. Det måste finnas ett ansvarstagande och också en möjlighet för svenska turister i Medelhavsområdet och för tyska turister i Årjäng att ta det nödvändiga miljöansvaret.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Miljöskyddslag-
stiftning m.m.*

Anf. 53 JOHN ANDERSSON (-) replik:

Herr talman! Lennart Daléus säger att det skall vara rim och reson i resonemanget. Hittills har det gått någorlunda bra, men man ser ju tendenserna, man ser hur det här har utvecklats. Frågan är om det över huvud taget är möjligt att få kontroll på sådan här verksamhet framöver.

Vi har i Sverige en storslagen natur. Låt oss se på naturförstöringen i Centraleuropa, där larmrapporterna duggar tätt om vad som händer med bl.a. skogen. Då kan vi tänka oss det tryck som det kommer att bli från framför allt Centraleuropa på vår natur. Det är inte dagens situation som vi skall diskutera, utan vi måste se på utvecklingen.

Lennart Daléus talar om utvecklingen av turistnäringen. Det här är ju en utveckling av svensk turistnäring, som innebär att utländska företag står för alla fioler, arrangerar resor hit och så att säga tar den svenska allemansrätten för någonting självklart. Tyskarna säger "die dummen Schweden". Det går att göra precis vad som helst – den svenska naturen finns där helt gratis. Det är bara fråga om kreativitet och uppfinningsrikedom för att kunna utnyttja denna unika rättighet som Sverige står ensamt i Europa för. Det är detta vi borde tänka på och redan nu se efter, så att utvecklingen inte springer oss ur händerna.

Anf. 54 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Herr talman! Jordbruksutskottet har haft att ta ställning till ett antal förslag från riksdagens ledamöter väckta under den allmänna motionstiden, dvs. sådana förslag som ledamöterna har hittat på själva utan att regeringen har lagt fram en proposition. Utskottet har därför behandlat dem som man brukar göra med sådana förslag: Man avstyrker dem utan att, såvitt jag kan förstå, ens ha läst dem. Det är i alla fall den slutsats jag drar när jag ser hur utskottet behandlat min motion. Utskottet avstyrker den och hänvisar till att det finns en kommitté, Miljöskyddskommittén, som har till uppgift att se över hela den svenska miljöskyddslagstiftningen och komma med ett omfattande förslag till förändringar.

Min motion handlar dock om en väldigt konkret sak: Vad händer med miljöpolitiken i lågkonjunktur? Vad kan man göra från riksdagens sida för att i lågkonjunktur ändå se till att vi har en hög nivå på miljöskyddsarbetet? Det finns inte någon som helst rimlig chans att tro att Miljöskyddskommittén skulle kunna behandla mina frågor. Jag måste säga, herr talman, att jag finner det mycket märkligt, näst intill oförsämligt, av utskottet att på detta slarviga sätt avstyrka en motion som faktiskt handlar om viktiga frågor.

Det finns ganska många oroande uppgifter om vad som händer med miljöpolitiken i lågkonjunktur. I den politiska debatten är miljöpolitiken uppenbarligen frånvarande. Det är andra frågor som begripligt nog står högt på dagordningen, exempelvis arbetslösheten. Men diskussionen kring hur man skall kunna minska arbetslösheten kunde faktiskt förenas med diskussionen kring hur man skall kunna förbättra miljön. Det finns åtgärder som delvis kan avhjälpa båda problemen.

Ute i kommunerna ser man också oroande tendenser till att miljöskyddsarbetet får stryka på foten. Kommunerna har ansvaret för väldigt mycket av miljöskyddet och miljötillsynen. Vad händer när kommunerna får ont om

pengar? Jo, man kan inte återanställa, och man tvingas att dra ner verksamheten. Tyvärr drabbas miljöskyddet. Det kommer ganska många oroande rapporter om sådant runt om i landet.

Inom industrin är det på samma sätt. Man orkar inte hålla takten uppe och göra sådana investeringar som behövs för att förbättra miljön. Allt detta är mycket oroande.

Då tycker jag att det är riksdagens uppgift att för det första ta reda på vad alla de olika rapporter som kommer från olika håll ger för helhet, ta reda på hur det ser ut i vårt land, vad som händer med miljöåtgärderna, både dem som samhället skall stå för och dem som olika privata aktörer skall stå för.

För det andra tycker jag att det är riksdagens uppgift – och detta har jag yrkat i min motion – att se på vad vi kan göra för att ha en bra miljöpolitik även i en tid av dålig ekonomi. Jag tycker t.ex. att man skulle kunna se om man inte kan använda de stora resurser som samhället avsätter för att bekämpa arbetslösheten på ett sätt som också gynnar miljön.

Det görs spridda försök. T.ex. Nacka kommun och Södertälje kommun använder ungdomspraktikplatser så att man utbildar ungdomar i miljökunskap. Ungdomarna kan sedan gå ut i butiker och företag och titta efter hur produkterna ser ut, om det finns någonting som kan bytas ut eller förändras. Dessa ungdomar kan också arbeta aktivt gentemot konsumenter. Men detta är små enskilda försök, ofta i en hopplös kamp med byråkrati och krångel av olika slag.

Arbetsmarknadsstyrelsen har nu begärt att få använda 2,5 miljarder av de pengar som man redan har för att i aktivt samarbete med kommunerna göra någonting annat än att tillgripa beredskapsarbeten och den typen av sysselsättningsåtgärder. I stället vill man göra något med hjälp av riktiga anställningar som på ett bättre sätt kan motverka arbetslösheten.

När kommunerna drar ner och tvingas avskeda leder detta till att kommuninnevånarna får sämre service. Kostnaderna för samhället ökar, och ett växande antal människor får gå utan jobb. Det finns hur många viktiga saker som helst i vårt samhälle som behöver göras. Ändå går fler och fler arbetslösa. Det är fullständigt orimligt. Riksdagen har i det här fallet inte tagit sitt ansvar för att försöka vända på den här trenden och för att se till att kommunerna kunde använda dessa resurser till att göra någonting som är bra för miljön.

Räddningen för vårt samhälle och den långsiktiga sysselsättningen är nog till stor del beroende av om vi lyckas utveckla sådan teknik och kunskap att vi kan producera miljöanpassade produkter. OECD har i en rapport visat att värdet av de produkter och tjänster som skapar bättre miljöanpassning är 200 miljarder dollar per år – dvs. det som brukar kallas för miljömarknaden. Det är en marknad som väntas öka med åtminstone 50 % fram till år 2000. Skall Sverige kunna delta i den processen? Skall Sverige bli ett av de länder som ligger i täten, som utvecklar produkter och som kan ge människor arbete med att tillverka dessa produkter eller tjänster? Det verkar inte så, herr talman, åtminstone inte om man skall döma efter hur dessa frågor nu hanteras, t.ex. här i kammaren.

Avslutningsvis vill jag angående allemansrätten säga att jag tycker att John Andersson tar upp en mycket viktig fråga. I ett land som Spanien har

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Miljöskyddslag-
stiftning m.m.*

man i dag oerhörda problem på grund av det sätt på vilket turismen ohämsmat fick utvecklas. Man byggde stora hotell utmed badstränderna och – precis som Lennart Daléus påpekade – förstörde en mycket värdefull miljö. Vi får inte göra samma misstag. Det är inte så, att människor från andra länder är dummare än vi eller att de inte förstår sig på naturen, men vi måste se till att turismen utvecklas på ett hållbart sätt, både för vår egen skull och för turismens skull.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

21 § Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, m.m.

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1993/94:AU8 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, m.m. (prop.
1993/94:64).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

UU7 Avskaffande av ekonomiska sanktioner mot Sydafrika
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU10 Kommission om utredningen av mordet på Olof Palme
Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU3 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Litauen
Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU5 Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Irland
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU5 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU6 Teleavlyssning och teleövervakning
Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU5 Ändringar i lagen om internationell järnvägstrafik
Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU6 Referensränta vid konsumentkrediter
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

LU10 Övergångsbestämmelserna till upphovsrättslagen
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KrU4 Officiell namnlängd m.m.
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KrU6 Tornedalsfrågor
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KrU7 Bibelfråga
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KrU8 Pliktexemplar av dokument
Mom. 2 (ändring i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk)
Ställdes utskottet mot avslag på mom. 2.
Yrkandet om avslag på mom. 2 bifölls med acklamation.

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KrU9 Bibliotekersättningen
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU4 Godkännande av konventionen om biologisk mångfald
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU7 Svensk verksamhet i Antarktis
Mom. 4 (reglering i miljöskyddsprotokollet av ansvar för skada m.m.)
1. utskottet
2. res. (s)
Votering:
162 för utskottet
127 för res.
60 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 1 s, 69 m, 26 c, 23 fp, 22 kds, 20 nyd, 1 -
För res.: 113 s, 12 v, 2 -
Frånvarande: 24 s, 2 v, 11 m, 5 c, 10 fp, 4 kds, 3 nyd, 1 -
Sören Lekberg (s) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha
röstat ja.

JoU8 Miljöskyddslagstiftning m.m.

Mom. 2–4 (sambandet mellan ekonomi och ekologi m.m.)

1. utskottet

2. res. i motsvarande del (nyd)

Votering:

264 för utskottet

20 för res.

1 avstod

64 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 112 s, 12 v, 68 m, 25 c, 22 fp, 22 kds, 3 -

För res.: 20 nyd

Avstod: 1 s

Frånvarande: 25 s, 2 v, 12 m, 6 c, 11 fp, 4 kds, 3 nyd, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

AU8 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, m.m.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om samlad votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de på föredragningslistan återstående ärendena utrikesutskottets betänkanden UU3, UU6, UU8 och UU9 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

22 § Mänskliga rättigheter

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1993/94:UU3 Mänskliga rättigheter.

Anf. 55 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Jag fick ett brev från utrikesministern häromdagen. Det gjorde mig glad.

Inför utrikesministerns resa till Indien nu i höst lämnade jag nämligen över en skrivelse till henne och den övriga svenska delegationen. I den konstaterade jag å många kristdemokraters vägnar följande: "Den indiskfödda ekonomen Amartya Sen, verksam vid Harvard i USA, påpekade för ett par år sedan att minst 100 miljoner kvinnor saknas i världens befolkningsstatistik. En viktig orsak är att föräldrar använder fosterdiagnostik för att välja kön på sina barn. Flickfoster aborteras därför att de har "fel" kön – dvs. en prenatal könsdiskriminering. Kvinnor saknas också på grund av att de i många länder diskrimineras genom sämre tillgång till föda och läkarvård än män."

Indien är ett av de länder där den verkamhet som jag har beskrivit förekommer. Men den här diskrimineringen förekommer i praktiskt taget hela Sydostasien. Dessutom får flickor sämre vård, omsorg och behandling. Flera bevis finns för det. Det föds t.ex. färre flickor än pojkar i Sydostasien än vad som är normalt. 103–106 pojkar föds per 100 flickor. Således är aborter i samband med könsbestämning vanligt förekommande med avseende på både kvantitet och intensitet.

Syftet med skrivelsen var att allvarligt uppmana delegaterna i den svenska delegationen att vid sina samtal med bl.a. företrädare för den indiska statsledningen påpeka kvinnans och såväl det födda som ofödda flickebarnets oacceptabla situation. Behandlingen av flickan/kvinnan i Indien måste anses som ett specifikt och grovt brott mot mänskliga rättigheter.

I sitt svar på min skrivelse anför utrikesministern att hon vid flera av sina samtal med olika statsmän, och i andra sammanhang i Indien, förde fram brevets synpunkter på kvinnans situation. Hon fick också besked av dem som hon talade med om att man kände till situationen samt att man också försökte att ändra på förhållandena. Jag är tacksam för ansträngningarna, men de får därmed inte upphöra.

Herr talman! Jag anser att detta, dvs. det ofödda flickebarnets oacceptabla situation i många länder i världen och framför allt den prenatala könsdiskrimineringen, är en mycket angelägen mänsklig-rättighets-fråga, som bör lyftas fram i många olika sammanhang. Jag anser också att Sverige måste ta upp denna fråga i FN och att den bör stå på dagordningen både på FN:s befolkningskonferens i Kairo nästa år och på FN:s kvinnokonferens i Kina 1995.

Ett förslag till slogan som diskuteras för den internationella kvinnokonferensen 1995 är: Var är kvinnan? Under den rubriken borde frågan om prenatal könsdiskriminering ha en viktig plats. Vi vet att kvinnan över hela världen är utsatt för könsdiskriminering. Men att hon utsätts för könsdiskriminering redan innan hon är född tycker jag visar på ett för människor ovärdigt barbari.

Herr talman! Sedan 1948, dvs. i 45 år, har Kashmirs befolkning väntat på att få uttala sin önskan om självbestämmande i en folkomröstning. FN:s säkerhetsråd har genom olika resolutioner i enlighet med deras önskan lovat dem denna folkomröstning. Men ännu har den inte ägt rum, bl.a. beroende på motsättningar mellan supermakterna.

Under tiden har Indien försökt ändra befolkningens sammansättning i Kashmir genom att flytta människor till Kashmir från olika folkstammar i Indien, bl.a. i syfte att urvattna Kashmirs muslimska identitet. Detta har tyvärr skapat ett hat mot Indien och inneburit att underjordiska, militanta och politiska rörelser har vuxit upp. Ögonvittnen berättar att Kashmirdalen har förvandlats till ett blodigt slagfält.

Omkring 10 000 kashmiris har dödats och 10 000 sitter i fängelse, enligt de uppgifter som jag har fått tag i. Utländska journalister och diplomater får inte komma dit. Indien anklagar Pakistan för stöd till separatistiska rörelser. Men enligt kashmiriska ledare avböjs alla förslag till delning av Kashmir, liksom separatism. Kampen gäller endast befolkningens rätt till självbestämmande och möjlighet att utöva tryck på Indien så att denna rätt kan utövas.

Herr talman! Det måste ingå i kampen för de mänskliga rättigheterna att få ett slut på lidande, tortyr och dödande och att få till stånd ett avspänt förhållande mellan Pakistan och Indien.

Jag anser därför att det är dags att lyfta fram frågan om Kashmir i ljuset och få ett slut på blodbadet. En ny generation av Kashmirdalens befolkning tycks ha förlorat tålamodet. Jag anser att världen måste få upp ögonen för tillståndet i Kashmir och också vidta åtgärder för att ändra det. Här kan Sverige vara med och ta initiativ.

Herr talman! Så skall jag säga några ord om Bosnien-Hercegovina. Allt tätare kommer propåerna om att häva sanktionerna mot Serbien utan att någon förändring av den allt vidrigare situationen i Bosnien har kunnat skönjas. Jag vänder mig emot detta. Jag anser att västvärlden genom sin brist på handlingskraft, framför allt i Bosnien-Hercegovina, alltför tydligt visat att våld, förtryck och förnedring av människor lönar sig.

Ändå är det mest angelägna just nu att människorna inte svälter och fryser ihjäl. De av alla parter utlovade korridorerna måste snabbt öppnas. Eftersom alla parter i FN:s regi skrivit under en sådan uppgörelse, anser jag att FN borde se till att dessa korridorer hålls öppna – med vapenmakt om så behövs. Det kan ju inte vara annat än gangsterhopar och banditgång som trotsar sina ledare och ger sig på dessa transporter.

Sedan anser jag att Sverige skall arbeta för att flygplatsen i Tuzla öppnas så fort som möjligt. Den kan bli en kanal ut mot omvärlden och en inkörsport för bistånd av olika slag. Belägringen av olika städer och samhällen av serber, kroater och muslimer bör också upphöra, och dessa samhällen bör ställas under FN:s beskydd.

Som jag tidigare har sagt här i kammaren, anser jag att Sverige skall uppätta en ambassad i Bosnien eller dess närhet, eftersom vi har erkänt Bosnien-Hercegovina. Det är bra att Sverige nu genom utrikesministern gör ett officiellt besök i Sarajevo i Bosnien-Hercegovina. Det ses förmodligen som en positiv gest.

Jag vet att FN inte är starkare än sina medlemsstater. Det har jag fått mig itutat nyligen under drygt tre veckors vistelse i FN. Trots detta anser jag att FN med all kraft måste förmå de olika parterna att sätta sig vid förhandlingsbordet igen. Men då måste man också ha en för alla parter acceptabel plan att lägga fram. De som tidigare har diskuterats har visat de stridande och omvärlden att våld lönar sig.

Herr talman! Jag vill också i sammanhanget erinra om att vi inte får glömma bort de problem som Indonesiens annektering av Östtimor medför.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen gällande aborter.

Under 60-talet var Sverige ett föregångsland när det gällde familjeplanering i tredje världen. Under senare delen av 70-talet och under 80-talet var Sverige inte lika aktivt på det området, förmodligen som en följd av steriliseringskandalerna på 70-talet.

Endast 0,9 % av den rika världens bistånd går till familjeplanering, trots att allt talar för att just denna typ av bistånd är mycket effektiv från både humanitär och ekonomisk synpunkt.

500 000 kvinnor dör varje år till följd av komplikationer av illegala aborter eller av graviditeter. Varje minut, dygnet runt, dör en kvinna i världen av

graviditets- och förlossningskomplikationer. Ungefär 50 miljoner aborter utförs varje år. Enligt tillgänglig statistik är en mycket stor del av dem, ca 20-30 miljoner, illegala.

I dag har endast 23 länder, inklusive Kina, Cuba, USA och f.d. Sovjetunionen "fri abort". Många länder anser att abort är ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Vi kristdemokrater anser att de vore olyckligt om biståndsländerna får uppfattningen att Sveriges bistånd är kopplat till abortfrågan. Det skulle sända fel signaler till många länder som är i behov av hjälp och stöd.

Det kan också ur folkrättslig synpunkt vara ytterst tveksamt om man skall stödja och initiera något som i en majoritet av världens länder uppfattas som ett brott mot mänskliga rättigheter. Herr talman! Frågan är inte helt enkel.

Sveriges synsätt på aborter kan inte tvingas på andra länder med andra kulturella mönster och livsbetingelser. De abortförebyggande aktiviteterna måste därför intensifieras och byggas in i de övriga förebyggande verksamheterna. Efterfrågan på preventivmedel är t.ex. mycket större än tillgången.

Utbildning och hälsobefrämjande åtgärder är betydelsefulla inslag i arbetet för att minska antalet aborter och förbättra kvinnors och barns livsvillkor. Arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa bör ses som en särskild del av kvinnors och mäns möjligheter att kontrollera sina liv och nedbringa sjukligheten och dödligheten i samband med sexuell och reproduktiv ohälsa. Som jag ser det är familjeplaneringen en del av detta större begrepp och innefattar bl.a. rådgivning och distribution av preventivmedel. Dessa måste vara säkra, lätt-tillgängliga och billiga.

Herr talman! För övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan och naturligtvis också till reservationen.

Anf. 56 BERTIL MÅBRINK (v):

Herr talman! Utskottet är i stort sett enigt om det betänkande om mänskliga rättigheter som nu behandlas. Det är naturligtvis bra att de olika partierna är överens om vad som bör göras för att förbättra situationen för förtryckta människor runt om i vår värld.

Men enigheten i utskottet betyder inte att läget för mänskliga rättigheter är tillfredsställande i olika länder och inte heller att det nämnvärt förbättrats sedan vi senast diskuterade denna fråga i kammaren.

Vid den kinesiska presidenten Jiang Zemin möte med USA:s president Bill Clinton häromdagen uttryckte Zemin sin irritation över att Clinton tog upp de mänskliga rättigheterna i diskussionen dem emellan. Zemin uttryckte sig ungefär så här: Det finns större problem att diskutera när ledarna för två av världens största länder träffas.

Det är förfärande ord från Kinas president, från en president för ett av världens största länder. De är ett exempel på den likgiltighet och det förakt som den kinesiska ledningen visar inför frågan om människors grundläggande fri- och rättigheter. Detta förakt innebär bl.a. att människor i Kina avrättas för stöld av boskap och jordbruksredskap, att regimkritiker fängslas, torteras och utvisas och att etniska minoriteter – jag tänker främst på tibetanerna – utsätts för brutal assimileringspolitik.

Situationen för mänskliga rättigheter i Kina behandlas inte i utrikesutskot-

tets betänkande. Men det är viktigt att understryka att Kina är det land som i dag ställer frågan om de demokratiska staternas värnande om mänskliga rättigheter i omvärlden på sin spets.

Kina utgör också i dag det internationella kapitalets mest intressanta marknad. Multinationella företag, inklusive de svenska, står på kö för att få komma in på den kinesiska marknaden. Utan tvivel är det just detta som gör att många länder ser mellan fingrarna på de övergrepp som begås i Kina. Så får det givetvis inte gå till.

Om den svenska regeringen, som i ord gjort försvaret av mänskliga rättigheter till ett kännemärke för utrikespolitiken, också vill bevisa att den handlar därefter, bör den hålla de svenska företagen i mycket strama tyglar vad gäller förbindelserna med Kina.

Om jag inte har helt fel är det så att antalet stater som har dödsstraff nu har ökat. Ett av de länder som aktivt verkställer dödsstraffet är som bekant Kina. Kina nonchalerar världssamfundets beslut om avskaffande av detta straff. Häromdagen avrättades 60 människor i Kina för att de begått brott som boskapsstöld och narkotikahandel.

För knappt en månad sedan anordnades en folkomröstning i Peru om att utvidga dödsstraffet, och dessutom fördes på tal att tillämpa dödsstraffet retroaktivt. Vad man gör i Peru är att agera stick i stäv mot FN:s beslut i denna fråga. Att dessutom genomföra en folkomröstning i en sådan fråga är ett makabert skådespel som inte har ett dyft med demokrati att göra.

Terrorism bekämpas inte genom att en regim försöker legitimera sin egen statsterrorism på detta sätt. Terrorism bekämpas och utrotas om ett land och dess regering garanterar varje människa rätten till ett värdigt liv och rätten att fritt få uttrycka sig.

Ett annat land som avrättar människor är USA. Det är naturligtvis människor som i många fall har begått bestialiska brott. Men det rättfärdigar inte en stat att döda dessa människor. USA:s regering är en dålig företrädare för mänskliga rättigheter så länge som den själv fortsätter att ta livet av människor.

Iran är ett särskilt land – ett land som framstår som det mest blodtörstiga av alla dem som har dödsstraffet och tillämpar detsamma. Det har utsträckt sitt dödsstraff till att också omfatta medborgare i andra länder. Salman Rushdie, och de som försvarar Salman Rushdie, är ett sådant exempel. I många länder med dödsstraff föregås rättegångar och verkställigheten av en lång och grym tortyr. Detta sker särskilt i Iran.

Alla länder med dödsstraff bör ständigt påminnas om sin skyldighet att avskaffa detta straff. Sverige gör viktiga insatser och måste fortsätta med detta. Men det är också viktigt, som jag tidigare nämnde, att det finns en balans mellan att protestera mot dessa länder och utvidga ekonomiska förbindelser.

För några år sedan utarbetades en barnkonvention. Avsikten var att man skulle använda den för att skydda och få ett slut på den grymma behandling som barn utsätts för runt om i världen. En förbrytare på detta område är bl.a. Brasilien. De som följt Dagens Nyheters reportage från Rio och gatubarnen där kan inte ha undgått att få klart för sig vilken fruktansvärd männi-

skosyn som präglar vissa politiker i Brasilien. Enligt dessa är det riktigt att, som de uttryckte sig, eliminera gatubarnen i Rio.

Det är också på sin plats att citera vad Brasiliens chargé-d'affaires i Stockholm sade efter Dagens Nyheters reportage om gatubarnen i Rio. Han uttryckte förvåning över att svenskarna är upprörda över de "abnormaliteter" som drabbar gatubarnen, men inte reagerar över att 33 000 foster dödas vid aborter på svenska sjukhus varje år. Han efterlyste också en nyhetsrapportering som inte bara handlar om problem och tråkigheter i Brasilien.

Här har vi ett nytt exempel på maktavares likgiltighet inför och försök till bagatellisering av grova övergrepp på mänskliga rättigheter. Denna chargé-d'affaires uttalande är enligt min uppfattning också ett bevis på att regimen i Brasilien är inblandad i övergreppen mot gatubarnen. Det är också nödvändigt att påpeka att barnamördarnas taktik till viss del har ändrats. Nu tar man allt oftare spädbarn från hemlösa mödrar och mördar eller säljer dessa spädbarn.

Nu är det inte bara Brasilien som mördar och torterar barn. Det är många länder runtom i världen som begår dessa förbrytelser. Dessa länders statschefer, presidenter och premiärministrar har naturligtvis skrivit under Barnkonventionen. Men de fortsätter att grovt bryta mot denna konvention.

Det är inte mycket som hänt sedan konventionens tillkomst. Vad som egentligen skett är att omfattningen av förbrytelseerna och olika former av förbrytelser kommit fram i dagen. Det är naturligtvis bra. Men det krävs åtgärder mot förbrytarna. Det finns länder som i mycket stor omfattning tillåter att barn tvingas till hårt arbete i 10–15 timmar per dag. När dessa barn kommer upp i tonåren har de en utsliten kropp, dvs. en åldrings kropp. Nog borde väl de länder som utför dessa olika brott mot barnen utsättas för alla de medel som ändå finns att använda internationellt?

Herr talman! Som vi alla känner till härjar ett stort antal krigsförbrytare runtom i världen. Vi har sådana herrar inte så långt ifrån oss i Europa i det forna Jugoslavien. De finns i Bosnien, Belgrad, Kosova och i Kroatien. Där sitter de och ger dagliga order om att döda, tortera och våldta. Det är bra att en krigsförbrytartribunal nu skall börja utreda och förhoppningsvis döma dessa 1990-talets stora krigsförbrytare.

Herr talman! FN borde nu äntligen kunna agera så som det var tänkt från början vid dess tillkomst. Men fortfarande finns det problem. Dessa borde egentligen ha försvunnit i och med att två supermakter inte längre kan blockera FN:s aktiva arbete. Men det är inte så enkelt. Nu är det USA som skall spela huvudrollen. Det är detta som är den nya världsordningen, såvitt jag kan förstå. När USA vill införa FN-sanktioner blir det sanktioner, när USA inte vill blir det inga. När USA vill att FN skall agera militärt blir det så, när USA inte vill blir det inte så.

Detta är oacceptabelt. En ny världsordning måste innebära att det är FN som skall spela sin aktiva roll i arbetet med att se till att mänskliga rättigheter respekteras, att fattigdom och förnedring utplånas och att krigsgalningar runtom i världen stoppas. Det är först då vi kan tala om att det påbörjats ett konkret arbete för en ny världsordning som bygger på FN:s principer.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Mänskliga
rättigheter*

Anf. 57 INGER KOCH (m):

Herr talman! Trots att fler än 120 stater anslutit sig till FN:s barnkonvention får Amnesty international varje år hundratals rapporter om hur barn torterats, våldtagits och avrättats av polis och militär runtom i världen och om makthavare som hämnats på politiskt obekväma vuxna genom att skada deras barn.

Jag instämmer med Bertil Måbrink i att dessa fruktansvärda övergrepp och brott mot mänskliga rättigheter alltid måste påtalas och fördömas. Barn får inte, enligt konventionen, diskrimineras eller utsättas för våld på grund av barnets eller dess föräldrars ras, kön, etniska ursprung, handikapp eller börd.

Det känns därför bra att konstatera att Sverige inom ramen för FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna varit pådrivande när det gällt att förmå världens länder att skriva på Barnkonventionen och därmed förbinda sig att följa dess principer. Att kontrollera att så verkligen sker är en stor och viktig uppgift för världssamfundet. Sverige har också på olika sätt stött den kommitté som övervakar de ratificerande staternas efterlevnad av konventionen.

Herr talman! Tyvärr måste vi konstatera att Amnesty internationals rapporter också visar att människors grundläggande rättigheter fortfarande kränks och förnekas överallt i världen. Det gäller framför allt de medborgerliga och politiska rättigheterna, men även de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna.

Vi behöver bara läsa dagstidningarna för att konstatera att allvarliga övergrepp mot de mänskliga rättigheterna förekommer över hela världen i form av åsiktsförtryck, tortyr, försvinnanden, fängslanden utan rättegångar och mord utförda av regeringsanknutna dödspatruller.

Det finns bevis för att massmord utförs av regeringsstyrkor och att enskilda personer, män, kvinnor och barn, med berätt mod har dödats av sina egna regeringar. Motiven för dessa mord har i de flesta fall varit att offren misstänks för opposition mot den härskande regimen. Men människor dödas också för sin religion, sin etniska tillhörighet och för kontakter eller släktskap med människor som anses vara fiender till staten. Mycket av det avsiktliga dödandet utanför lagens ramar har skett, och sker fortfarande, i länder där det pågår väpnade konflikter.

Ingen regering kan i dag säga att mänskliga rättigheter är en nationell fråga. I enlighet med FN-stadgan har världens länder förpliktigt sig att samarbeta när det gäller övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Säkerhetsrådets beslut att ingripa i stater där det på grund av väpnade konflikter sker massiva kränkningar av mänskliga rättigheter, som t.ex. har skett i Bosnien-Hercegovina och Somalia, är ett exempel på att världens länder nu är beredda att leva upp till sina åtaganden.

Den nu inrättade internationella tribunalen i Haag, som även Bertil Måbrink påtalade, skall pröva och döma fall av krigsförbrytelser i det tidigare Jugoslavien. Det är ett annat exempel på att världens länder inte tolererar grymheter som etnisk rensning, massövergrepp mot kvinnor och barn, våld, tortyr och mord. Respekten för människovärdet och folkrätten kräver att de illdåd som begås inte förblir ostraffade.

Många regeringsstödda mord och övergrepp förövas av trupper under eler efter regeringsfientliga demonstrationer. Det sker framför allt i odemokratiska samhällen där regeringarna inte tål opposition och där förtrycket är en förutsättning för att regeringarna skall kunna sitta kvar. Det är därför viktigt att slå fast att respekten för varje människas värde, åsikter och rättigheter har sin fasta grund i ett demokratiskt styrelsesätt och i rättssamhället oavsett kön, ålder, ras, etnisk och religiös tillhörighet. Att hävda och kunna utöva sina mänskliga rättigheter är en naturlig del i demokratins verksamhet och utveckling.

Respekten för demokrati och mänskliga rättigheter måste därför ständigt hävdas och försvaras. Det är viktigt att vår utrikespolitik stärker och utvecklar respekten för dem. I utrikesutskottets betänkande redogörs för Sveriges pådrivande roll och stora engagemang i olika internationella forum i dessa frågor.

Stödet för mänskliga rättigheter skall vara särskilt tydligt i vår biståndspolitik. Arbetet för demokrati och för mänskliga rättigheter utgör nu också en viktig del av dialogen med våra biståndsländer. Som ett av de biståndspolitiska målen ligger det till grund för bedömningen av ländernas utvecklingspolitik. Vid fördelningen av framtida biståndsmedel kommer ländernas vilja och förmåga när det gäller agerande för demokrati och respekt för mänskliga rättigheter att ha en avgörande roll. Undertecknandet och efterlevnanden av internationella konventioner om skydd för mänskliga rättigheter kommer att tillmätas stor betydelse.

Under de senaste åren har vi upplevt en glädjande utveckling i riktning mot demokrati och ökad respekt för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna i Central- och Östeuropa, men även i delar av Afrika går utvecklingen mot ökad demokrati. I Latinamerika styrs i dag nästan samtliga länder av civila regeringar.

Samtidigt kan vi konstatera att det i dag finns omkring 4 000 etniska samhällen spridda i länder över hela världen. Det är avgörande för en framtida fredlig utveckling hur dessa minoriteter erkänns och skyddas i de olika ländernas konstitutioner. Därför är det viktigt att Sverige och övriga demokratiska länder, i olika internationella forum och bilateralt, är beredda att hjälpa de nya framväxande demokratierna i deras arbete med att utarbeta nya konstitutioner där även minoriteternas rätt beaktas och skrivs in.

Mot bakgrund av de etniska problemen i vissa europeiska stater har minoritetsfrågorna under senare tid också fått ökad uppmärksamhet inom ramen för Europarådets arbete. Ministerkommittén har t.ex. tillsatt en särskild kommission för granskning av minoritetsfrågor.

Även inom ramen för den europeiska säkerhetskonferensen har minoritetsfrågorna fått särskild uppmärksamhet. Inrättandet av en högkommissarie för nationella minoriteter förra året är ett bevis på detta. Han skall fungera som en väckarklocka när minoritetsrelaterade problem hotar att utvecklas till konflikter.

Herr talman! Trots att 58 olika yrkanden framställts i de motioner som vi behandlar i detta betänkande är enigheten stor i utskottet när det gäller synen på den nuvarande regeringens insatser och förmåga att verka för att normerna och principerna beträffande de mänskliga rättigheterna ständigt ut-

vecklas och förbättras och att påtala att redan existerande regler efterlevs. Ett bevis på detta är, som Bertil Måbrink så riktigt påpekade, att endast två reservationer bifogats dagens betänkande.

Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 58 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! I det internationella umgänget politiker och diplomater emellan är det i dag "inne" att tala om mänskliga rättigheter. Jag skulle vilja fråga Inger Koch vad hon egentligen menar när hon säger att MR-frågorna skall ha ett avgörande inflytande på biståndspolitiken. Detta med mänskliga rättigheter har ju blivit begreppet för dagen.

Efter Berlinmurens fall har det ofta framhållits att detta är de mänskliga rättigheternas tid. Nu skall diktatorer falla. Nu skall demokratier spira. Nu skall hela världen vrida sig ur det kalla krigets grepp. Det nuvarande intresset för MR-frågor är i och för sig glädjande. Det har märkts inte minst i FN som har utropat 1990-talet till folkrättens decennium.

Vi har i dag ett internationellt regelverk av konventioner om de mänskliga rättigheterna som om de efterlevdes skulle innebära att de flesta människor på jorden kunde leva trygga och säkra i rättvisa samhällen. Men vi måste tyvärr konstatera att det ofta är mycket långt mellan ord och handling. Även om framsteg kan ses i flera länder, förtrampas alltjämt de mänskliga rättigheterna i stora delar av världen.

Wienkonferensen om mänskliga rättigheter i somras innebar inte heller att vi tog några stora steg framåt. Viktiga länder som USA, som i internationella forum gärna vill vara normgivande, har för egen del inte ratificerat de viktigaste av FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna. Å andra sidan har länder som Turkiet, Guatemala, Colombia, Brasilien, Marocko – listan kan göras lång – obekymrat ratificerat konventionerna, till synes utan att tänka på att de förpliktigar.

I själva verket är problemet för dagen kanske inte i första hand att få fler länder att ansluta sig till konventionerna, utan att få dem som har gjort det att efterleva dem.

I dag ser vi en utveckling där fler och fler länder faktiskt ratificerar konventionerna, men samtidigt ökar brotten mot de mänskliga rättigheterna i världen. Förra året kränktes enligt Amnesty International mänskliga rättigheter i 161 av världens 187 länder. Det är fler än någonsin tidigare.

100 000-tals politiska fångar fängslades utan rättegång. 10 000-tals obeväpnade och försvarslösa människor dödades av polis och militär eller politiska grupper. Nästan 2 000 människor som dömts till döden avrättades. I minst 60 länder, däribland Sverige, hölls 4 400 samvetsfångar, dvs. krigstjänstvagrare, fångna.

I mer än 110 länder i världen används regelmässigt tortyr som förhörsmetod i fängelser och på polisstationer. Politiska mord och försvinnanden på regeringars initiativ förekommer i minst 45 länder. Om vi därtill lägger den våg av etniska konflikter, rasism och främlingsfientlighet som drar över världen är det lätt att inse att trots att mycket positivt har hänt på den politiska arenan blev förra året, 1992, ett tragediernas år för många människor och folk. Värst av alla drabbas barnen.

I valet av föräldrar kan man aldrig vara tillräckligt noggrann. Det är ett skämtsamt talesätt här hos oss. Men för de barn som har oturen att födas i Afrika, Asien eller Latinamerika handlar det om skillnaden mellan att vara undernärld eller mått, att gå i skola eller förbli analfabet, att ha hem och familj eller att tvingas till ett liv på gatan, kanske i förnedrande barnprostitution.

Råkar man dessutom födas till flicka kan livet bli mycket kort. En undersökning i den indiska delstaten Tami Nadu, som UNICEF redovisar, avslöjar att 51 % av familjerna har dödat sina nyfödda flickebarn inom en vecka efter förlossningen för att slippa att betala hemgift vid giftemålet. Man säger: "Att föda upp en dotter är som att vattna grannens planta."

När barnkonventionen antogs av FN den 20 september 1989 var det en historisk dag. Konventionen slår fast en lång rad grundläggande rättigheter för världens två miljarder barn. Trots att 128 länder har undertecknat konventionen är det i själva verket bara en minoritet av världens länder som lever upp till konventionens innehåll.

I stället är det så att de flesta av jordens barn blir oskyldiga offer för vuxnas tillkortakommanden. De drabbas, utan att själva kunna göra något åt det, av krig och förföljelse. De tvingas ofta till kriminalitet, prostitution och annan förnedring. Barn utnyttjas som arbetskraft och blir tidigt fysiskt utslitna. De blir berövade sin barndom och tvingas alltför tidigt att ta ansvar långt utöver sin förmåga.

Man känner igen barnarbetare särskilt på tre saker, säger Maj-Gull Axelson, som i flera böcker har skildrat barnens situation.

Det är deras sträva händer med läderartad hud, deras ständigt skrällande hosta och en mycket speciell blick. Dessa barn finns överallt där det finns fattigdom. De arbetar i gruvor och fabriker. De är ofta inlåsta så att de inte kan rymma från jobbet. De finns på restauranger och i överklassens kök. Enligt UNICEF finns det 150 miljoner arbetande barn i världen, och för varje dag blir de fler.

Alltför sällan hörs det några fördömanden från Sveriges regering eller från andra regeringar när det gäller barnarbete. Jag tycker att det är upprörande att barnen, som är världens framtid, inför våra ögon håller på att lösas upp i limångor, våld och hivvirus.

När Sverige som ett av de första länderna i världen antog barnkonventionen – vi var också mycket aktiva vid dess tillkomst – innebar det inte att vi bara åtog oss att verka för att *svenska* barn skall få de garanterade rättigheterna. I konventionen är det uttryckligen fastlagt att vi skall verka för att *alla* barn skall få åtnjuta dessa rättigheter.

Det är mot den bakgrunden som vi socialdemokrater har krävt att Sverige skall göra en extraordinär insats för barnkonventionens ratificerande. Vi skall inte bara försöka få fler länder att ratificera den, utan verkligen deklarera att vi står som fadder för barnkonventionen och i alla sammanhang, i alla internationella forum, betona barnens rättigheter. Det skall ske i samma goda tradition som arbetet i samband med barnkonventionens tillkomst.

Vi lever i en tid när maten räcker, när tekniken faktiskt finns och när kunskap går att vinna. Vi lever med andra ord i en tid när Afrikas barn borde ha samma rättigheter som våra.

Herr talman! Nära förknippad med barnens situation i världen är också situationen för världens kvinnor. Diskrimineringen av kvinnor måste nu på allvar föras upp på den internationella dagordningen. Vi känner till att kvinnorna utgör mer än hälften av jordens befolkning, och de står för 2/3 av alla arbetstimmar. Kvinnor producerar ungefär 80 % av all mat i Afrika, men äger inte marken de odlar. I ett flertal länder ställs kvinnor under förmyndarskap på olika sätt. De får inte resa utomlands utan skriftlig tillåtelse av sina män, och i många länder får de inte själva ta banklån. Rätten att rösta för sin hustru kan också tillkomma mannen.

En viktig kvinnlig rättighet som vi har skrivit om i utrikesutskottets betänkande är rätten för varje kvinna att själv bestämma när hon vill ha barn och hur många barn hon vill ha. Utskottet anser att människor måste ha tillgång till en kvalitativt fullgod service för reproduktiv hälsa inklusive familjeplanering och rätt till säker och legal abort. Det är också viktigt att informera om skadeverkningar av osäkra och illegala abortmetoder.

På denna punkt skiljer sig utskottsledamöternas uppfattningar något åt. Suppleanten från kds har reserverat sig mot textens lydelse och vill skriva att abort bara kan komma i fråga i sista hand. Utskottsmajoritetens uppfattning är att kvinnor själva skall kunna avgöra om de behöver tillämpa abort eller inte.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis säga några ord om rasism och främlingsfientlighet.

Låt oss alla medge att vi har fördomar. Den allra vanligaste fördom som vi alla har är att vi inte har några fördomar alls. Trots att vi inte har några fördomar ser vi en skrämmande utveckling mot intolerans i vårt land och i Europa. Rasism och främlingsfientlighet är ett gemensamt problem för världens många länder i dag. De finns i alla världsdelar och i rika och fattiga länder. De uppstår faktiskt inte av sig självt.

Att motverka rasism och främlingsfientlighet måste i dag ses som en av de allra mest angelägna uppgifter som vi har.

Attitydförändringen börjar kanske hemma vid köksbordet i familjesamtalen mellan vuxna och barn, men det är lika viktigt att insatserna i skolorna ökar. Regeringar och parlament måste samtidigt aktivt visa att ett demokratiskt samhälle inte kan acceptera rasism och främlingsfientlighet.

Därför har det lagts fram ett förslag om ett världstoppmöte mot rasism och främlingsfientlighet. Det vore väldigt bra om vår egen regering kunde ta initiativ till ett sådant. Det skulle vid sidan av de nationella insatser som också behöver göras kunna vara en bra signal om var regeringen står i dessa frågor.

Herr talman! Flera före mig har sagt att utskottet i stort sett är enigt i detta betänkande. Jag yrkar därför bifall till hemställan i betänkandet och avslag på kds reservation.

Anf. 59 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Regeringen är inte pådrivande när det gäller att påverka andra länder att leva upp till de mänskliga rättigheterna för att det är inne. Det finns ett äkta engagemang och en önskan att kunna förbättra respekten

för de mänskliga rättigheterna i världen, Viola Furubjelke. Det är viktigt. Det har riksdagen enats om. Det är det som är regeringens önskan.

För att kunna göra det måste vi agera på olika sätt. Ett sätt är att ställa krav i alla sammanhang. Det tror jag att vi är ense om. Vi måste även ställa krav på våra samarbetsländer. Det har vi tidigare varit ense om, t.ex. i utrikesutskottets betänkande om fördelningen av bistandsmedlen från i våras. Jag hörde ingen invändning från Socialdemokraterna mot den skrivning vi gjorde. Det jag sade i mitt anförande är ett upprepande av det som skrevs i betänkandet.

När det gäller barnkonventionen slår Viola Furubjelke in öppna dörrar. Jag tror att alla som har sett Sveriges agerande kan vittna om att Sverige i alla sammanhang har varit ett av de mest pådrivande länderna.

Anf. 60 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Det är bra att regeringen alltid har tyckt att mänskliga-rättighets-frågor har varit väldigt viktiga. Men min fråga gällde det Inger Koch sade i sitt anförande, nämligen att mänskliga-rättighets-frågor skall ha ett avgörande inflytande över bistandsfrågor. Vi har *fem* bistandsmål, och mänskliga rättigheter och demokrati är ett av dem. Jag anser inte att något mål kan gå före de andra. De är en samverkande helhet och skall inte rangordnas.

Jag anser inte att vi är överens om hur vi skall agera om mänskliga-rättighets-målet skulle stå i strid med något av de andra målen. Det har vi inte heller varit i utskottet.

Visst var den socialdemokratiska regeringen och Ingvar Carlsson mycket pådrivande vid barnkonventionens tillkomst. Ingvar Carlsson tog under sin tid som statsminister initiativ till barntoppmötet. Sverige har på grund av detta ett mycket gott renommé.

Det vore en enkel sak för regeringen att förklara sig vara fadder för barnkonventionen och ta på sig den rollen internationellt. Det skall vi inte göra bara när vi tycker att det passar oss själva. Också andra länder skall tillmäta Sverige den rollen.

Anf. 61 INGER KOCH (m) replik:

När det gäller synen på mänskliga rättigheter tror jag ändå att vi är överens. Vi måste ställa krav på våra bistandsländer. SIDA betonar nu mycket starkt vikten av att det bistånd vi ger till våra bistandsländer bidrar till en utveckling av respekten för de mänskliga rättigheterna där.

Jag minns att vi hade en diskussion om dessa frågor när det gäller Cuba förra året, Viola Furubjelke. Motivet till att avbryta biståndet till Cuba var bl.a. de massiva kränkningar som regeringen utsatte sin egen befolkning för. Där var vi väl ganska överens?

När det gäller barnkonventionen anser jag fortfarande att Viola Furubjelke slår in öppna dörrar. Det finns ingen anledning att anklaga regeringen för att inte driva de frågorna. Vi nämner dem i varenda mening när vi träffar de olika länderna i olika sammanhang.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Mänskliga
rättigheter*

Anf. 62 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Det finns en fråga som gäller barnkonventionen där regeringen för Sveriges del inte har uppfyllt barnkonventionens krav. Det fanns två frågor, men den fråga som handlar om barnsoldater kommer förmodligen att lösas.

Det handlar om att barn inte får exploateras i pornografiskt syfte. Man skall enligt barnkonventionen tillämpa en åldersgräns, men det gör inte Sverige. Vi lät oss nöja med detta i utskottet, därför att vi fick veta att en departementspromemoria var på gång. Inger Koch kan kanske som majoritetsföreträdare tala om huruvida Sverige efterlever barnkonventionen på detta område för tillfället.

Anf. 63 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Det är precis som jag sade i mitt anförande viktigt att det svenska biståndet inte kopplas ihop med abortfrågan. I många länder i världen anser man att abort är en fråga om mänskliga rättigheter, sett ur barnets perspektiv.

Vi i kds anser att man i första hand skall satsa på hälsovård och förebyggande verksamhet. Man skall höja den reproduktiva och den sexuella hälsan, om jag får säga så. Man skall höja kvinnans status generellt sett. Det är ett jättearbete.

Jag talade också om den prenatala diskrimineringen, dvs. diskriminering före födelsen. Man aborterar foster på grund av att det har "fel" kön.

Enligt Viola Furubjelkes synsätt utvidgad rätt till abort eller en legalisering av abortverksamheten skulle som jag ser det medföra att abortverksamheten ökar, såvida man inte höjer kvinnans status först.

Anf. 64 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! I debatten om rätten till en säker och legal abort är kds ensam om sin reservation. Vi skiljer oss åt på den punkten. Inom kds vill man ha en skärpning. Övriga partier anser att det tillkommer kvinnan själv att avgöra om abort är den utväg hon vill tillgripa.

Det är väl känt att kds står för en helt annan linje än de övriga riksdagspartierna. Jag är glad att inte några andra partier gled med och anslöt sig till den mycket mjuka formulering som reservationen innehåller. Jag tror att den står för någonting mycket mer omfattande.

Vi betraktar livets början som den tidpunkt då barnet föds. Vi betraktar rätten till abort som en rätt som tillkommer kvinnan.

Anf. 65 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Viola Furubjelke sade att kvinnan själv måste påverka sin situation i abortfrågan – jag minns inte riktigt hur hon formulerade det. Vad är det som säger att det är kvinnan själv som fattar beslutet? Hon kan vara i en svår situation, i ett biståndsland vilket som helst, och känna sig tvingad att utföra aborten på grund av hälsoskäl och annat. Därför anser jag att det är viktigt att lyfta fram preventiva aktiviteter, förebyggande verksamhet – satsa på hälsovård, höja flickors och kvinnors status. Det tycker jag är

mycket viktigare än att föra ut "vår" syn på abortfrågan till biståndsländerna, så att biståndet kopplas ihop med abortfrågan. Det vore oerhört olyckligt.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Mänskliga
rättigheter*

Anf. 66 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Självfallet är abort inte någon förstahandslösning för någon. Det måste finnas preventivmedel, information, utbildning men också rätt till säker och legal abort. Margareta Viklund tar här upp hälsofrågorna. Hälsofrågorna har ett mycket klart samband med alla de illegala aborter som utförs i de länder där abortlagarna är stränga. Jag föredrar att det är kvinnan själv som beslutar, av vilken anledning hon än fattar detta beslut, framför att en myndighet i landet gör det åt henne och sätter upp regler för vem som skall få abort och när.

Anf. 67 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Alldeles nyss var det ett meningsutbyte om huruvida regeringen möjligtvis driver frågor om mänskliga rättigheter av opportunistiska skäl mer än av principiell övertygelse. Jag antar att man även åsyftade tidigare regeringar i Sverige. Jag tror att det knappast finns någon i denna kammar som driver den typen av frågor som ett uttryck för lättköpt opportunistik. Jag tror att det generellt bygger på principiell övertygelse. Möjligen kan man dra någon gräns bland kammarens ledamöter. Det finns ett parti som över huvud taget inte har bekymrat sig om att anmäla någon deltagare till denna debatt. Men det kan ju bero på andra saker, förhoppningsvis.

Inte desto mindre tror jag att det är ofrånkomligt att konstatera att frågor om mänskliga rättigheter ändå är något av modefrågor, åtminstone i den internationella politiken. Jag erinrar mig de förhånande tillmälen som mötte USA:s president Carter, när han försökte göra mänskliga rättigheter till ledstjärnan för amerikansk utrikespolitik och för västvärldens uppträdande över huvud taget. Det var ingen hejd på de sura kommentarer som fölls. Alternativet skulle vara kall realpolitik och att göra affärer med diktaturstater. Det sades uttryckligen av Margaret Thatcher vid något tillfälle. Mänskliga rättigheter skulle inte ha någon särskild plats på dagordningen.

Tyvärr tror jag att detta är en fråga där intresset går i vågor, beroende på internationella konjunkturer. Många av oss, i länder som Sverige, försöker dock syssla med frågor om mänskliga rättigheter oavsett konjunkturer. Det finns ändå något av en händelsernas inneboende logik, som gör att intresset, åtminstone internationellt, varierar mycket mellan olika perioder.

Man kan konstatera att vi har haft några år när det har varit lätt och naturligt för många att tala om mänskliga rättigheter i samband med kommunistiska regimer och de diktaturernas kollaps. Det gäller även många som aldrig hördes av förut i dessa debatter. På samma sätt kan man konstatera att det i dag är något färre som talar lika starkt om mänskliga rättigheter när det gäller de nya hot mot dessa rättigheter som den extrema nationalismen, nyfascismen eller vad man vill kalla det för, på olika håll innebär.

Det har också varit ett meningsutbyte här vad gäller förhållandet mellan mänskliga rättigheter och andra mål för det svenska u-landssamarbetet, biståndet, som jag över huvud taget inte förstod mig på. Under en ganska lång period i svensk politisk historia har mänskliga rättigheter framställts som nå-

got man skulle kunna byta bort mot löften om ekonomisk eller social utveckling. Föreställningen har på sina håll varit mycket vanlig, att man kan företa någon form av byteshandel och att mänskliga rättigheter ofta skulle vara ett hot mot andra angelägna mål. All erfarenhet talar för att det verkliga förhållandet i ett långsiktigt perspektiv är att mänskliga rättigheter har ett ouppplösligt samband med de andra mål som vi vill uppnå med vårt bistånd. Den demokratiska, ekonomiska och sociala utvecklingen är svagast i de länder där de mänskliga rättigheterna respekteras minst. Det tror jag att man kan hävda generellt. Om man har den verklighetsbilden, som jag tror det finns fog för, blir den diskussion vi hörde nyss svår att förstå sig på, åtminstone för mig.

Jag begärde egentligen ordet för att något kommentera den reservation som har lagts fram av kds i abortfrågan. Jag menar att man i utskottets majoritetsskrivning tar det helhetsgrepp på dessa frågor som är nödvändigt. Där talas om farorna med illegala abortmetoder, vikten av preventivmedelsrådgivning osv. Det som på ytan skiljer kds-reservationen från majoritetsskrivningen vad gäller formulering om aborter är uttrycket "i sista hand". Uttrycket "i sista hand" är en truism. Det betyder egentligen ingenting som är partiskiljande eller ideologiskt skiljande, av det enkla skälet att aborter naturligtvis aldrig kan vara en utväg som man tar till i första hand. Det är något man ser sig tvingad till, när alla andra utvägar är stängda och man befinner sig i en alldeles omöjlig situation. Om man befinner sig i en sådan situation kan naturligtvis bara den berörda kvinnan avgöra. Alternativet är att myndigheter lägger sig i saken.

Om kds-reservationen skulle vinna bifall, kommer det att uppfattas som att riksdagens majoritet har ändrat sin principiella inställning i denna fråga, mot bakgrund av det som har sagts här i kammaren och skrivits i andra sammanhang, t.ex. i motioner. Jag kan inte uppfatta det på annat sätt. Jag tror dock inte att det finns en majoritet för en sådan förändring. Om vi vill hålla fast vid den inställning som nästan hela kammaren omfattar, bör kds-reservationen avvisas.

Jag vill också konstatera att det finns en glidning i Margareta Viklunds argumentering. I sitt inledningsanförande använde hon en formulering om att man genom att uttrycka sig som majoriteten prackar på andra våra europeiska eller västerländska värderingar och synsätt. Men kds accepterar faktiskt också abort, i sista hand, som det formuleras. I så fall gör kds sig skyldigt till precis samma förseelse. Jag tycker inte att detta är ett bärande argument mot majoritetens skrivning. Det är en glidning, som är litet tråkig och ytterst betingas av att kds sannolikt vill åstadkomma något annat än den relativt milda, mjuka formulering man har i reservationen. Man tycker egentligen något annat men vill inte skriva det rent ut, och så blir det glidningar av denna typ.

Herr talman! Till sist några ord om kurdfrågan. Det finns ett särskilt yttrande från Vänsterpartiet. Jag känner i och för sig sympati för målet med den. Jag känner även sympati för syftet med kds-reservationen i ett avseende, nämligen att aborter naturligtvis bör motarbetas så långt möjligt, genom att andra alternativ erbjuds och att det finns sexualundervisning, preventivmedelsrådgivning osv.

När det gäller kurdfrågan har jag i olika sammanhang haft en del kontakter för att försöka stödja det kurdiska självstyret i norra Irak. Men att Sverige skulle börja driva frågan om att detta självstyrande område skulle förvandlas till en självständig stat, tror jag inte är välbetänt i ett skede då hela situationen är så oklar. Det kanske kan bli ett resultat på lång sikt. Men det som står på dagordningen i detta kurdiska område är att överleva över huvud taget som ett självstyrande område. Frågan om självständighet nu har, såvitt jag vet, inte alls förts fram därifrån. Det är något som kanske kan komma i framtiden, som ett led i lösningen på den kurdiska frågan, som till sist måste lösas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 68 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Flyktingfrågor diskuteras ofta i samhället. Det diskuteras hur vi skall ta hand om flyktingar, var detta skall ske – om det skall ske i närheten av hemländerna eller i andra, främmande länder. Det talas om hur många flyktingarna är. Det finns siffror på att antalet är uppe i 20 miljoner utanför landets gränser och ytterligare ett antal miljoner som flyr inom sitt lands gränser. Det diskuteras kostnader. Men mindre ofta talar man om orsakerna till att människor flyr.

Det finns åtskilliga orsaker till att folk tvingas fly. De vanligaste är krig, hunger, svält, miljöförstöring.

Men ett annat viktigt skäl som berörs i betänkandet är just bristen på respekt för mänskliga rättigheter och avsaknad av demokrati. Det är också skälet till varför det är oerhört viktigt att få till stånd förbättringar vad gäller situationen med mänskliga rättigheter i olika länder. Det är på så sätt vi främst minskar flyktingskarorna i världen. Ett antal motioner har väckts just i syfte att få till stånd påtryckningar på olika länder som brister i respekten för mänskliga rättigheter.

Herr talman! Jag tänker särskilt belysa situationen för kurderna i världen. De utgör ca 20 miljoner människor i huvudsak boende i Turkiet men också i Irak, Iran, Ryssland och Syrien.

I en centermotion, och i andra motioner, framhålls just att situationen är mycket svår för kurderna. Särskilt betonas situationen i norra Irak, som också har berörts här av andra talare. Det finns behov av mat, medicin och olja. Behovet av dessa varor är extra stort, eftersom det finns FN-sanktioner mot Irak. Nu gäller inte dessa sanktioner mat och mediciner, då Irak har rätt att sälja olja för att köpa dessa varor. Men nu är inte Irak särskilt intresserat av att sälja dessa varor, dessutom är Irak speciellt intresserat av att göra livet svårt för kurderna i norra Irak. Förutom den allmänt besvärliga situationen för den irakiska befolkningen, är den extra besvärlig för kurderna i norra Irak. Därför är behovet stort av hjälp till att distribuera varor, att bygga upp byar och att förbättra de jordar som har förstörts under kriget. Där finns ett akut behov av humanitär hjälp utifrån.

Sverige har bidragit med medel. Under 1992/93 avsattes 18 miljoner kronor. Dessutom har Sverige gett ekonomiska bidrag via olika hjälporganisationer. Jag vill betona hur viktigt det är att stödet fortsätter att utgå. Det är

också oerhört viktigt att fortsätta med demokratistödet till området även i fortsättningen.

Jag skall nu gå över till situationen för kurderna i Turkiet. Det är inte bara kurderna som har det svårt i Turkiet. Det gäller alla oppositionella, t.ex. aktivister som arbetar för mänskliga rättigheter. Men speciellt kurderna har det svårt. Det har nu i dagarna kommit nya alarmerande uppgifter. Jag skall läsa upp ett informationsblad som jag har fått alldeles nyss från MR-arbetare i östra Turkiet. Det är skrämmande uppgifter.

"Läget inom Turkiet är mycket spänt. Den kurdiska frågan är fortfarande olöst. Etniska och religiösa konflikter utnyttjas för att splittra det civila samhället. Staten förespråkar alltmer militära lösningar som enda utvägen. Det är karakteristiska drag av ett samhälle på väg in i ett krigsliknande tillstånd."

Det här är uppgifter som verkligen oroar.

"Respekten för mänskliga rättigheter får allt mindre utrymme. Upptrappningen av våldet fortsätter. Koalitionsregeringen tycks ha förlorat kontrollen över händelsernas utveckling."

Det här är särskilt märkbart i bl.a. östra och sydöstra Turkiet, och där har man hamnat i en återvändsgränd.

"Talet om militära lösningar har fått allt större utrymme. Vid den partikongress som ägde rum nyligen band premiärminister Ciller upp sig till kortsiktiga militära lösningar för att söka behärska konflikterna i sydöstra Turkiet. Komplexet 'den kurdiska frågan' med dess sociopolitiska, ekonomiska och kulturella implikationer reducerades till en enkel fråga och karakteriserades enbart som PKK-terrorism."

Tortyren fortsätter och leder också till dödsfall.

"Under premiärminister Cillers styre har 8 personer dött i polis- eller gendarmhäkte av tortyr. Rapporterna om fängslade journalister, konfiskerade publikationer, bl.a. brev om mänskliga rättigheter, är många. Amnesty rapporterar om extra-judikala avrättningar, om 'försvinnanden', om urskillningslösa beskjutningar mot civila demonstranter från säkerhetsstyrkorna. Från olika håll ställs nu krav att åtgärder skall vidtas som suspenderar demokratiska och mänskliga rättigheter. I parlamentet krävs att dödsdomar skall verkställas."

Herr talman! I det turkiska parlamentet ligger nu vidare förslag om en ny antiterroristlag. Om den antas innebär det att mänskliga rättigheter allvarligt inskränks. Pressens frihet inskränks, och förenings- och organisationsfriheten inskränks. Det är en antiterroristlag som dessutom i sina delar innehåller inslag som till sin karaktär är ett förebud om kommande stridigheter. Skadade soldater, säkerhetspersonal och deras anhöriga får speciella privilegier och högre lön, bl.a. med hjälp av skattelättnader.

"Rättigheter till advokathjälp begränsas. Förhör av misstänkta kan hemligstämplas. Tidningar och publikationer som verkar för illegala organisationer eller deras åsikter skall beläggas med stora bötesbelopp och fängelse upp till två år skall utdömas. Utgivningsförbud upp till en månad kan meddelas. Fängelse upp till tre år kan utdömas för dem som stödjer förbjudna organisationer eller deltar i protestaktioner till stöd för dessa organisationer. Om finansiellt stöd utgår till förbjudna organisationer från politiska partier, från fackföreningar m.m. skall dessa läggas ned och all deras egendom konfiske-

ras. Som en följd av oförmågan att lösa den kurdiska frågan ökar inte bara etniska motsättningar utan också polariseringen mellan olika folkgrupper – även motsättningarna mellan olika religiösa grupperingar.

Frågan är om det finns möjlighet, innan det är för sent, att förhindra en utveckling likt den vi redan har sett hända i Jugoslavien. Alarmsignalerna är många. Det är synnerligen angeläget att Sverige tydligt markerar sin oro över utvecklingen. Varje stat har förvisso sin rätt och skyldighet att bekämpa terrorhandlingar, men detta skall göras inom ramen för demokratiska värderingar och med respekt för de mänskliga rättigheterna. Den turkiska staten går i dag utanför denna ram.”

Herr talman! Det är därför bra att det i betänkandet slås fast att Turkiet måste följa de konventioner landet har skrivit under, bl.a. när det gäller mänskliga rättigheter men också konventioner mot tortyr. Vi måste på olika sätt öka trycket på den turkiska regeringen så att den följer de ratificerade konventionerna. Det är också viktigt att vi uttrycker en beredskap att ställa upp som medlare mellan parterna i Turkiet om det kommer en sådan framställning.

Herr talman! Till sist några ord om behovet av att stärka kvinnans ställning i världen. I en centerkvinnomotion till riksdagen – även den finns med i betänkandet – framförs behovet av att kvinnor i betydligt högre utsträckning blir representerade inom samhällets alla nivåer – också i internationella fora. Vi framför i motionen att kvinnorepresentationen inom FN-systemets alla organ måste öka. Målet måste självfallet vara en 50-procentig representation. Vi framför vidare att kvinnor måste delta i alla konferenser, särskilt freds- och konfliktlösningskonferenser. Kvinnor måste delta för att kunna påverka frågor som är angelägna i ett kvinnoperspektiv, men också på grund av de erfarenheter vi har som kvinnor. Vi måste få nödvändiga resurser för att kunna involveras i arbetet. Särskilt viktigt är detta inför kvinnokonferensen i Peking. Det framgår i betänkandet att Sverige lägger stor vikt vid att olika konferenser tar upp frågor som rör behovet av att stärka kvinnans ställning. Sverige arbetar också för att öka andelen kvinnor i beslutande församlingar. Sverige driver frågan om kvinnors representation i FN-sekretariatet hårt. Bl.a. är Sverige medförslagsställare på en resolution i generalförsamlingen angående förbättrandet av kvinnans ställning inom FN – speciellt måste andelen kvinnor från utvecklingsländer öka.

Herr talman! Vi har emellertid ännu långt kvar till målet i världen, nämligen att uppnå hälften var för kvinnorna.

Anf. 69 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! I detta inlägg vill jag ägna mig åt en enda fråga, som enligt min mening har stor betydelse då det gäller att söka vända den olycksaliga utvecklingen under senare tid i fråga om respekten för mänskliga rättigheter. Det gäller det omfattande bruket av dödsstraff.

En majoritet av FN-anslutna länder har fortfarande kvar dödsstraffet. I Europa finns också ett stort antal länder som har det.

I en socialdemokratisk motion, U628, som behandlas i detta utskottsbetänkande framhålls den stora betydelsen av att arbetet för att avskaffa döds-

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Mänskliga
rättigheter*

straffet intensifieras. I motionen krävs att man skall söka få till stånd en bindande konvention mot dödsstraffet.

I utskottsutlåtandet kan man inte säga annat än att motionen är förhållandevis välvilligt behandlad. Men i alla de utlåtanden som skrivs över motioner av det här slaget, liksom på det internationella planet, märker man en viss trötthet i skrivningarna. Det rör sig kanske om brist på engagemang och om att man tycker att frågan nästan är hopplös. En viss form av passivitet utvecklas kanske därför.

Under senare tid har det även i Sverige förekommit litet oroväckande uttryck för tilltron till dödsstraffet i – kanske mindre seriösa – opinionsundersökningar. Det förekommer även att en och annan ledamot här i riksdagen uttrycker sin sympati för dödsstraffet. Eftersom Claus Zaar kommer in i debatten, kan det därför vara av intresse att få höra hur de olika ledamöterna i Ny demokrati ställer sig till dödsstraffets avskaffande. Peeter Luksep, som är väl insatt i förhållanden i de baltiska staterna, skall också tala här i kammarerna i dag. Det vore av vikt att också han redovisar sin inställning till frågan om dödsstraffet i de baltiska länderna.

Det är nödvändigt att skärpa argumenteringen mot dödsstraffet. Dödsstraffet är inte bara ett brutalt straff utan ett barbariskt straff. Det är ett straff som tjänar vedergällning. Vedergällningsskålen maskeras ofta med att det handlar om en rättvisepincip som värnas. Straffet är oåterkalleligt.

Vad som ur samhällets synvinkel är särskilt viktigt är att dödsstraffet brutaliserar samhällsklimatet, när staten tar sig rätten över liv och död.

För terroristerna är dödsstraffet inte någonting särskilt allvarligt. De värsta terroristerna tycker närmast att det är en heroisk gärning att kunna gå så långt, dvs. att kunna bli offer. Det fascinerar dem i stället att gärningen kan leda till ett dödsstraff. Fascisternas krigsrop känner förhoppningsvis alla till: Leve döden! Det är ytterligheten, när man driver sin kamp på det sättet.

Mänskliga rättigheter, och frågan om dödsstraffet som gäller den grundläggande mänskliga rättigheten, gäller rätten till liv. Mänskliga rättigheter kan aldrig få bli beroende av folkopinionen. Hur skulle det då bli? Hur skulle det bli om folk vill ha tortyr, dödsstraff och andra typer av kränkningar? Dessa principer kan inte bli föremål för olika uppfattningar om var folkopinionen står.

Det är därför viktigt att få till stånd en ny europeisk konvention om dödsstraffets avskaffande. Jag har själv uppdrag från Europarådet att försöka utarbeta ett nytt förslag. Det protokoll som finns på det här området gäller bara ett avskaffande av dödsstraff i fredstid, när det gäller Europa. I tilläggsprotokollet som FN däremot har antagit gäller ett avskaffande både i krigs- och i fredstid.

Det är nödvändigt att ta nya steg, att skärpa kraven och att bedriva ett mycket mer aktivt arbete för att få förändringar till stånd. Det räcker inte att man tar upp de här frågorna på det bilaterala planet, vilket i och för sig är viktigt, utan nu är det fråga om att bedriva en mycket kraftfullare offensiv på detta område.

Anf. 70 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Håkan Holmberg inledde sitt anförande med att mänskliga rättighetsfrågor var konjunkturberoende. Dessa frågor verkar vara kon-

junkturberoende här i vårt parlament också. Jag har deltagit i de här debatterna ända sedan jag kom in i riksdagen 1988, och vi har aldrig haft en så kort talarlista och en så dålig representation i kammaren. Det beklagar jag verkligen.

I inledningen till dagens betänkande sägs att omsorgen om och försvaret av de mänskliga rättigheterna är en integrerad del av den svenska utrikespolitiken. Att främja respekten för mänskliga rättigheter och för internationell rätt över huvud taget är centrala inslag i vår utrikespolitik. Vänsterpartiets förhoppning är att vi även fortsättningsvis här i Sveriges riksdag skall kunna besluta om vad vi anser vara viktigt och centralt i vår utrikespolitik, nämligen att vi har en egen utrikespolitik och inte är underordnade en Europaunions utrikespolitik.

Varje tidsepok har sina optimala möjligheter. Bertil Måbrink tog upp det faktum att när nu maktblocken inte finns längre, finns det en optimal möjlighet att göra någonting.

Om man ser på FN ur ett rättsstatsperspektiv inser vi nog litet till mans att det finns mycket att göra. Att just stärka FN:s roll är i dag mycket viktigt. Vad återstår om FN försvagas ytterligare? Blir det ett gatans parlament i världsnivå, där våldet är förhärskande, där våldet lönar sig?

Andra europeiska fora där skyddet av mänskliga rättigheter och folkrätten är centralt är Europarådet och den europeiska säkerhetskonferensen, ESK. För att en stat skall bli medlem i Europarådet krävs bl.a. att landet undertecknar, respekterar och följer gemensamma krav och konventioner, däribland konventionen om mänskliga rättigheter och tortyrkonventionen.

Den här frågan har varit uppe till belysning i samband med att nya stater från det forna Östeuropa begärt inträde i Europarådet. Men det borde naturligtvis vara lika angeläget att se till att de gamla medlemmarna uppfyller de här kraven.

Hur är det egentligen med Turkiet? Ingbritt Irhammar tog upp ganska mycket om hur situationen ser ut där i dag, och jag tänker inte upprepa det.

Jag vill bara fråga: Hur är det möjligt att Turkiet, som är medlem i både Europarådet och ESK, grövre och grövre kan bryta mot konventioner som man har undertecknat, utan att reaktionen mot och trycket på Turkiet blir större från de andra medlemsländerna, däribland Sverige? Kan det fortfarande hävdas att Turkiet är en demokrati och en värdig medlem i Europarådet och ESK?

Under de år som jag har varit här i riksdagen har respekten för och efterlevnaden av mänskliga rättigheter i Turkiet hela tiden försämrats. Det gäller hela Turkiet. För de sydöstra regionerna, som till 90 % bebos av kurder, har utvecklingen varit katastrofal. Där pågår ett inbördeskrig i dag – det dör fler människor dagligen i de regionerna än i exempelvis Sarajevo.

I betänkandet sägs att situationen för assyrier och kurder har försvårats av kampen mot PKK. Det är delvis sant. Men PKK:s väpnade kamp inledes 1984, och den kurdiska frågan är väsentligt äldre än så – den kan man följa tillbaka till 20-talet.

Hur kunde Turkiet få bli medlem i Europarådet och fortsätta att vara medlem där, med de lagar som landet har? Hur har man kunnat behålla undan-

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Mänskliga
rättigheter*

tagslagarna i de sydöstra regionerna, alltsedan den senaste statskuppen, dvs. under hela 80-talet?

De här två sakerna gör att det inte är möjligt för olika krafter, grupper, organisationer och politiska partier i landet att arbeta för en annan utveckling. Det är inte möjligt att följa konventionen om mänskliga rättigheter, om att alla individer har en självklar rätt till sin identitet, sitt språk, sin kultur och sin religion, med de lagar som Turkiet har.

Nu är ministern inte här i dag, men den fråga jag vill ställa är om Turkiet verkligen i bilaterala samtal och i andra sammanhang på något sätt har lagt fram tankar om hur dagens situation skall kunna lösas, annat än genom kraftigt militärt våld.

Vänsterpartiets meningsyttring till det här betänkandet gäller irakiska Kurdistan. Med resolution 688 gjorde FN ett avsteg från folkrättslagarna och den FN-stadga som säger att man inte skall blanda sig i en stats inre angelägenheter. Med det avsteget gjorde man det möjligt att skydda kurderna och stoppa det folkmord som Saddam under en längre tid hade hållit på med gentemot kurder.

Mot Irak pågår också en internationell blockad, som stöds av de irakiska kurderna – även om den, tillsammans med den blockad som Saddamregimen utsätter dem för, drabbar dem väldigt hårt. Det är uthärdligt under en begränsad period, men den här strypningen av ekonomin, av försörjningen och av livsmöjligheterna kan inte få pågå i årtal, utan att man ser något slut på den.

Det borde vara möjligt att göra avsteg även när det gäller hur blockaden genomförs. Att straffa offren med samma medicin som man straffar bödeln med är i sig ologiskt.

Saddamregimen utför samtidigt sabotage. De har helt stoppat införsel av mat, medicin, bränsle, drivmedel och andra förnödenheter. De har helt dragit bort sin administration. De har sedan fem månader stängt av elektriciteten till hela D'hok-området, där det finns två stora städer. I somras dog många människor på sjukhusen där av värmeslag innan man hann få i gång aggregat.

De här sakerna tillsammans borde vara tillräckliga motiv för att avgränsa blockaden mot Irak och undanta Kurdistan.

Jag vill också påpeka att Kurdistan enligt den irakiska konstitutionen är en autonom region, med ett eget parlament. Inga krav har ställts från Kurdistan, dess folkvalda lokala administration och parlament, om att bli en egen stat.

Den rädsla och försiktighet som ibland framskymtar – också i detta betänkande – när man tar upp frågan om att det skulle kunna innebära ett erkännande av Kurdistan som en egen stat, synes mig vara överdrivna och saknar reell grund.

Om man i årtal skall fortsätta att enbart ge katastrofhjälp dyker med tiden andra faror och svårigheter upp. Kurdernas satsning på ett folkvalt parlament, på att åstadkomma en egen administration efter det att Irak drog tillbaka sin administration, på att följa internationella konventioner, på att över huvud taget bygga upp en demokrati, riskerar att oimtetgöras och störtas i och med att man med tiden inte kan tillgodose människors behov,

inte kan upprätthålla den typ av demokrati som man vill ha. Därtill kommer alltså omvärldens rädsla för att stödja deras strävanden mot demokrati.

Vid min senaste resa i Kurdistan för några veckor sedan kunde jag konstatera att shiamuslimska organisationer från Iran hade gått in och börjat satsa stort i området, med moskébyggen, med återuppbyggnad av byar och med humanitär hjälp. Det här är en utveckling som starkt oroar administrationen, och det är definitivt inte en utveckling som man vill ha. Men det är en utveckling som man inte heller i nuläget kan stoppa. Man kan inte neka människor att ta emot den hjälp som Iran kommer in med nu.

Utskottet besvarar motionsyrkandet om att verka för att Kurdistan blir en demilitariserad zon med att skyddet mot luftangrepp skulle motsvara det. Det som sägs i resolution 688 innebär bara att skydda mot luftangrepp. Om det skall vara möjligt att stödja den här spirande demokratin, om det skall vara möjligt att lyfta sanktionerna, är det under FN:s mandat det skall ske. Det har ingenting att göra med att man samtidigt skulle erkänna Kurdistan som en egen stat.

Jag yrkar därmed bifall till Vänsterpartiets meningsyttring.

Anf. 71 CLAUD ZAAZ (nyd):

Herr talman! Korruption är en dold verksamhet som sätter den fria konkurrensen ur spel. Jag noterar med tillfredsställelse att utskottet delar den oro som jag framfört i min motion.

I betänkandet konstaterar utskottet vidare att frågan om korruption är kontroversiell i såväl utvecklingsländer som industriländer. Det är därför som jag anser att den här frågan är en viktig politisk signal. Många med positioner i samhället – politiker, ämbetsmän, industrifolk – är inblandade i surdegen och vill inte lyfta fram allt till belysning.

Det vill Ny demokrati. Motionen innebär förslag till några åtgärder. Utskottet anser det önskvärt att korruptionsproblemet uppmärksammas på internationell nivå. Nu återstår det att se om regeringen vill det, eftersom utskottet har varit så positivt i sin skrivning. Jag ser fram emot ett initiativ.

Vi behöver bara se på rapporter i tidningarna. Nyligen har det rapporterats om Italien. Det har varit rapporter om hur FN-tjänstemän har varit inblandade. Det finns otaliga exempel. SIDA har varit inblandat. Bara för någon dag sedan visade man att när flyktingar som inte har skäl att stanna här skall återvända till Kosova måste svenska staten bidra med pengar till korruptionen genom att betala mer eller mindre konstiga avgifter, enligt tidningsuppgifter t.o.m. i form av whiskyflaskor. Det är med bestörtning man läser sådana rapporter.

Medborgarna tröttnar när korruptionen genomsyrar samhället. Den finns över hela världen som en farsot, en sjukdom som blir allvarligare och allvarligare om vi inte gör någonting. Det är just ett sådant initiativ som motionen visar att vi måste ta för att ta itu med problemet.

I vårt u-landsbistånd har vi konstaterat att det florerar korruption av olika slag. Enligt de uppgifter som jag har fått är exempelvis vissa verksamhetsrapporter till SIDA friserade och förskönade till oigenkännlighet. Mina sagesmän har läst dem men är inte själva inblandade i SIDA utan känner till fakta på plats. Man rapporterar helt enkelt så att det passar de hemmava-

rande beslutande ämbetsmännen och politikerna. Hur det är i verkligheten är en helt annan sak. Den som i det fallet skriver är rädd om sin verksamhet och sina privilegier, och då får man lätt ett slags vänskapskorruption. Det har i alltför hög grad varit accepterat.

Korruptionen finns i och runt FN, och därför måste vi ge tydliga signaler från Sverige. Jag väntar mig nu att det händer någonting positivt med anledning av denna motion.

Anf. 72 PEETER LUKSEP (m):

Herr talman! Ledamöter! Jag lyssnade med stort intresse på Bruno Poromaas inlägg i en tidigare debatt i dag, där han redogjorde för tornedalingarnas historia. Det jag tänker tala om nu rör om man så vill tornedalsfinnarnas kusiner i nordvästra Ryssland.

De finsk-ugriska minoritetsfolk som i dag fortfarande finns i nordvästra Ryssland har bott där under mycket lång tid, kanske under årtusenden. De har under sin tid i dessa områden sett hur större folk – ryssar, för all del också svenskar – har trängt in i deras historiska områden och gjort dem till minoriteter i det som ursprungligen var deras land. Det rör sig om ett antal olika mindre folk eller – om man så vill – folkpillror.

Om man börjar i söder kan man tala om det setukesiska folket, som bor i områdena söder om sjön Peipus, i det omtvistade gränsområdet mellan Ryssland och Estland. Vi har ingermanländarna runt Finska vikens inre del. Som bekant förbjöd Peter den store bruket av namnet Ingermanland på alla kartor när han anlade S:t Petersburg. Vi har det votiska folket, som bor jäms med ingermanländarna, mellan Narva och S:t Petersburg. Vi har vepserna, som bor öster om Ladoga och upp mot sjön Onega. Vi har karelerna, som några säger är finnar och andra säger är ett eget folkslag. Vi har givetvis samerna, och om man så vill kan man gå upp till samojedfolken i norra Ryssland.

Det intressanta med dessa folkslag är att de nästan alla bor i det område som Sverige betraktar som närområdet i nordvästra Ryssland, dvs. det område som vi enligt olika principer skall samarbeta särskilt med och där vi skall bidra till en positiv ekonomisk och politisk utveckling.

Dessa folk genomgick under Sovjettiden, och för den delen även under det tsarryska väldets senare del, ett ganska oblitt öde. Visserligen fanns det perioder då man underlättade för deras kulturella existens och då man gjorde det möjligt för dem att utge böcker och undervisa i skolor på sina egna språk. Detta förbyttes dock mycket snabbt i en ytterst brutal förryskning.

Det finns kanske särskilt skäl att uppmärksamma ingermanlänningarnas situation. Under slutet av andra världskriget var de mer eller mindre fördrivna från sina områden. Detta hade ett samband med att de ingermanländska områdena till stor del kom under finsk kontroll under fortsättningskriget. I och med den finska reträtten följde ingermanlänningarna med, men i fredsavtalet blev Finland tvunget att utlämna ingermanlänningarna till Sovjetunionen. Så skedde också. Det vara bara en mindre krets som klarade sig undan. En del kom till Sverige. Det finns i dag ungefär 5 000 ingermanlänningar i Sverige.

Ingermanlänningarna tvingades i stor utsträckning att bosätta sig i Sibirien

i stället för att återfå sina gamla marker. I realiteten är det först på senare år som de har kunnat komma tillbaka till sina ursprungliga bygder.

Vårt intresse för dessa områden borde baseras på att Sverige, vid sidan av Finland, är ett land med ett stort antal finsktalande personer. Det finns många människor som har språklig förmåga att ta kontakt med dessa folk. En del har t.o.m. personliga kontakter med dem. Ibland är det lättare för Sverige att uppmärksamma dessa folks situation, därför att det när Finland gör det ibland kan uppfattas som ett inlägg i en gammal gränskonflikt mellan Finland och Ryssland.

Som alla vet pågår det i Finland en debatt om gränsen i Karelen. Det är inte alltid till fördel för dessa folk om ett intresse för deras existens, språk och kultur uppfattas som varande en del i ett försök att ändra gränserna.

Utskottet skriver välvilligt om min motion i detta ämne. Jag tror att verkligheten tyvärr är den att svenska myndigheter i sitt samarbete med nordvästra Ryssland mycket litet har uppmärksammat dessa folk. I någon mån kan detta bero på att man från rysk sida förefaller vara relativt ointresserad. Kanske är man rent politiskt litet rädd för att dessa folk skall göra sina intressen gällande. Kanske ser man inte med särskilt stor förståelse på att de nu skall undervisa på sina egna språk osv. Därför tror jag att detta är en fråga som svenska myndigheter måste uppmärksamma betydligt mer än vad man hittills har gjort.

Till sist vill jag bemöta Hans Göran Franck. Han ställde en fråga till mig om dödsstraffet i de baltiska staterna. Jag instämmer helt och fullt med Hans Göran Franck i denna fråga. Jag vågar påstå att jag, när jag träffar baltiska politiker, inte låter något tillfälle gå förloret för att påtala det lämpliga i att avskaffa dödsstraffet.

I ärlighetens namn skall man nog säga att de allra flesta ledande baltiska politiker är relativt införstådda med detta. De har problem med en folkopinion som inte är lika förstående och som ofta hejas på av åklagare från den gamla sovjettiden, som åklagarkåren fortfarande till stor del utgörs av. De driver en kampanj mot vad de påstår är en otillåten uppmjukning av rättssväsendet sedan demokratiseringen i de tre baltiska staterna. Jag tror att det framför allt är folkopinionen i de baltiska länderna som behöver påverkas. Jag bidrar med stor övertygelse med mitt lilla strå till den stacken.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 73 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Egentligen borde jag inte begära ordet när någon instämmer. Jag vill ändå göra ett tillägg.

Man skall naturligtvis fundera över vad folkopinionen tycker och tänker. Men när det gäller de grundläggande mänskliga rättigheterna – rätten till liv och rätten att inte bli torterad – måste politikerna klart säga ifrån att detta är oacceptabelt.

Jag är trots allt mycket bekymrad över situationen i Baltikum. Jag kan nämna ett exempel. Efter frigörelsen 1989 har det skett 18 verkställanden av dödsstraff. Det senaste skedde i maj 1992. Fem nya dödsstraff avkunnades i Lettland 1992. Eftersom detta är särskilt apostroferat i utskottsutlåtandet

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

*Mänskliga
rättigheter*

finns det anledning för oss att göra ytterligare ansträngningar för dödsstraffets avskaffande i vårt närområde.

Herr talman! Till sist vill jag säga att vi är några som skall resa till Ryssland inför valet den 12 december. Jag vill erinra samtliga som åker om att det nu sitter 500 personer i dödscell i Ryssland.

Anf. 74 PEETER LUKSEP (m):

Herr talman! Eftersom jag instämmer i det som Hans Göran Franck säger måste även jag begära replik. Det är populärt att begära repliker även om man håller med.

Jag instämmer som sagt i att det är otillåtet med dödsstraff. Jag anser att det är varje politikers, även baltiska politikers, skyldighet att tala ut om detta, oavsett hur folkopinionen ser ut. Jag ville bara peka på de problem som finns efter årtionden av kommunistisk brutalitet i de baltiska, och för all del även i de ryska, samhällena. I en demokratisk tid måste man övertyga folkopinionen om att det finns bättre metoder i kriminalpolitiken.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 25 §.)

23 § Nordiskt samarbete

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1993/94:UU6 Nordiskt samarbete (redog. 1993/94:NR1).

Anf. 75 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! I de fem nordligaste länen och fylkeskommunerna bor ca 1 miljon människor. I Murmansk och Arkhangelsk oblast bor totalt ungefär 2,8 miljoner människor. Sammanlagt bor det alltså ungefär 3,8 miljoner människor på det som brukar kallas Nordkalotten. I denna siffra ingår också den samiska befolkningen. Den har sin särprägel.

De historiska förändringar som har skett genom den militära avspänningen har väckt förhoppningar i den här delen av världen om ett bredare samarbete inom samhällslivets alla områden. Egentligen har vi som bor där uppe talat om behovet av ett sådant samarbete under flera decennier, men det kalla kriget har varit ett hinder.

I betänkandet nämns den viktiga Kirkeneskonferensen, som hölls den 11 januari 1993, inte 1992 som det står i betänkandet. Kirkeneskonferensen kan bli en startpunkt för ett starkare samarbete i regionen. Det råd som bildades i samband med Kirkeneskonferensen skall verka för ett samarbete inom en rad olika områden, t.ex. handel, ekonomi, forskning, teknik, infrastruktur, turism, utbildning och kulturellt utbyte. En del av detta samarbete har också kommit i gång.

En plan för samarbete mellan Norrbottens län och Murmansk oblast har undertecknats i år. Denna plan är en fortsättning på det samarbete som har bedrivits alltsedan 1988. Flera kommuner har vänorter i norra Ryssland och

i de nordiska grannländernas norra delar. Det pågår också ett omfattande välgörenhetsarbete för att lindra det sociala elände som har utvecklats i Ryssland.

Miljöproblemen kartläggs i regionen genom ett samarbete mellan länsmyndigheterna. Vissa gemensamma utbildningsinsatser görs också. Naturligtvis utvecklas också handeln.

Det finns också anledning till oro. I en del beskrivningar av Barentssamarbetet kan man få intrycket att de rika naturtillgångarna i området skall exploateras på de centraleuropeiska ekonomiernas villkor. Det är viktigt att beslut inte fattas ovanför huvudena på kalottbefolkningen, i någon sorts nykolonial anda. Om befolkningen i regionen körs över är ett kommande bakslag mer eller mindre garanterat. Likaså kommer det att bli ett bakslag om man inte vid en exploatering av olja, gas och malmer tar hänsyn till de stora miljöriskerna med en sådan exploateringsverksamhet.

Vi kan snart vara tillbaka i djupa motsättningar, om vi inte tar hänsyn till befolkning och miljö i det här området. Det är därför som jag i min motion kraftigt understryker ömsesidigheten och allsidigheten i Barentssamarbetet.

Jag är inte helt nöjd med utskottets skrivning, men jag uppskattar den positiva hållning som avspeglas i texten.

Ett annat orosmoln är givetvis den kriminalitet som breder ut sig i de västra delarna av Ryssland. Olaglig handel med sprit och narkotika och annan kriminalitet kan luckra upp affärsmoralen ytterligare också hos oss i Sverige, och den kan också utnyttjas av mindre nogräknade intressenter i länderna i vår del av världen.

Det fordras verkligen att vi håller garden uppe så att öst-väst-handeln inte spårar ur. Vi måste bygga ut gränskontroller i stället för att avveckla, eller i varje fall minska, dem.

Det är givetvis bra, herr talman, att kommunikationsministrarna nu haft ett möte och gjort en deklaration, den 8 september, om infrastruktuursatsningar i regionen Nordkalotten. Det är ofrånkomligt att vägnät, järnvägsnät samt tele- och datakommunikation samordnas, så att investeringar blir maximalt effektiva. Det räcker inte med deklarationer. Det måste till ett mer systematiskt samarbete mellan de statliga verken och deras myndigheter. Man måste helt enkelt sätta sig ner för att i detalj planera utseendet på den fysiska infrastrukturen.

Såväl Banverket som Vägverket har lagt fram skisser och förslag som kan vara ett mycket användbart material för en sådan plan. Ett förstärkt och utvecklat järnvägssystem på Nordkalotten skulle också ha stor betydelse för Bothnia- och Norrbothniaprojekten. Det skulle också förstärka behovet av insatser i Haparanda, exempelvis av en omaxlingsstation.

Jag konstaterar att skrivningen är positiv också i detta avseende. Men när en motion i utrikesutskottet anses vara besvarad är den i praktiken avslagen. Jag tycker att vi skulle haft en något djärvare hållning. En sådan hållning kommer till uttryck i Bertil Måbrinks meningsyttring, till vilken jag yrkar bifall.

Anf. 76 INGER KOCH (m):

Herr talman! Den nya europeiska öppenheten och strävan till integration innebär en utmaning för det nordiska samarbetet. Det är också det euro-

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

Nordiskt samarbete

peiska engagemanget som är nyckeln till vår nordiska framtid. De nordiska statsministrarna stadfäste redan i Bornholmsdeklarationen sitt gemensamma intresse för att delta i ett utbyggt utrikespolitiskt, säkerhetspolitiskt och ekonomiskt samarbete i Europa.

Som en följd av utvecklingen i Central- och Östeuropa har säkerhetsbegreppet vidgats. Det omfattar nu t.ex. även ekonomi, miljö och mänskliga rättigheter. De största säkerhetspolitiska riskerna i dag förorsakas av de etniska och nationella motsättningarna i Östeuropa och det alltmer kritiska ekonomiska läget där.

Dessa faktorer har redan lett till ett starkt nordiskt engagemang inom ramen för ESK-processen. Den nordiska Bosnienbataljonen är ett bidrag. Det är viktigt att de nordiska länderna på alla sätt bidrar till att trygga demokratin, till att värna om de mänskliga rättigheterna och till att skapa en ekonomisk bärkraftig utveckling i Europa. Men detta kan vi klara endast i samarbete med EU.

I det ökade regionala samarbete som vi nu ser växa fram i vår närhet, har de nordiska länderna redan en given roll. Ett samarbete med de europeiska institutionerna kommer att berika också det traditionella nordiska samarbetet inom Nordiska rådets ram. Jag tänker närmast på det etablerade samarbetet inom Östersjörådet, på det baltiska investeringsprogrammet, på Nordiska rådets arbetsprogram för Baltikum och Östeuropa och på Nordiska investeringsbanken. Av stort värde är naturligtvis också samarbetet mellan Nordiska rådet och Baltiska rådet.

Samarbetet inom Barentsregionen, Barents Euro-Arktiska råd – där frågor som rör miljö, ekonomi, teknik och vetenskap samt infrastrukturen skall diskuteras – är ett bra exempel på ett nytt sätt att samarbeta. Bengt Hurtig pekade också på detta alldeles nyss.

Även befolkningsfrågor, mänskliga kontakter, kulturella förbindelser och turism diskuteras i rådet. Barentsrådet kommer också att medverka i den särskilda kommitté som skall bildas för regionernas Europa inom unionen.

Skapandet av ett ömsesidigt givande och ett varaktigt samarbete över Storkalotten kommer också att bidra till fortsatt stabilitet i våra närområden.

Utmaningarna på Kolahalvön är enorma. Vi har där en miljöförstöring nästan utan motsvarighet på andra håll i Europa och en oerhört stark militär dominans, som förhoppningsvis kan brytas genom en övergång till ett mer civilt samhälle. De stora resurser som krävs för detta och för att förbättra miljön finns inte inom regionen. Det är därför nödvändigt att sätta in detta samarbete i ett sådant vidare sammanhang som EU:s medverkan leder till. Därmed skapas också en länk till det övriga Europa.

Vid Nordiska rådets 43:e session i Mariehamn för två veckor sedan, antogs t.ex. också en rekommendation till Nordiska ministerrådet om att utarbeta ett konkret handlings- och samarbetsprogram för Nordens närområden, med särskild uppmärksamhet på S:t Petersburg- och Leningradregionen. Möjligheter och förutsättning till samarbete på miljö-, handels-, kultur- och infrastrukturuområden skall särskilt beaktas.

Vidare antogs också en rekommendation till Ministerrådet om att, för att bemöta de ökade kraven på koordinering och utökat samarbete som följer

av den europeiska integrationen, förstärka resurserna för det nordiska regionalpolitiska samarbetet. I utvecklingsarbetet skall även de eventuella kommande möjligheterna till strukturalpolitiskt samarbete med EU beaktas, och de förutsättningar som finns och de institutionella former som krävs, skall analyseras, för att ett effektivt regionalpolitiskt samarbete skall kunna etableras i Östersjö- respektive Barentsregionen.

Vidare rekommenderade rådet Ministerrådet att etablera ett samarbete med utvecklingsorganen i Nordkalottens län och fylken för att utveckla konkreta projekt som kan ingå i ett utvidgat regionalpolitiskt samarbete inom Barentsregionen. Såvitt jag förstår, efterlyste Bengt Hurtig precis detta nyss.

Allt detta visar, herr talman, att de allt fastare band som Norden nu också genom Sveriges, Norges och Finlands medlemskapsförhandlingar är i färd att knyta med EU, ger de nordiska länderna inte bara en unik möjlighet att bygga ut ett samarbete sinsemellan utan också en möjlighet att stärka Nordens röst i Europa och i världen i övrigt.

Men det är viktigt att det förnyelsearbete som nu inletts, i syfte att finna former för ett starkt och dynamiskt nordiskt samarbete inom en vidare europeisk ram, hela tiden prövas, effektiviseras och anpassas till förändrade förhållanden. Detta gäller naturligtvis också parlamentarikerns roll i verksamheten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utrikesutskottets hemställan.

Anf. 77 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Inger Koch och jag är nog i huvudsak överens om principerna. Det är fina deklarationer som kommer från Nordiska rådet om att utveckla varaktigt samarbete.

Deklarationerna från Nordiska rådet om olika typer av samarbetsprojekt har ofta inte lett till så många konkreta resultat. Om vi skall kunna få konkreta resultat, fodras det att det tillskjuts ekonomiska resurser dels till miljö-samarbetet på Nordkalotten, dels till de aktuella myndigheterna så att man där kan sätta i gång med upprättandet av planer för infrastrukturverksamheten, osv.

Har Inger Koch kännedom om huruvida regeringen i budgetpropositionen har tillskjutit medel, så att vi får se konkreta aktioner på grundval av de principer som vi är överens om?

Anf. 78 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Jag kan, Bengt Hurtig, inte säga om detta redan har hunnit avspeglas i budgetpropositionen, eftersom den i stort sett är klar. De rekommendationer som Nordiska rådet hoppas skall kunna fullföljas, med det allt effektivare arbete som rådet förordar, och som även ministrarna sagt sig vara beredda att ställa upp på, hoppas jag att vi skall kunna se, om inte i årets, så i nästa års budgetproposition.

Anf. 79 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Denna diskussion har ju nu pågått minst ett år. Det gick betydligt snabbare att utveckla östsamarbetet med Polen och Baltikum. Jag vill understryka att detta är en del av Norden, som vi har landförbindelse med

och där handel och utbyte av olika slag snabbt kan utvecklas. Men miljöproblemen är omfattande, och behoven av ett folkligt samarbete och fortsatt avspänning är stora. Jag avvaktar med spänning vad budgetpropositionen kommer att innehålla i detta avseende. Vi får säkert tillfälle att återkomma.

Anf. 80 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Jag kan upplysa Bengt Hurtig om att Nordiska rådet fattade beslut om en rekommendation när det gäller säkerhet, energi och miljö, framför allt i dessa områden. Jag hoppas att även denna rekommendation skall leda till en förbättring.

Anf. 81 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! En omfattande utslagning från arbetsliv och gemenskap pågår nu i hela Europa. När människor känner att de inte behövs, växer missnöjet mot samhället och de demokratiska institutionernas förmåga att lösa problemen. Den ekonomiska krisen riskerar att gå över i en kris för demokratin.

Sysselsättningen är den helt övergripande frågan i den socialdemokratiska politiken. Detta manifesterade vi senast för några veckor sedan på vår Europakongress. Kampen mot arbetslöshet, kampen för att varje människa har rätt till en meningsfull sysselsättning och att känna att hon behövs i samhället, är den fråga som nu står överst på den politiska dagordningen i vårt fortsatta Europasamarbete.

Vi socialdemokrater har genom det samarbete som arbetarrörelsen nu bedriver på nordisk basis i europeiska sammanhang fått klart för oss att vi med våra traditioner när det gäller arbetsmarknaden i Norden har goda möjligheter att påverka den politik som nu utformas. Det vore illa om Nordiska rådet hamnade på åskådarplats i den process som nu tyder på ett omtänkande och nytänkande i Europa vad gäller sysselsättningen.

Mot bakgrund av de senaste årens växande arbetslöshet i de nordiska länderna är det illa att inga initiativ har tagits från svensk sida av dem som närmast är ansvariga, nämligen samarbetsministern och arbetsmarknadsministern, för genomförande av det samarbetsavtal som undertecknades redan 1983 om en gemensam arbetsmarknad.

Vid Nordiska rådets session på Åland för två veckor sedan beslöt rådet att rekommendera ministerrådet att före den 1 mars 1994 lägga fram förslag om åtgärder, som på ett nordiskt plan kan bidra till ökad sysselsättning. Hade ansvariga ministrar visat det intresset för det nordiska samarbetet att de hade närvarit i kammaren när vi nu diskuterar detta, hade jag frågat vilka initiativ och vilka förberedelser som de ansvariga ministrarna vidtar för att verkligen göra nästa session här i Stockholm i mars till ett nordiskt möte, som klart markerar för de nordiska folken, och inte minst för våra ungdomar, att kampen mot arbetslösheten är den viktigaste frågan.

Vi är medvetna om att det inte finns några enkla lösningar på arbetslösheten av typen "sänk skatten och avreglera, så gör marknaden resten". De som tror att sådana finns måste redan ha blivit gruvligt besvikna.

Ute i Europa är det två skolor som gör sig gällande. Den ena menar att avreglering av arbetsmarknaden, försämring av de anställdas anställnings-

skydd och försvagning av fackets inflytande är lösningen. Den andra går ut på att stärka individernas ställning, att rusta dem som nu är arbetslösa eller hotas av arbetslöshet för de jobb som kommer att finnas. Det torde inte råda någon tvekan om vilken inriktning vi socialdemokrater står för.

Vad som behövs är politiska beslut som inte bara stimulerar tillväxt utan också korrigerar marknadens och industrisamhällets till synes obönhörliga utslagning av människor. Vi accepterar inte att människor betraktas såsom avfall. Det rimmar illa med vår uppfattning om alla människors lika värde. Vi accepterar inte en massarbetslöshet, där en hel ungdomsgeneration slås ut.

Jag har i Danmark mött en bild som skrämmar mig oerhört. Danmark har till skillnad från Sverige haft en hög arbetslöshet under lång tid, och det finns mycket att lära av förhållandena där. En bild, som jag har fått från politiker och andra ansvariga, är en ung familj med föräldrar i åldern 20–30 år och med ett eller ett par barn. De unga föräldrarna har aldrig haft ett arbete med det liv, den identitet och den rytm som det innebär. Passiviteten har blivit nästan fullständig. Att sitta och titta på TV:s olika kanaler blir i stort sett den enda sysselsättningen. Mathållningen består till stor del av chips, när man tittar på TV.

Det sociala kontaktnät som uppstår genom arbete och fritidsaktiviteter saknas. Även om man ekonomiskt sett skulle kunna åka på semester, blir passiviteten ett hinder.

I denna situation skall de ungas barn växa upp. De har aldrig fått uppleva att föräldrarna har ett arbete med allt vad detta innebär. Allt fler i Danmark talar om en förlorad generation, i mitt exempel de unga föräldrarna. Det är mycket stor risk för att en ny förlorad generation är på väg: de ungas barn. Det kommer att behövas omfattande insatser för att så inte skall bli fallet. Vi måste vara starkt medvetna om att det i arbetslöshetens spår håller på att växa fram ett mycket allvarligt folkhälsoproblem. Låt oss också i det nordiska samarbetet göra allt för att förhindra en sådan utveckling.

Anf. 82 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det är helt naturligt att riksdagen i en nordisk debatt även uppehåller sig vid frågor som gäller Sveriges framtid i ett allt starkare och integrerat Europa. De senaste årens snabba scenförändringar har skapat nya förutsättningar och ändrade förhållanden. Vi har än så länge endast kunnat skönja de formella ramarna för dessa, och deras reella innebörd har vi av naturliga skäl ännu inte kunnat bilda oss en klar uppfattning om.

Jag syftar givetvis på det förhoppningsvis snart ikraftträdande EES-avtalet och på Sveriges framtida medlemskap i EG. Jag vill emellertid här rikta uppmärksamheten på den form av mellanstatligt samarbete som det nordiska samarbetet representerar. Jag gör det med en känsla av att vi inför de stora förändringar som förestår inte tillräckligt beaktar de erfarenheter som det nordiska samarbetet erbjuder. Att Norden redan i en dryg mansålder har varit en långt integrerad region i Europa med passfrihet, gemensam arbetsmarknad och likabehandling i fråga om social trygghet såsom hörnstenar i samarbetet upplevs av gemene man såsom en självklarhet. Vi reflekterar

inte ens över dess fördelar. Ändå bör vi besinna att det nordiska samarbetet inte har kommit såsom en skänk från ovan.

Det representerar i stället ett mångsidigt och stundom tålmodskrävande samarbete, som utvecklats utan överstatliga regler men i en allt starkare förvisning om att små länders intressegemenskap kan ersätta och överbrygga århundradens split och stundom krigiska relationer. Det nordiska samarbetet kan förvisso lyftas fram som en samlarbetsmodell också för andra regioner i Europa. I dag gäller detta mer än på länge.

Nordiska rådet, vars svenska delegation har drygt en tiondel av kammarens ledamöter som sina medlemmar, är unikt som samlarbetsorgan, också i så måtto att både regeringar och parlament är samlarbetspartner i rådet. Den dimensionen gör det också naturligt att rådets inriktning och verksamhetsformer ändras och moderniseras i nära samarbete mellan regeringarna och parlamenten.

Den av statsministrarna beslutade nyvärderingen av det nordiska samarbetet har varit viktig och värdefull även för Nordiska rådet, eftersom den på ett klarläggande sätt har visat på möjligheterna och även på begränsningarna i det fortsatta nordiska samarbetet i det europeiska integritetsperspektivet.

Statsministrarnas bedömning av det nordiska samlarbets framtid är positiv. Nordiska rådet har redan instämt i denna bedömning. Samtidigt har rådet under det gångna året haft tillfälle att praktisera den ökade budgetmakt som man länge krävt och som regeringarna numera har gått med på. Den av statsministrarna förordade nysatsningen på det kulturella samlarbetet – som tyvärr måste ske genom nedskärningar på andra områden, eftersom budgeten inte tillåts öka – har på det stora hela godtagits av rådet, om än med en viss vanda.

Jag tror emellertid att det är viktigt att vi även i det nordiska samlarbetet iakttar stor försiktighet med utgifterna. Lika viktigt är det att Nordiska rådet gör de omprioriteringar som situationen kräver. Den förr ofta prövade modellen att på nordisk väg ta fram förslag om resurser som man på hemmaplan fått avslag på bör en gång för alla avskrivas. Det kräver det trängda budgetläget i alla nordiska länder. Samtidigt är detta inget hinder för att vi vidareutvecklar det nordiska samlarbetet på andra områden med gemensamma nordiska intressen, såsom miljöpolitik, energi och utveckling av infrastrukturen.

Utrikespolitiken var länge tabu i Nordiska rådets verksamhet men har efter det att den politiska kartan i Europa ritats om förts in även i Nordiska rådet. Vid novembersessionen i fjol infördes en ny ordning, innebärande att en av utrikesministrarna lämnar en redogörelse i rådet. Därpå följer en generaldebatt. Denna ordning tillämpades också vid sessionen i Mariehamn häromveckan. Detta är givetvis i takt med tiden. Det nordiska samlarbetet är ju en del av det europeiska och det övriga internationella samlarbetet. Men vad som är viktigt är att rådet självt inte börjar plöja egna fåror på det utrikespolitiska fältet utan att man följer de linjer som regeringar och parlament slagit fast.

I linje med Nordiska rådets orientering mot ökade kontakter med omvärlden har rådets presidium förordat en samordning av de nordiska frågorna med de europeiska i de nationella parlamenten. I Sverige har frågan följts

upp i en flerpartimotion från i vintras. Vi moderater stod inte med som under-tecknare, men vi instämmer i grundfrågan.

Däremot har jag som medlem i förvaltningsstyrelsen och som vice ordförande i Nordiska rådets svenska delegation haft svårt att förstå den administrativa gången i detta ärende, dvs. frågan om inrättandet av ett riksdagens internationella kansli, RIK.

Frågan diskuterades på talmanskonferensen i december i fjol på basis av ett förslag från riksdagsförvaltningen. Vad som beslöts vid detta tillfälle beträffande rådsdelegationens kansli har det rått delade meningar om. Något protokoll som hade kunnat vägleda oss finns inte. Därefter har frågan genom olika administrativa beslut förts vidare utan att delegationen i Nordiska rådet vid något tillfälle haft möjlighet att framlägga sina synpunkter.

Detta har kunnat ske först i samband med att delegationens anslagsäskande för någon vecka sedan lämnades in. För egen del har jag hävdad att den organisatoriska förändring som eftersträvas mycket väl kunde ha fått anstå till dess att klarhet vunnits om Sverige blir medlem av EG eller inte.

Förfaringsättet vid denna organisationsförändring, som konkret innebär att delegationens kansli upphör som egen myndighet, kan kortfattat beskrivas som ett sätt att avskaffa en statlig myndighet utan att man märker det.

Det sätt på vilket man gått till väga skiljer sig markant från vad som gällt i andra liknande fall, där denna kammare har kunnat ta ställning till ett på vedertaget sätt utarbetat förslag. Det inträffade ökar dess värre inte riksdagens anseende som arbetsgivare och arbetsplats.

Delegationen har, som sagt, funnit detta anmärkningsvärt. Vi hoppas nu att vi skall kunna hitta den rätta samverkansformen, så att Nordiska rådets arbete kan fortsätta i den positiva anda som vi alla hoppas på.

Anf. 83 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Det sägs att Norden och Nordiska rådet är de mest disparata organen på detta jordklot. Men det kan också påstås att de är de mest sammanhållna och mest harmoniska organen i vår del av världen. För den skull saknas inte problem. Därför behöver det nordiska samarbetet förnyas och utvecklas. Det behöver också förenklas, framför allt med tanke på människorna i det praktiska vardagslivet.

Inför EES-förhandlingarna och förberedelserna för Sveriges ansökan om medlemskap i EG har det från vissa håll uttryckts pessimism om det nordiska samarbetets framtid. För att kunna få en bättre bild av vad som förändrat den politiska bilden i Europa har nya samarbetsformer krävts också för Norden. På Nordiska rådets uppmaning lät statsministrarna företa en s.k. nyvärdering av det nordiska samarbetet. Det kunde konstateras att det fanns goda förutsättningar för ett fortsatt omfattande nordiskt samarbete, om än i något förändrat skick.

Vad som nu gäller är att vi har ett par sessioner i stället för bara en. Det har här tidigare sagts att rådet fått ökad budgetmakt. Detta innebär att vi beslutar om innehållet inom de av ministerrådet givna ramarna. Det har också poängterats att utrikes- och säkerhetspolitiska frågor inte längre är tabu.

Det faktum att regeringarna fortsättningsvis också ingår i rådet tycker jag

borgar för att Nordiska rådet behåller sin unika ställning som samarbetsorgan för fem länder och tre självstyrande områdens regeringar och parlament.

Parlamentarikerna å sin sida har i princip sagt sig vara eniga och instämma i statsministrarnas förslag till prioritering på vissa samarbetsområden. Dessa omfattar de flesta av de traditionella samarbetsfrågorna. Positivt är också att utvecklingen av infrastruktur, samarbete om energi- och resursfrågor samt regionalt samarbete särskilt framhålls. Det är nämligen genom samarbete på dessa områden som Norden kan förstärkas och förbättra sin ställning som en slagkraftig och expansiv region i Europa.

Herr talman! Medlemmar från fem av riksdagens partier lade i vintras fram en motion som syftade till att förstärka det parlamentariska samarbetet i nordiska frågor och därigenom motverka risken för ett demokratiskt underskott i och med att större europeiska samarbetsforum uppstår.

Nu säger utrikesutskottet att man delar motionärernas syn på behovet av att det parlamentariska samarbetet effektiviseras i takt med att regeringarnas nordiska samarbete reformeras. I sina slutsatser landar man i utrikesutskottet ändå på ett ställningstagande som innebär att man inte tillstyrker motionen. I stället nöjer man sig med ett förhållandevis försiktigt uttalande.

Debatten här handlar självfallet om den redogörelse som vi har fått när det gäller Nordiska rådets verksamhet fram t.o.m. sessionen i mars i år. Jag vill ändå beröra ett par frågor som har haft stor tyngd och som återkom också vid vårt senaste möte i Mariehamn. För det första gäller det miljö- och säkerhetsfrågor. För det andra gäller det sysselsättningen.

På grund av de många atomavfallsprodukter som finns i våra nordområden och de omfattande industriutsläppen, inte minst från det ryska landet och från Kolahalvön, har miljöhoten ökat enormt inom Nordkalotten och Barentshavsområdena. Där har ledamoten av Nordiska rådet, Hugo Bergdahl, vid flera tillfällen aktualiserat att det behövs stora kraftinsatser för att få hejd på den väldiga miljöförstöring som pågår i det norra området. Miljöutskottet i Nordiska rådet har för övrigt, vilket utrikesutskottet citerar, sagt att man med skärpa måste ta itu med åtgärder som främjar atomsäkerheten i nordområdena, bl.a. genom bindande internationella avtal om atomsäkerhet och om hantering av avfall från civil och militär verksamhet. Man har också uttalat sig för att det här måste ske mycket snabbt.

Den andra frågan som jag kort ville beröra är den plåga som Norden känner av när vi för närvarande har en oacceptabelt hög arbetslöshet. Därför är det både angeläget och naturligt att Nordens politiker tillsammans diskuterar vad som går att göra.

Situationen är ju den att den våg av arbetslöshet som har sköljt in över europeiska länder också har nått fram till det nordiska området. Den höga arbetslöshet som tog fart 1990 i Sverige har fortsatt att stiga till för oss oacceptabelt höga nivåer. Utvecklingen i Norge och på Island är liknande. Danmark som under lång tid har brottats med hög arbetslöshet har en relativt sett oförändrad situation, medan Finland drabbats hårdast med en öppen arbetslöshet kring 20 %.

I statsministrarnas uttalande i Mariehamn pekar man på några vitala områden som är en förutsättning för hög sysselsättning och därmed för fortsatt välfärd. Det ekonomiska utskottet lyckades komma fram till en enad stånd-

punkt angående medlemsförslagen om åtgärder mot arbetslöshet. Alla partigrupper i ekonomiska utskottet var eniga om behovet av ökade satsningar på forskning, utveckling och utbildning. Utskottet underströk också de nordiska ländernas beroende av internationell handel, och att det därför är väsentligt att regeringarna medverkar till positiva resultat i GATT-förhandlingarna.

Jan Fransson, som tidigare talade här, hade några kritiska synpunkter. Han menar att det under en tioårsperiod inte har tagits några initiativ från svensk sida. Det var rejäla svingar han riktade mot socialdemokratiska ministrar och statsråd samt även mot regeringsmedlemmar av annan kulör. På den punkten vill jag ändå mena att det har skett något, men att både rådet och statsministrarna i fullt samförstånd med samlagsministrarna säger att man nu måste ta till väldiga krafttag för att reda upp den svåra situation där miljontals människor i Norden är utan arbete.

Rent principiellt hade Jan Fransson synpunkter som det är lätt att instämma i, nämligen faran av den väldiga passivisering som äger rum då människor går utan arbete. Men att antyda att det inte skulle göras insatser nationellt och nordiskt för att ta itu med arbetslösheten menar jag ändå är en överdrift. Låt oss, Jan Fransson, ta gemensamma tag för att komma till rätta med problemen. På den punkten gör jag tolkningen att det finns en god samsämmighet.

Till sist de svårigheter som råder för människor med vardagsnära dagliga problem. Förr ministern och parlamentarikern Nils G. Åsling har gjort en snabbutredning som har redovisat en rad kvarstående hinder för medborgare och nordbor när det gäller möjligheten att resa, uppehålla sig och jobba i olika delar av Norden. Dessa hinder bör snarast undanröjas eftersom de motverkar den strävan till friare samfärdsel mellan de nordiska folken som faktiskt var ett utredningsmål redan för 40 år sedan.

Sysselsättningspolitiken är naturligtvis i första hand en nationell angelägenhet, men den står för den skull enligt min mening inte i strid med gemensamma nordiska tag för att komma till rätta med bristen på jobb. Insatser på kommunikationsområdet, bättre energiutnyttjande, gemensamma utbildningsinsatser och insatser för miljön kan tjäna de syftena.

Herr talman! Jag ser fram emot den debatt som kommer att hållas i denna sal i mars nästa år, då man framför allt kommer att ta itu med insatserna för att göra det möjligt att trygga jobben och därmed välfärden på sikt, både i Sverige och i Norden.

Anf. 84 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att Elver Jonsson avsiktligt missförstod mig när han sade att jag påstår att det inte har tagits några initiativ under de senaste tio åren, inte sedan samlagsavtalet. Jag menar, precis på samma sätt som Elver Jonsson, att den arbetslöshet som börjat skölja över oss i sådana tal att man kan prata om massarbetslöshet är något som har skett de senaste åren. Det var naturligtvis det jag avsåg. Det är märkligt att inte den svenska regeringen är mer aktiv när arbetslösheten månad för månad seglar upp till höjder som vi aldrig har kunnat drömma om, inte någon av oss.

Om den ansvarige svenske arbetsmarknadsministern hade haft någonting

positivt att redovisa när det gäller den egna aktiviteten utgår jag ifrån att han av rent politiska skäl hade tagit tillfället i akt att ge oss en redovisning på Nordiska rådets senaste session för två veckor sedan. Det fanns ingenting i det anförandet som antydde att han över huvud taget hade läst vad som står i artiklarna 9 och 10 i det här samarbetsavtalet.

Elver Jonsson och jag är helt överens om, och det var just det jag avslutade mitt anförande med, att det krävs gemensamma tag, kanske inte bara i vårt land. Vi skall också utnyttja möjligheten att i det nordiska samarbetet klart visa att vi är beredda att vidta konkreta gemensamma åtgärder och ge ett besked till de nordiska folken om att den här frågan står överst på dagordningen.

Anf. 85 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag håller med om att Jan Fransson hade en snygg avslutning och ändå kom ned på fötter. Men han förrrade sig in i några påståenden som jag tror det är rimligt att påpeka. När Jan Fransson säger att jag har missupfattat honom något är det nog inte så. Jag har följt hans anförande ord för ord, eftersom det så väl stämmer överens med det han sade i Mariehamn. Där står att inga initiativ har tagits av dem som är närmast ansvariga för genomförandet av det samarbetsavtal som undertecknades 1983 om en gemensam arbetsmarknad. Min poäng var att det var en stor överdrift att säga detta. Jag tycker möjligen att det var något orättvist mot hans socialdemokratiska statsråd, som under åren har gjort en och annan insats här.

Det är riktigt att arbetslösheten har skjutit fart de senare åren. Från 1990 fram till nu har det varit en stigande kurva. Det erkännandet skall väl ändå ges Jan Fransson att han klädsamt säger att det inte finns några enkla lösningar. Det är riktigt. Men det är otvetydigt så att arbetsmarknadsministern från Sverige i debatten – om han hade läst de artiklar som Jan Fransson talade om vet jag inte – redovisade den mycket stora insats som Sveriges riksdag, på regeringens förslag, har beslutat om, och där nya åtgärder är på gång. Det är den största insatsen i modern tid. Det hindrar inte att vi ändå får fortsätta med förnyade ansträngningar.

Anf. 86 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är inte särskilt fruktbart att Elver Jonsson och jag fortsätter den här diskussionen. Jag är klart medveten om de möjligheter jag som ledamot har att begära en redovisning från den ansvarige arbetsmarknadsministern. Jag är naturligtvis besviken över att han inte finns här i kammaren när vi diskuterar det nordiska samarbetet. Det var fler än jag som inte var särskilt imponerade av arbetsmarknadsministerns anförande på den senaste sessionen.

Anf. 87 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Det är väl ändå litet för mycket begärt av Jan Fransson att arbetsmarknadsministern skulle vara här i kammaren när vi diskuterar nordiska frågor. Arbetsmarknadsfrågorna är oerhört väsentliga, det är vi alla överens om. De åtgärder som har föreslagits av arbetsmarknadsministern är,

precis som Elver Jonsson sade, de mest kraftfulla i modern tid. Att tala om ointresse därför att arbetsmaknadsministern inte är här är ganska övermaga.

Herr talman! Jag vill fortsätta med att kommentera Nordiska rådets arbete, som under de senaste åren präglats av en strävan att stärka den europeiska dimensionen i det nordiska samarbetet. Denna strävan motiveras särskilt av EES-avtalet samt de nordiska ländernas förhållande till EG, de politiska omvälvningarna i Östeuropa och de baltiska staternas självständighet.

Som ett resultat av den arbetsgrupp som statsministrarna tillsatte 1991 har bl.a. vissa förändringar gjorts i Helsingforsavtalet från 1962. De ändringarna syftar till att stärka det nordiska samarbetet på områden som är av genuint gemensamt nordiskt intresse samt att bygga ut det politiska samarbetet avseende europeiska och regionala samarbetsfrågor, för att därigenom underlätta ländernas deltagande i det kommande EES- och EG-samarbetet.

Nytt i Helsingforsavtalet är att det särskilt markeras att länderna bör rådgöra med varandra i frågor av gemensamt intresse som behandlas i europeiska och andra internationella organisationer. Vidare understryks vikten av att regeringarna tillvaratar gemensamma nordiska intressen i europeiskt och annat internationellt samarbete.

Genuina nordiska samsamarbetsområden är bl.a. kultur, utbildning och forskning, vilket också betonats i statsministergruppens rapport och i ministerrådsförslaget om planerna på en nyvärdering av det framtida nordiska kultursamarbetet. Kulturutskottet har sedan sessionen i Oslo arbetat intensivt med att ta fram prioriteringar inom kultur-, forsknings- och utbildningsområdena och haft täta kontakter med Ministerrådet, eftersom kulturen nu tillförs ökade resurser. Samtliga prioriterade områden, t.ex. Kulturfonden, barn och ungdom, medie- och språksamarbete, har alla ett och samma mål, nämligen att stärka den nordiska samhörigheten och identiteten i såväl Norden som Europa.

Vi menar att den kulturella mångfalden i Europa inte är ett hot utan en möjlighet, men för att kunna möta denna utmaning måste den nordiska kulturen och den nordiska identiteten stärkas – inte minst viktigt i dessa tider av arbetslöshet. Intressant att notera är att även EG börjat visa stort intresse för kulturfrågor och betonat vikten av att bevara små kulturer och språk. I den pågående europeiska integrationsprocessen blir koncentrationen på egen identitet och kultur allt viktigare. Det är ett av flera skäl för de nordiska länderna att gemensamt försöka bevara och intensifiera det nordiska kultursamarbetet.

Låt mig här beröra ett av de prioriterade områdena, nämligen mediasamarbetet. Grundvalen för nordiskt samarbete är ömsesidig språkförståelse och insikt i grannländernas förhållanden. Här spelar massmedierna, inte minst televisionen, en stor roll. Det är i dag alltför få hushåll som kan nås av nordisk grannlands-TV. Nyligen presenterades en studie av möjligheten att etablera en gemensam satellitdistriberad TV-kanal. Den föreslagna kanalen skall enligt studien ha ett brett utbud av program och därmed kunna hävda sig i konkurrensen med annat TV-utbud. Låt oss hoppas att det kommer ut något positivt av detta.

Låt mig också beröra en annan aspekt, där styrkan i den egna kulturella identiteten och kunskapen om andras kulturer spelar en stor roll, nämligen

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

Nordiskt samarbete

främlingsfientligheten. Nordiska rådet har vid ett antal tillfällen diskuterat främlingsfientlighet och rasism. Vid den nyligen avslutade sessionen i Mariehamn antogs också en rekommendation om en nordisk kampanj mot främlingsfientlighet. Kampanjen, som i första hand är riktad till ungdomar, skall genomföras i samarbete med Nordiska ministerrådet, Nordiska rådet, Föreningarna Norden och de nordiska ungdomsorganisationerna. En arbetsgrupp har redan tillsatts, och förhoppningen är att en kampanjplan skall kunna presenteras den 15 februari 1994 och kampanjen inledas hösten 1994.

Till stor del har främlingsfientligheten sina rötter i fruktan för det vi inte känner. Kulturen, kultursamarbetet och ökad kunskap om den egna och andras kulturer bidrar till ökad tolerans och är därmed också det viktigaste verktyget för att bekämpa främlingsfientligheten. Det handlar om vår demokrati, och vår demokrati handlar till syvende och sist om vår överlevnad.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag beröra ett helt annat område. Vid Nordiska rådets session i Mariehamn inbjöd mark- och planminister Görel Thurdin samtliga kvinnliga statsråd i de nordiska länderna till samarbete inför FN:s befolkningskonferens i Kairo 1994, kvinnokonferensen i Peking 1995, det sociala högnivåmötet i Köpenhamn 1995 och konferensen om bösättningsfrågor i Istanbul 1996. Resultatet skulle kunna utgöra ett bidrag till det nordiska kvinnoforum som skall äga rum i Åbo nästa höst. Detta är en tanke väl värd ett stöd från Nordiska rådets och från nationell sida, i syfte att skapa respekt för ställningstaganden utifrån kvinnliga värderingar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkande UU6.

Anf. 88 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är möjligt, herr talman, att Marianne Andersson har rätt när hon säger att det är för mycket begärt att arbetsmarknadsministern skall finnas här när vi diskuterar det nordiska samarbetet. Jag har noterat att den nordiska arbetsmarknadsministern nu har kommit till kammaren. Det är positivt.

Jag hoppas att Marianne Andersson håller med mig om att man kan begära av den svenska arbetsmarknadsministern att han, när han kommer till Nordiska rådet, är medveten om att han är på Nordiska rådets session och har ansvaret för de arbetsmarknadspolitiska frågorna. Det är bara att studera hans anförande: Vad fanns det för initiativ redovisade för att motarbeta arbetslösheten? Det är bara att titta i protokollet.

Anf. 89 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag lyssnade på Börje Hörnlunds anförande i Mariehamn. Jag har det inte framför mig nu, och jag kan inte erinra mig precis vad han sade. Men jag minns att han redovisade de mycket kraftfulla satsningar som görs från svensk sida när det gäller att bekämpa arbetslösheten. Självklart är det ett arbetsmarknadsområde där naturligtvis mer kan göras. Viljan vet jag att arbetsmarknadsministern, och vi alla, har. Det är viktigt att samarbeta inom detta område.

Anf. 90 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! I artikel 10 i samarbetsavtalet står det att Nordiska ministerrådet (arbetsmarknadsministrarna) regelbundet skall samråda med arbets-

marknadens parter om frågor rörande arbetsmarknad och sysselsättning i Norden.

Med tanke på den våldsamma ökningen av arbetslösheten hade jag i varje fall förväntat mig att arbetsmarknadsministern, med utgångspunkt i artikel 10, hade haft någonting att redovisa. Det hade han inte, Marianne Andersson.

Anf. 91 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Det vi i dag skall ta ställning till är inget anslagsäskande, utan här ges riksdagen endast möjligheter att anlägga synpunkter på Nordiska rådets svenska delegations berättelse om verksamheten under tiden mars 1992 – mars 1993. Jag vill ändå passa på att påpeka att eftersom de nordiska länderna redan har överenskommit om en budget på sammanlagt 250 miljoner kronor för 1993, har riksdagen inga reella möjligheter att påverka anslaget. Riksdagen blir i stort sett bara ett transportkompani för att effektuera anslagsäskandena. Det förhållandet borde inte riksdagen acceptera.

Herr talman! Vi anser att kostnaderna för Nordiska ministerrådet är orimligt stora och att de kraftigt bör begränsas. Vi anser att Nordiska rådets verksamhet och arbetsformer är förlegade och ineffektiva. Vi föreslår att regeringen tar initiativ till att en utredning skyndsamt tillsätts, med målet att dels analysera nya arbetsformer för det nordiska samarbetet till en väsentligt lägre kostnad än de nuvarande och med väsentligt reducerad byråkrati, dels analysera vilka verksamheter som är väsentliga i ett nordiskt samarbete och vilka verksamhetsområden som är lämpade för nordiskt samarbete utanför Nordiska rådets ram.

Nordiska rådet har med tiden utvecklats till en otymplig byråkrati med ett stort antal parlamentariker utan verkligt inflytande. Antalet parlamentariker i Nordiska rådet bör kraftigt reduceras, anser vi. Parlamentarikernas möjligheter att fatta bindande beslut bör också analyseras. Kanske ett enda nordiskt centralt sekretariat borde inrättas? Behövs en särskild tidskrift för att täcka de nordiska ländernas informationsbehov?

Ja, herr talman, frågorna är många. Kanske en utredning skulle kunna ge svaren.

Vi anser att Nordiska rådet har blivit en organisation med ett enormt mångsyssleri. Verksamheten behöver förändras. Prioriteringar måste ske. Nordiska rådets verksamhet bör främst ta fasta på frågor av gemensamt nordiskt intresse och där ett gemensamt nordiskt agerande kan ge tyngd åt nordiska krav och behov i ett europeiskt samarbete.

Man bör ta fram olika modeller för hur Nordiska rådets arbete och beslut skall följas upp i de olika parlamenten och regeringarna. Om Nordiska rådet inte bara skall bli en tungadministrerad byråkratisk nordisk diskussionsklubb, måste man finna en modell där rådets arbete och beslut får en starkare ställning än i dag. I annat fall bör det nordiska samarbetet drivas vidare i andra former än inom Nordiska rådet. Även detta bör återspeglas i en utredning av det framtida nordiska samarbetet.

De svenska miljöinsatserna i Nordens närområden måste inriktas på att maximera miljöförbättringen per investerad krona. Det innebär att svensk miljö kan förbättras genom att investeringar görs i ökad omfattning i re-

ningsverk och anläggningar i exempelvis Baltikum. De nordiska länderna bör, i syfte att bl.a. uppnå högre effektivitet och samverkansfördelar, träffa en överenskommelse om att utse var sitt land i Östersjöområdet till prioriterat projektland.

Herr talman! Jag vill till sist yrka bifall till vår motion om en utredning av det framtida nordiska samarbetet. Jag yrkar samtidigt avslag på utskottets hemställan enligt p. 4.

Anf. 92 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara erinra om vad utskottet skriver när det gäller förslaget – som vi även diskuterade förra året, Lars Moquist – om att utse ett nordiskt fadderland för vart och ett av de baltiska länderna. Dessa fadderländer skall naturligtvis särskilt beakta miljöförstöringen i de olika baltiska länderna. Vi tror inte att detta kan stärka samarbetet. Det sker redan nu mycket intensivt samarbete mellan de nordiska länderna och inom den europeiska unionen för att förbättra miljösituationen i Baltikum. Jag håller med om att den är anmärkningsvärd och prekär. Men det försiggår redan ett nära och väldigt intensivt samarbete.

Som jag sade tror jag inte att förslaget skulle stärka det samarbetet. Jag tror att det är bättre om man kan ha en gemensam syn på de baltiska länderna.

Sverige har ett alldeles särskilt och påtagligt ansvar för arbetena vid Ignalinerverket i Litauen, och det vet Lars Moquist. Så jag kan inte riktigt förstå upprepandet av detta krav.

Anf. 93 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Det är riktigt, Inger Koch, att det sker ett utvidgat nordiskt samarbete, och det är vi naturligtvis för. Sedan har vi velat ta upp frågan om detta kunde vara en lämplig väg att gå fram, dvs. att ett land sköter ett annat mottagarland. Det är möjligt att det finns faktorer som pekar emot det förslaget, men jag tycker att det är värt att pröva. Då skulle ett land ta hand om all infrastruktur, alla miljöåtgärder och valutafrågor. Valutafrågorna är kanske litet överspelade när det gäller Baltikum, eftersom man redan nu har en valuta som fungerar rätt hyggligt. Jag vidhåller ändå att detta är en väg som man borde fundera över inom de nordiska länderna. Frågan om att införa denna variant med ett givarland och ett mottagarland har nog över huvud taget inte tagits upp i Nordiska rådet.

Anf. 94 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Det är fråga om så stora pengar när det gäller miljöåtgärder i de baltiska staterna att inget land kan klara de omfattande insatser som behövs. Det är absolut nödvändigt med ett samarbete. Inte ens Norden kan klara detta. Det behövs ett samarbete inom hela världssamfundet för att man skall kunna förbättra den svåra miljösituationen.

Anf. 95 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill bara avsluta med att säga att vi självfallet är med på att man skall ha ett samarbete även utöver gränserna. Men man kan ändå pröva den här modellen inom ramen för ett utvidgat nordiskt samarbete.

Herr talman! Jag beklagar att jag på grund av ett alltför långt sammanträde i Utrikesnämnden inte har kunnat vara närvarande under den första delen av debatten. Men via uppställda TV-apparater hörde jag hur Jan Fransson gick på, och det fick mig att omedelbart komma hit för att ta den debatten. Jag tycker nämligen att flera av inläggen här har varit ganska förklarade versioner av verkligheten.

Man diskuterar dessa frågor som om den stora allmänheten inte vet om att Nordiska rådet disponerar en budget om 650 miljoner s.k. starka danska kronor. Men det är naturligtvis inte hela bilden. Ibland resonerar man som om det bara var att ta av dessa pengar för att lösa miljöproblemen och dessutom sysselsättningen i hela norra Europa. Det får ju finnas något sinne för proportioner och någon måtta på anspråken.

Det stora och viktiga är det informella samarbetet, som är möjligt att driva i ett nordiskt sammanhang för att den vägen utöva tryck också på andra länder i vår närhet. Det är precis detta som statsministrarnas diskussion i Mariehamn handlade om, nämligen hur de nordiska länderna tillsammans kan stärka den europeiska sysselsättningens utveckling i samarbete med övriga EG-EFTA-länder. Detta är bakgrunden till det uttalande om sysselsättningen som gjordes av statsministrarna i Mariehamn den 8 november. Jag skall inte återge hela det uttalandet, utan jag skall endast nämna några rubriker.

En rubrik lyder Utvidgad och fri handel.

En annan rubrik lyder Sunda offentliga finanser för lägre räntor – där finns ingenting om konsumtionsstimulans, Jan Fransson.

En ytterligare rubrik lyder Strukturella reformer för fler och nya jobb. Under denna rubrik behandlas små och medelstora företag, den aktiva arbetsmarknadspolitiken, de arbetssökandes position på arbetsmarknaden, vilken bör stärkas, kompetensutvecklingen genom utbildning och omskolning. Detta avsnitt har överlämnats direkt från statsministrarna till Finansministerrådet inom Nordiska rådet för att behandlas med sikte på sessionen i Stockholm i början av mars. I detta uppdrag ligger också samråd med de fackliga organisationerna i Norden.

Det är alltså inte så, att vi på regeringssidan isolerar oss från världen i övrigt, som Jan Fransson antydde i sin retorik.

Statsministrarna diskuterade även stabila valutakurser, som var en annan huvudrubrik.

Avsikten med detta gemensamma nordiska grepp är alltså att föra frågorna vidare i det europeiska sammanhanget. Nästa möte med det europeiska rådet i Bryssel i december är naturligtvis det första målet när det gäller att vidarebefordra dessa uppfattningar.

Det förhåller sig på samma sätt i fråga om miljön. Anspråken och behoven i vår omvärld är enorma. Det är fullt klart att dessa inte ryms inom några nordiska budgetar. Det skall man säga klart och tydligt, vilket jag har gjort. Jag sade det till t.ex. miljöutskottet i somras då man kom med anspråk på 600 miljoner hit och ett ytterligare antal miljoner dit. Miljöutskottet talar om en helt annan form av nordisk samverkan. Man vill använda det nordiska samarbetet för att mobilisera resurser som sedan skall användas gemensamt.

Det tycker jag är bra. Därför har jag tagit initiativ till – och det gjorde jag före diskussionen med miljöutskottet – att Miljöministerrådet skall arbeta fram ett förslag, där man föreslår att man i alla de nordiska länderna parallellt tar ut avgifter som är positiva från miljösynpunkt på t.ex. miljöbelastande energiråvaror. Dessa pengar skall sedan samlas ihop för att ge en synergieffekt genom att man gemensamt ser till att dessa medel inriktas på de stora problemen i vår omvärld, alltifrån Barentsregionen till Kolahalvön, Sankt Petersburgs-området och Sosnovyj Bor, Sillamäedammen i Estland, energisystemen i de baltiska republikerna och till Litauen och kärnkraftverket Ignalina. Det var bara några exempel. Hela Östersjön med de 140 miljarder kronor som enligt Helcomrapporterna krävs är ytterligare ett exempel. Diskussionen gäller alltså de hundratals miljarder kronor som skall mobiliseras. Då tycker jag att man skall tala om det och inte på hemmaplan försöka att slinka undan och säga: Nej, vi är inte beredda att ställa upp på sådana här insatser.

Detta är inte bara en uppgift för miljöministrarna i Norden. Vi är ense om tagen, och vi kommer att diskutera frågan på ett sammanträde med finansministrarna i Köpenhamn den 7 december. Därefter fullföljer vi ett förslag. Statsministrarna måste hjälpa till att få fram ett realistiskt sätt att hantera de enorma behov som finns i vår omvärld. Eftersom detta över huvud taget inte har nämnts i debatten tyckte jag att det fanns utrymme att i alla fall informera om detta.

Det är naturligtvis fritt fram för alla er parlamentariker att nu i januari visa att ni ställer upp på detta, så att någonting blir gjort för att hantera alla dessa stora problem i norra Europa. Jag har tidigare utmanat Miljøudvalget. Nu utmanar jag den svenska riksdagen att ställa upp på detta. Det handlar alltså om gemensamma förslag från alla nordiska länder för att finansiera de enorma insatser som krävs för att hantera problemen på t.ex. miljöområdet, kärnsäkerhetsområdet, sysselsättningsområdet etc.

Jan Fransson talade om situationen i Danmark, där man har en socialdemokratiskt ledd regering och en arbetslöshet på ca 12 %. Det har inte heller där varit möjligt att med snabba klipp hantera den situationen. Det borde i annat fall ha gjorts vid det här laget. Danmark har ändå en arbetslöshet som ligger 50 % högre än vår. Jag vet inte om exemplet Danmark ingick som en del i Jan Franssons i övrigt innehållslösa retorik.

Lars Moquist tog upp frågan om otymplig byråkrati. Min erfarenhet från det nordiska samarbetet är att det är ett av de mer välfungerande internationella samarbeten som över huvud taget finns. Vid det här laget har jag under ganska många år studerat det både från insidan och från utsidan. Naturligtvis finns det alltid möjligheter att omdirigera resurser. Det är just vad statsministrarna med sitt initiativ har varit ute efter, och det är precis det arbete som nu pågår. Vartenda projekt granskas, för att de därefter skall kunna få en ännu effektivare organisation.

Observera det som litet lättvindigt bara brukar svepas över, att människor uppskattar det nordiska samarbetet. Varför? Jo, det bygger nämligen på konsensusprincipen, att vi skall vara överens. Det innebär emellertid inte att det är det mest effektiva. Det går inte fortast på det sättet. Diktaturer är naturligtvis i det avseendet överlägsna. Men vi har ändå valt en förankrande

konsensusprincip för att kunna genomföra stabila reformer i det nordiska samarbetet, vilket vi också har gjort. Människorna uppskattar det. Jag tycker att det är ett ganska gott betyg, även om det inte alltid brukar inrymmas under rubriken effektivitet. Men demokratiskt effektivt är det uppenbarligen, eftersom människor uppskattar det.

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

Nordiskt samarbete

Anf. 97 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Olof Johansson tog upp det som jag sade om Danmark. Om Olof Johansson verkligen hade varit här och hört vad jag sade, när jag använde bilderna från Danmark, hade det kanske varit lättare att få en litet mer konstruktiv debatt i frågan. Men faktum är, om jag ändå skall ge någon kommentar till den diskussionen, att jag rekommenderar Olof Johansson att ta del av de initiativ som har tagits under den korta tid som Danmark har haft en socialdemokratisk regering. Under hela 80-talet var det ju en annan regering, eller hur? Men även den tog intressanta initiativ. Jag menar att vi kanske har litet grand att lära av danskarna.

Det ekonomiska utskottet i Nordiska rådet har varit ansvarigt för de medlemsförslag om sysselsättningen som diskuterades vid den senaste sessionen. Eftersom jag har deltagit både i en arbetsgrupp och i utskottet vill jag bara upplysa Olof Johansson om att vi inte har haft något slags budgetperspektiv på den frågan. Det är precis så som Olof Johansson säger, att Nordiska rådet inte bara är en budgetapparat. Det handlar också om ett informellt samarbete. Att det kan utvecklas till gemensamma nordiska initiativ är naturligtvis också värdefullt. Det var det perspektiv som vi hade.

Det är riktigt att statsministrarna gjorde ett uttalande i samband med sessionen på Åland. Om vi skall vara ärliga innehöll det knappast något konkret. Men jag vill försöka att ha en positiv syn, eftersom initiativkraft ändå visades.

Vi blir nu informerade om att frågan om sysselsättningen har lämnats över till olika ansvariga inom regeringen. Vi ser naturligtvis fram emot vad detta kan resultera i inför nästa års session. Men jag vill ändå fråga Olof Johansson: Är detta det enda initiativ som har tagits eller planeras för att verkligen se till att vi vid nästa session kan föra en ordentlig generaldebatt om sysselsättningen och om möjligt komma fram till konkreta åtgärder? I utskottet var vi i alla fall medvetna om att tiden var knapp. Därför utgår jag från att man har tagit ytterligare initiativ utöver ett skriftligt uttalande från statsministrarna till finansministrarna och vad det nu var.

Anf. 98 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att gå i polemik med miljöministern om Nordiska rådets arbetsformer. Det vi ville ha var en allsidig utredning och att vi skulle bli överens om tagen i Nordiska rådet.

Olof Johanssons utmaning när det gäller miljösatningar tycker jag rimmar litet illa med den inriktning som anges i utskottsbetänkandet, där man bl.a. redovisar utskottets arbete enligt följande: Kulturutskottets arbete har präglats av statsministergruppens rapport och planerna på en nyvärdering av det framtida nordiska kultursamarbetet. Enligt de framlagda förslagen skall kulturbudgeten få en 25-procentig ökning 1994 och utgöra 50 % av den nor-

diska budgeten 1996. Utskottets internationella verksamhet har fortsatt inom de under år 1991 tillsatta arbetsgrupperna för relationer till EG-parlamentet.

Man tar här upp en del frågor om kultur- och utbildningsinsatser, forskningsområdet samt förslag om nya riktlinjer för Forskningspolitiska rådet och klarare profilering av den nordiska dimensionen i läroplanen när det gäller hushållsundervisning i de baltiska länderna. Personligen är jag mycket mer positiv till Olof Johanssons prioritering, dvs. av miljön.

I utrikesutskottet har vi för någon månad sedan bl.a. blivit varse ett problem som kanske är ett litet problem, nämligen Atomsjön i Sillamäe. Problemet omfattar naturligtvis hela Östersjöområdet och inte minst Östersjön.

Miljöministern påpekade att resursbehovet för Östersjön enligt Helcom skulle ligga på 140 miljarder kronor. Det är väsentligt att inte splittra upp resurserna på en rad andra områden. Det uppstår en konfliktsituation mellan Olof Johanssons utmaning till de nordiska länderna och riksdagen att satsa på miljön och Nordiska rådets inriktning som i ganska stor utsträckning handlar om kultur.

Anf. 99 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Låt mig ta upp det senare först och bara kommentera det med den anmärkningen att den omprioritering som statsministrarna tog initiativ till ligger inom ramen för den nordiska budgeten om 650 miljoner kronor. Vad jag talade om gällde att vidga möjligheterna till samordnade aktioner från de nordiska länderna, och då måste man gå fram utanför den nordiska budgeten och komma överens om hur man parallellt i de olika nordiska länderna skall finansiera gemensamma insatser. Syftet skall naturligtvis vara dels att öka volymerna, dels att uppnå synergieffekter, dvs. att man blir effektivare tillsammans än man är var för sig.

Det förekommer ett informellt samarbete, och det är inte så att man gör saker och ting helt ovetande om varandras insatser. Om de nordiska länderna tillsammans bara på miljöområdet satsar i storleksordningen en miljard kronor i de tre baltiska republikerna, krävs det samordning för att insatserna skall bli så effektiva som möjligt, för att de skall angripa rätt problem och ge verkligt långsiktiga effekter. Det är detta problem som vi har tagit upp, inte minst mot bakgrund av de jättelika insatser som krävs när det gäller t.ex. energisystem, omhändertagande av avfall i olika tappningar och kärnsäkerhet.

Kärnsäkerheten är, som alla vet, aktuell på många olika nivåer i världen. Där har G 7, G 24 och en rad finansiella institut, senast Nuclear Safety Account inom Europeiska utvecklingsbanken, medverkat för att försöka få litet ordning på de satsningar som görs i hela Östeuropa. Sverige gör mest i Norden på det här området, och vi kommer naturligtvis att fortsätta att arbeta oförtrutet och bilateralt med detta.

Jag hoppas t.ex. att vi när president Brazauskas kommer hit denna vecka skall diskutera de konkreta åtgärder från Litauen självt som krävs i form av avtal, beslut från myndigheter och anslutning till internationella konventioner för att vi skall kunna göra konkreta insatser i t.ex. Ignalina-reaktorn, utan att för den skull stå för hela ansvaret om olyckan skulle vara framme.

Det arbetet fortsätter självfallet, men vi vill höja dess nivå ytterligare ett steg genom ett förbättrat och mera ambitiöst nordiskt samarbete.

Jag skall inte gå vidare på temat det danska och det svenska. Jag vill bara helt kort konstatera att Danmark inte med några snabba klipp har lyckats att sänka sin arbetslöshet. Det är ett större och – om uttrycket tillåts – mera gemensamt problem än så. Det är därför viktigt att det europeiska arbetet med kraft fullföljs. Det som då är viktigt är naturligtvis den rekommendation som Nordiska rådet antog i Mariehamn, och i uppföljningen av det arbetet får finansministrarna en roll. Jag kan också tänka mig att arbetsmarknadsministrarna får det.

Detta pågår nu med sikte på Stockholmssessionen. I det sammanhanget kommer också en inbjudan att gå ut till de fackliga organisationerna. Det är vad som är på gång utöver finans- och statsministrarnas gemensamma och mera principiellt hållna uttalande.

Herr talman! Jag har försökt att skingra åtminstone en del av missförstånden i detta sammanhang. Jan Fransson frågade mig om andra initiativ. I Mariehamn signerades t.ex. ett utbildningsavtal, som skall läggas fram för Nordiska rådet under Stockholmssessionen. Det syftar till kompetenshöjande åtgärder, innefattande fritt tillträde för ungdomar och andra som söker sig till utbildningar i Norden. Norden skall vara en utbildningsgemenskap.

Den sortens åtgärder kan de nordiska länderna tillsammans med fördel klara inom de snäva ekonomiska ramar som är anvisade. Däremot måste den konkreta utbildningsinsatsen ligga utanför den nordiska budgeten. Vi skall där, som jag ser det, ha samma synsätt som vi har på miljöområdet, dvs. att vi skall försöka samordna insatser och få ut mera av de pengar som vi satsar. Som Elver Jonsson sade: Trots den största insatsen i modern tid i vårt eget land på arbetsmarknadspolitiken område är det självklart att vi – just därför att vi satsar så mycket – också skall samordna arbetet med de övriga nordiska länderna för att få ut det bästa möjliga av de kanske 80–90 miljarder som anslås på helårsbasis.

Anf. 100 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Jag tycker att miljöministern blandar bort korten i prioriteringsresonemanget. Det verkar litet egendomligt att Nordiska rådet inom ramen för de 650 miljonerna gör prioriteringar på kultursidan, vilket många kan tycka är bra, medan Olof Johansson säger att det skall vara en utmaning för riksdagen och andra parter att göra miljösatser, bl.a. för att rena Östersjön. Hur kan det komma sig att Nordiska rådet inte inom ramen för sin sedvanliga budget arbetar för att satsa på miljön? Nordiska rådets 650-miljonersbudget borde mera spegla en inriktning på miljön än på kulturen.

Olof Johansson får väl försöka klargöra hur man skall kunna satsa på kulturen samtidigt som man gör en jättesatsning på miljösidan. Jag tycker inte att dessa båda budskap går ihop.

Anf. 101 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Det är viktigt att ta fasta på att statsministerinitiativet bl.a. innefattar att vi är medvetna om det ökande europeiska samarbetet, oavsett

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

Nordiskt samarbete

om det handlar om EFTA, EES-avtalet eller ett framtida eventuellt medlemskap i EG. Det gäller då att använda det nordiska samarbetet för att prioritera det genuint nordiska, det som ingen annan kan hantera åt oss. Den nordiska kulturen är vår; alltså prioriterar statsministrarna i sitt initiativ kulturen inom ramen för den nordiska budgeten. Det är mycket tydligt.

När det sedan gäller miljön i vår omvärld är intresset litet olika beroende på geografiskt avstånd och på hur mycket man själv berörs av miljöförstöringen. Jag tycker att Lars Moquist var en utmärkt exponent för just detta tänkande. Behoven är för stora för att kunna hanteras inom ramen för den nordiska budgeten. Det gäller i stället att utnyttja det nordiska samordningsmaskineriet för att koordinera det som vi nationellt kan mobilisera utanför den nordiska budgeten. För att klara den uppgiften har statsministrarna också sagt, vilket har följts upp hela vägen, att miljön skall ha en oförändrad ställning i budgeten. Man har alltså inte föreslagit några besparingar för att finansiera de ökade kultursatsningarna.

Jag tolkar detta helt enkelt så att det arbetet skall gå vidare och vara en bas för att man skall kunna gå utanför det nordiska samarbetet och med mera informell samordning mobilisera resurser för gemensamma insatser i vår omvärld. Då krävs det naturligtvis en del bassamverkan inom ramen för det nordiska samarbetet.

Det är också min erfarenhet att detta fungerar bra. Vi har lätt att nå varandra, och vi har många gemensamma uppfattningar som vi driver via det nordiska samarbetet. Vi träffas som miljöministrar och pratar t.ex. igenom hur vi skall ställa oss i samband med de svavelförhandlingar som för närvarande pågår i Genève inom ramen för ECE, FN:s ekonomiska kommission för Europa. Det är en självklarhet för oss att vi samordnar våra nordiska intressen när vi ändå träffas på nordisk basis. Det är detta som kallas ett informellt samarbete.

Det är väl utmärkt, och det handlar inte bara om vår egen närmiljö utan om hela Europa och om hur vi skall agera i UNCED, alltså på global basis. Det är så vi skall utnyttja det nordiska samarbetet. Då får det ännu bättre effektivitet än om man ägnar sig bara åt de frågor som kan betalas inom en mycket snäv budget på 650 miljoner s.k. starka danska kronor.

Anf. 102 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill bara önska Olof Johansson lycka till i kommande lobbyverksamhet för satsningar på vår närmiljö. Att miljön är en av de viktigaste frågorna, särskilt här uppe i Norden, är vi helt överens om. Så lycka till med den lobbyverksamheten!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 25 §.)

24 § Sveriges tillträde till konventionen om förlikning och skiljedom inom ESK m.m.

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande

1993/94:UU8 Sveriges tillträde till konventionen om förlikning och skiljedom inom Europeiska säkerhetskonferensen (ESK) m.m. (prop. 1993/94:23).

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 25 §.)

25 § Tillämpning i fråga om Haiti av lagen om vissa internationella sanktioner

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU9 Tillämpning i fråga om Haiti av lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner (prop. 1993/94:34).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

UU3 Mänskliga rättigheter

Mom. 4 (kvinnans rätt till abort)

1. utskottets motivering
2. motiveringen i res. (kds)

Votering:

266 för utskottet

22 för res.

61 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 10 v, 69 m, 24 c, 24 fp, 3 kds, 16 nyd, 3 -

För res.: 3 m, 19 kds

Frånvarande: 21 s, 4 v, 8 m, 7 c, 9 fp, 4 kds, 7 nyd, 1 -

Mom. 14 (bistånd till irakiska Kurdistan)

1. utskottet
2. men. (v)

Votering:

277 för utskottet

14 för men.

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 71 m, 24 c, 25 fp, 21 kds, 17 nyd, 1 -

För men.: 12 v, 2 -

Frånvarande: 20 s, 2 v, 9 m, 7 c, 8 fp, 5 kds, 6 nyd, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU6 Nordiskt samarbete

Mom. 4 (utredning av det framtida nordiska samarbetet)

1. utskottet

2. res. (nyd)

Votering:

274 för utskottet

19 för res.

56 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 12 v, 72 m, 24 c, 25 fp, 22 kds, 3 -

För res.: 19 nyd

Frånvarande: 22 s, 2 v, 8 m, 7 c, 8 fp, 4 kds, 4 nyd, 1 -

Mom. 8 (kommunikationerna inom Barentsregionen)

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:

282 för utskottet

13 för men.

54 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 72 m, 24 c, 25 fp, 22 kds, 19 nyd, 2 -

För men.: 12 v, 1 -

Frånvarande: 20 s, 2 v, 8 m, 7 c, 8 fp, 4 kds, 4 nyd, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU8 Sveriges tillträde till konventionen om förlikning och skiljedom inom ESK m.m.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU9 Tillämpning i fråga om Haiti av lagen om vissa internationella sanktioner

Kammaren biföll utskottets hemställan.

26 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

1993/94:77 En ombildning av arbetsgivarorganisationen för det statliga området

Motionerna

med anledning av prop. 1993/94:50 Fortsatt reformering av företagsbeskattningen

1993/94:Sk5 av Ingvar Carlsson m.fl. (s)

1993/94:Sk6 av Olle Schmidt (fp)

1993/94:Sk7 av Erling Bager och Christer Lindblom (fp)

1993/94:Sk8 av Gudrun Schyman m.fl. (v)

1993/94:Sk9 av Hugo Hegeland (m)

1993/94:Sk10 av Karin Starrin (c)

1993/94:Sk11 av Roland Sundgren m.fl. (s)

1993/94:Sk12 av Ingvar Carlsson m.fl. (s)

1993/94:Sk13 av Peter Kling och Bo G Jenevall (nyd)

1993/94:Sk14 av Rune Thorén och Tage Pålsson (c)

1993/94:Sk15 av Roland Sundgren m.fl. (s)

1993/94:Sk16 av Karin Starrin (c)

med anledning av prop. 1993/94:85 Vissa skattefrågor rörande livförsäkring

1993/94:Sk17 av Lars Hedfors m.fl. (s)

1993/94:Sk18 av Peter Kling och Bo G Jenevall (nyd)

med anledning av prop. 1993/94:90 Översyn av tjänstebeskattningen, m.m.

1993/94:Sk19 av Ingvar Carlsson m.fl. (s)

1993/94:Sk20 av Lars Hedfors m.fl. (s)

1993/94:Sk21 av Gudrun Schyman m.fl. (v)

1993/94:Sk22 av Stina Gustavsson och Rosa Östh (c)

1993/94:Sk23 av Birger Andersson (c)

1993/94:Sk24 av Kjell Eldensjö och Fanny Rizell (kds)

1993/94:Sk25 av Kjell Eldensjö (kds)

1993/94:Sk26 av Peter Kling och Bo G Jenevall (nyd)

med anledning av prop. 1993/94:91 Vissa fastighetsskattefrågor, m.m.

1993/94:Sk27 av Charlotte Branting (fp)

1993/94:Sk28 av Lars Hedfors m.fl. (s)

1993/94:Sk29 av Sören Lekberg m.fl. (s)

1993/94:Sk30 av Stina Gustavsson och Birger Andersson (c)

1993/94:Sk31 av Dan Eriksson i Stockholm m.fl. (nyd)

27 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 23 november

1993/94:64 av *Gudrun Schyman* (v) till statsrådet Ulf Dinkelspiel om Sverige och EMU:

År 1997 – eller allra senast 1999 – är det tänkt att EMU:s tredje fas skall börja gälla. Då skall gemensam valuta och gemensam centralbank införas. Innan dess måste medlemsländerna enligt Maastrichtfördraget ha uppfyllt bestämda konvergenskrav vad gäller budgetunderskott, statsskuld, växelkurs, räntor och inflation. Dessutom måste länderna i förekommande fall ha ändrat sina lagar så att de nationella riksbankerna garanterat är politiskt oberoende och har prisstabilitet som huvudmål.

När dessa kriterier är uppfyllda fråntas länderna sina nationella penningväsenden. Detta sker genom beslut i unionsrådet med kvalificerad majoritet, vilket i dag skulle betyda 54 av 76 röster. Undantagna från detta beslut är Storbritannien och Danmark, som lyckats reglera undantag genom särskilda protokoll.

När utrikeshandelsministern var i Bryssel den 10 november och redogjorde för den svenska positionen beträffande Maastrichtfördraget hävdade han att det ytterst är riksdagen som självständigt fattar det avgörande beslutet om en övergång från den andra till den tredje EMU-fasen. Utrikeshandelsministern lär också ha sagt vid ett pressmöte att om det blir ett nej till detta så kommer Sverige inte med i den tredje fasen. Utrikeshandelsministerns slutsats har motsagts av EG-kommissionens Henning Christophersen, som enligt Svenska Dagbladet den 12 november hävdar att Sverige rent folkrättsligt har bundit sig för en automatisk övergång när kriterierna är uppfyllda.

Luxemburgs premiärminister Jacques Santer har enligt samma artikel uttalat att Sveriges riksdag genom att godkänna Maastrichtfördraget begränsat sin handlingsfrihet till att endast rösta ja till den tredje fasen.

För att upphäva denna begränsning krävs enligt EG-rätten ett uttryckligt och juridiskt bindande undantag. Vad som sägs muntligt i ett anförande saknar inom EG/EU praktisk betydelse.

Den valhänthet som tycks ha präglat regeringens agerande inför förhandlingarna om den ekonomiska och monetära unionen reser en mängd frågor.

Har regeringen och den socialdemokratiska oppositionen tänkt igenom konsekvenserna av att delta i den ekonomiska och monetära unionen? Vilket vetenskapligt underlag finns exempelvis för de av unionen uppställda konvergenskriterierna? Utifrån sett tycks de vara tillyxade utan närmare eftertanke. Vad blir konsekvenserna för sysselsättningen inom unionen om konvergenskraven uppfylls, om Belgien skall pressa sin statsskuld från 135 till 60 % av BNP, om Grekland skall ta ner sin inflation från 13 till 3 % och om Italien skall halvera sin statsskuld? Några sådana analyser har inte gjorts.

Vilka konsekvensanalyser kommer för Sveriges vidkommande? Hur

många miljarder i åtstramning och utgiftsminskningar innebär accepterandet av EMU:s andra fas för den svenska offentliga sektorn? Detta borde rimligtvis utredas innan Sverige säger ja till EMU.

Utrikeshandelsministerns metod att begränsa de svenska synpunkterna angående EMU till en muntlig redogörelse väcker dessutom farhågor om de övriga frågor det förhandlas om. Om de svenska särkraven kommer att manifesteras med muntliga markeringar och ensidiga deklarationer från svensk sida, kommer de att sakna praktiskt värde i den fortsatta processen. Minimum för om undantag skall kunna betecknas som undantag är att de skrivs in i ett eventuellt tillträdesfördrag och blir en del av unionens primärrätt.

Jag vill därför fråga statsrådet:

1. Innebär den svenska förhandlingspositionen några som helst bindande undantag från Maastrichtfördragets tvingande bestämmelser för ekonomin och riksbankens ställning, och därmed från den automatiska övergången till EMU:s tredje fas?
2. Vilka konsekvensanalyser har gjorts angående utfallet för svensk ekonomi om Sverige underordnas unionens konvergenskrav?
3. Syftar regeringen i medlemskapsförhandlingarna att få till stånd att undantag skrivs in i tillträdesfördraget?

1993/94:65 av Sten Andersson i Malmö (m) till statsrådet Bo Könberg om vård i livets slutskede:

Eutanasi (en god och stilla död).

Jag drar inga förhastade slutsatser

Jag vet att döden återstår

Men det skall vara sång och dans och glam på vägen dit

Värdighet

Matpaus

Böcker och vänskap

Förf: Birgitta Boucht

Ovanstående håller de flesta med om, dock med tillägget att även den sista tiden i livet skall vara värdig. Så är det tyvärr inte alltid.

Läkarvetenskapen har under 1900-talet gjort stora framsteg till fromma för mänskligheten. Tidigare obotliga sjukdomar och svåra lidanden kan nu botas och lindras tack vare en framgångsrik forskning och teknisk utveckling. Tragiskt nog har dessa framsteg ibland dessvärre inneburit ett svårt lidande för människor i livets slutskede. Människor som inte längre varit kontaktbara och som aldrig, baserat på vetenskaplig expertis, kan tänkas bli så, har fått sina liv "förlängda", detta på grund av en medicinsk teknik som förmodligen många inte önskar skall tillämpas i dessa fall.

Att sluta livet efter att kanske under lång tid ha levt "konstgjort", där värdigheten för människan som levande varelse i stort saknas, är verkligen avsaknad av värdighet!

I riksdagen har under årens lopp motioner lagts med önskemål om utredning avseende en värdig vård under livets sista dagar. Dessutom menar de

tillfrågade i olika opinionsundersökningar att "konstgjorda" livsuppehållande insatser inte är förenliga med mänsklig värdighet.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta så att människor under livets slutskede blir behandlade på ett värdigt vis?

Är statsrådet beredd att medverka till en lagstiftning där den enskilda människan får en större bestämmanderätt över vården i livets slutskede?

28 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 23 november

1993/94:193 av *Kaj Larsson* (s) till jordbruksministern om Östersjöfisk som födoämne:

I förra veckan varnades allmänheten via pressen för att äta Östersjöfisk, med bl.a. rubriker som "Ät aldrig Östersjöfisk" och "Mäns könsorgan kan missbildas". En orolig allmänhet togs på sängen av katastrofbudskapet, och det återspeglade sig i försäljningen av Östersjöfisk. Vissa affärer vägrar också att sälja fisk från Östersjön. Det är överläkare Lennart Hardell vid regionsjukhuset i Örebro som i debattartiklar varnar för PCB, ett gift som bl.a. påträffas i Östersjön. Han refererar till en amerikansk undersökning och menar t.o.m. att kvinnor som vill ha barn skall undvika att äta Östersjöfisk. Livsmedelsverket delar inte Hardells uppfattning utan anser att den är väsentligt överdriven. Läkaren Bengt-Göran Svensson, Lund, lägger i december fram en doktorsavhandling om fiskkonsumtion och påstår att fisk är nyttig mat, trots PCB och annat elände. Experterna och forskarna har tydligen olika uppfattning i denna så viktiga hälsofråga. Konsumenten frågar sig: Vem skall jag tro på? och väljer den försiktiga vägen och undviker Östersjöfisk. Detta försämrar ytterligare situationen för det redan hårt utsatta yrkesfisket längs Östersjökusten.

Vad tänker jordbruksministern vidta för åtgärder för att ge konsumenterna en korrekt information om farligheten eller ofarligheten i att äta Östersjöfisk och för att kompensera yrkesfisket längs Östersjökusten för inkomstbortfall som det onekligen blir efter sådana larmrapporter?

1993/94:194 av *Catarina Rönnung* (s) till försvarsministern om militärpsykiatrisk vård för svensk FN-personal:

När riksdagen beslutade om att Sverige skulle medverka med fredsbevarande och i vissa fall fredsframtvängande insatser i det forna Jugoslavien borde, som försvarsutskottet uttrycker det, "stor omsorg läggas på stöd åt personalen och deras anhöriga när uppdraget slutförts". Risker för bestående psykiska men för de unga människor som upplevt krigets brutalitet är betydande.

Avser försvarsministern att verka för att militärpsykiatrisk vård kommer till stånd, gärna efter norsk modell, så att riksdagens intentioner vad avser omsorg om FN-personalen till fullo uppnås?

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

1993/94:195 av *Kaj Larsson* (s) till jordbruksministern om fiskberedningsindustrins arbetssituation:

Det svenska yrkesfisket i Östersjön är som bekant mycket dåligt. Årets svenska kvot av både lax och torsk är uppfiskad. Bara ett fåtal båtar får på licens fiska torsk på ryskt vatten. Övriga båtar får ligga still men har då en ersättning från a-kassan på ca 500 kr per man och dygn plus fartygsersättning med mellan 400 och 2 000 kr.

Fiskberedningsindustrin (förstahandsmottagare) och dess personal kommer i kläm vid sådana tillfällen då råvarubrist inträffar på grund av fiskestopp. Företagen permitterar sina anställda och får då ersättning med 375 kr per arbetare och dag från I.U.P. Resten, drygt 400 kr per dag och anställd, skall erläggas av företaget.

Eftersom tillgången på fisk har varit dålig de senaste åren har beredningsindustrin flera besvärliga år bakom sig och har därför inte några reservfonder eller övervinster att tillgå. Risken är därför stor att beredningsindustrin förluster innan vi kommer in i EG om inte åtgärder vidtas.

Vad tänker jordbruksministern vidta för åtgärder för att ge beredningsindustrin och dess personal en jämnare och tryggare arbetssituation, så att risken för nedläggning uteblir?

1993/94:196 av *Margareta Viklund* (kds) till statsrådet Alf Svensson om stöd till barn vars föräldrar avlidit i hiv/aids:

Under en konferens om hiv/aids, som hölls under överinseende av WHO i Riga i april 1993, redovisades det att minst ett par miljoner barn i dag är föräldralösa på grund av att föräldrarna avlidit i aids. År 2000 kommer det enligt WHO:s uppskattning att finnas omkring 9 miljoner föräldralösa barn enbart i Afrika.

Dessa barn är oerhört utsatta. Redan innan föräldrarna avlider i aids måste barnen i stor utsträckning hjälpa till med familjens försörjning och med att vårda sina sjuka föräldrar och syskon. Barnen har mycket begränsade möjligheter att försätta i skolan. Omgivningens rädsla för aids kan medföra social utfrysning. Den stora psykiska och fysiska press barnen utsätts för gör dem känsligare för infektioner. Risken är stor att de också infekteras av hiv.

Jag vill därför fråga statsrådet: På vilket sätt agerar Sverige för att ge stöd till projekt som syftar till att hjälpa de på grund av hiv/aids föräldralösa barnen?

Prot. 1993/94:29
24 november 1993

29 § Kammaren åtskildes kl. 15.23.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 14 § anf. 28 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 22 § anf. 67 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Onsdagen den 24 november

1 § Justering av protokoll	1
2 § Anmälan om ny ordförande i Europarådets svenska delegation	1
3 § Förnyad bordläggning	1
Meddelande om samlad votering	1
4 § Avskaffande av ekonomiska sanktioner mot Sydafrika	2
Utrikesutskottets betänkande UU7	
Debatt	
Inger Koch (m)	
Hadar Cars (fp)	
Margareta Viklund (kds)	
Simon Liliedahl (nyd)	
Eva Zetterberg (v)	
Göran Lennmarker (m)	
Hans Göran Franck (s)	
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
5 § Kommission om utredningen av mordet på Olof Palme	16
Konstitutionsutskottets betänkande KU10	
Debatt	
Hans Göran Franck (s)	
Ulrica Messing (s)	
Birger Hagård (m)	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
6 § Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Litauen	20
Skatteutskottets betänkande SkU3	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
7 § Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Irland	20
Skatteutskottets betänkande SkU5	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
8 § Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag	21
Justitieutskottets betänkande JuU5	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
9 § Teleavlyssning och teleövervakning	21
Justitieutskottets betänkande JuU6	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
10 § Ändringar i lagen om internationell järnvägstrafik	21
Lagutskottets betänkande LU5	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
11 § Referensränta vid konsumentkrediter	21
Lagutskottets betänkande LU6	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	

12 §	Övergångsbestämmelserna till upphovsrättslagen	21
	Lagutskottets betänkande LU10	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
13 §	Officiell namnlängd m.m.	22
	Kulturutskottets betänkande KrU4	
	Debatt	
	Göran Åstrand (m)	
	Birger Hagård (m)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
14 §	Tornedalsfrågor	24
	Kulturutskottets betänkande KrU6	
	Debatt	
	Bruno Poromaa (s)	
	Ingegerd Sahlström (s)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
15 §	Bibelfråga	26
	Kulturutskottets betänkande KrU7	
	Debatt	
	Göran Åstrand (m)	
	Eva Zetterberg (v)	
	Carl-Johan Wilson (fp)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
16 §	Pliktexemplar av dokument	30
	Kulturutskottets betänkande KrU8	
	Debatt	
	Åke Gustavsson (s)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
17 §	Bibliotekersättningen	31
	Kulturutskottets betänkande KrU9	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
18 §	Godkännande av konventionen om biologisk mångfald	31
	Jordbruksutskottets betänkande JoU4	
	Debatt	
	Sinikka Bohlin (s)	
	Lennart Daléus (c)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
19 §	Svensk verksamhet i Antarktis	32
	Jordbruksutskottets betänkande JoU7	
	Debatt	
	Inga-Britt Johansson (s)	
	Lennart Daléus (c)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
20 §	Miljöskyddslagstiftning m.m.	34
	Jordbruksutskottets betänkande JoU8	
	Debatt	
	Max Montalvo (nyd)	
	Lennart Daléus (c)	
	John Andersson (-)	

Annika Åhnberg (-)	
<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
21 § Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, m.m.	40
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU8	
Beslut	40
Utrikesutskottets betänkande UU7	
Konstitutionsutskottets betänkande KU10	
Skatteutskottets betänkande SkU3	
Skatteutskottets betänkande SkU5	
Justitieutskottets betänkande JuU5	
Justitieutskottets betänkande JuU6	
Lagutskottets betänkande LU5	
Lagutskottets betänkande LU6	
Lagutskottets betänkande LU10	
Kulturutskottets betänkande KrU4	
Kulturutskottets betänkande KrU6	
Kulturutskottets betänkande KrU7	
Kulturutskottets betänkande KrU8	
Kulturutskottets betänkande KrU9	
Jordbruksutskottets betänkande JoU4	
Jordbruksutskottets betänkande JoU7	
Jordbruksutskottets betänkande JoU8	
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU8	
Beslut om samlad votering	42
22 § Mänskliga rättigheter	42
Utrikesutskottets betänkande UU3	
Debatt	
Margareta Viklund (kds)	
Bertil Måbrink (v)	
Inger Koch (m)	
Viola Furubjelke (s)	
Håkan Holmberg (fp)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Hans Göran Franck (s)	
Berith Eriksson (v)	
Claus Zaar (nyd)	
Peeter Luksep (m)	
<i>Beslut fattades efter 25 §</i>	
23 § Nordiskt samarbete	66
Utrikesutskottets betänkande UU6	
Debatt	
Bengt Hurtig (v)	
Inger Koch (m)	
Jan Fransson (s)	
Wiggo Komstedt (m)	
Elver Jonsson (fp)	
Marianne Andersson (c)	
Lars Moquist (nyd)	

	Miljöminister Olof Johansson (c)	
	<i>Beslut fattades efter 25 §</i>	
24 §	Sveriges tillträde till konventionen om förlikning och skiljedom inom ESK m.m.	86
	Utrikesutskottets betänkande UU8	
	<i>Beslut fattades efter 25 §</i>	
25 §	Tillämpning i fråga om Haiti av lagen om vissa internationella sanktioner	87
	Utrikesutskottets betänkande UU9	
Beslut		87
	Utrikesutskottets betänkande UU3	
	Utrikesutskottets betänkande UU6	
	Utrikesutskottets betänkande UU8	
	Utrikesutskottets betänkande UU9	
26 §	Bordläggning	88
27 §	Anmälan om interpellationer	
	1993/94:64 av Gudrun Schyman (v) om Sverige och EMU. . .	90
	1993/94:65 av Sten Andersson i Malmö (m) om vård i livets slutskede	91
28 §	Anmälan om frågor	
	1993/94:193 av Kaj Larsson (s) om Östersjöfisk som födoämne	92
	1993/94:194 av Catarina Rönnung (s) om militärpsykiatrisk vård för svensk FN-personal	92
	1993/94:195 av Kaj Larsson (s) om fiskberedningsindustrins arbetssituation	93
	1993/94:196 av Margareta Viklund (kds) om stöd till barn vars föräldrar avlidit i hiv/aids	93

